

3 1761 07463767 9

REBILIUS CRUSO

ROBINSON CRUSOE, IN LATIN

A BOOK TO LIGHTEN TEDIOUS TO A LEARNER

BY

FRANCIS WILLIAM NEWMAN

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

REBILIUS CRUSO:

ROBINSON CRUSOE, IN LATIN;

A BOOK TO LIGHTEN TEDIUM

TO A LEARNER.

BY

FRANCIS WILLIAM NEWMAN,

EMERITUS PROFESSOR OF LATIN IN UNIVERSITY COLLEGE, LONDON:

HONORARY FELLOW OF WORCESTER COLLEGE, OXFORD.

LONDON:

TRÜBNER & CO., 57 & 59, LUDGATE HILL.

M,DCCC,LXXXIV.

PR
3403
L3 N4^o
1880

NOTTINGHAM:
PRINTED BY STEVENSON, BAILEY, AND SMITH,
LISTER GATE.

PREFACE.

THIS book was composed when the writer was a Professor of Latin, as part of a larger scheme. He has long been convinced that the mode of teaching Latin has become less and less effective in proportion as it has been made more and more scientific. The effort has been general to confine the pupil to the most elaborate styles and the most approved classics, and the exercise of memory has been superseded by minute accuracy in the study of very limited pieces. In the natural mode we have enormous endless repetition and much learning of the names of things. We begin with short sentences and a very limited number of verbs; and we learn with the least possible number of *rules*. If we could talk in Latin, that would be of all best; but as we cannot get exercise in talking it for practical needs, no teacher can hope to gain adequate readiness and facility: or if a few might, yet this could not be counted on in any general system. It has long been my conviction that we ought to seek to learn a language *first*, and study its characteristic literature *afterward*. Greek and Latin literature plunge us into numerous difficulties all at once, inasmuch as their politics, their history, their geography and their religion are all strange to the young student. To take difficulties one by one is obvious wisdom; and with a view to this I elaborately maintained in an article of the *Museum* (No. iv., Jan., 1862, Edinburgh) that we ought to teach by *modern* Latin. As parts of such a system I have executed and published a Latin "Hiawatha," and Latin Verse Translations of many small pieces of English poetry. If I could write Latin conversations *that would interest learners*, I should gladly have undertaken

this: but when I tried, I could not invent matter that seemed interesting enough. This indeed is my objection to Erasmus's "Colloquies," which also are not easy enough in idiom to satisfy me. This "Robinson Crusoe" I thought I could make very interesting, and it includes a far greater variety of vocabulary than can be obtained from any of our received classics of the same length. I hope also the style is easy.

I surely need not apologize for taking only the general idea from Defoe. His tale is far too diffuse, too full of moralizing and with too little variety. He was very ignorant of the Botany and Zoology of the tropics, and when his tale is faithfully abridged, its impossibilities become too glaring. The Arabic "Robinson Crusoe" published by the Church Missionary Society cuts down Defoe's story unmercifully.

I am indebted to my former colleague, the late Professor T. Hewitt Key, for the translation of Robinson into the name Rebilus. He also approved of Ignipulta for a *gun*, not as strictly grammatical, but as good enough to pass with Latins who were familiar with the word Catapulta. From him also I adopted Cannones, for *cannons*, and Pistola a *pistol*. The word Canna, a cane (or hollow tube) seems to be the root of Cañon, a *tube* or *cannon*, in Spanish, whence the American cañon for a tunnel, or larger tube.

After I had executed my own Rebilus (finally completed in 1861), I learned that a Frenchman, Goffaux, had published a "Robinson Crusoe" in Latin and French. On discovering this, I stopped the printing which I had begun, and after some delay succeeded in getting the book. But on perusing it I found his principles of remodelling the tale to be fundamentally the opposite of mine, concerning which I need not enlarge. I like his Latin, yet do not think his book supersedes mine. But if teachers can practically use his with advantage, I shall be well satisfied.

I wish here to renew my protest, that no accuracy of reading small portions of Latin will ever be so effective as extensive reading; and to make extensive reading possible to the many, the style ought to be very easy and the matter attractive. To enable us to talk, we ought to have a vocabulary that includes all familiar objects,—which the Classics of our schools cannot give us. Terence, though somewhat too difficult, would have great excellencies for the learner; but the substance of his plays is low, and eminently unedifying.

In the near future, *some* universal tongue will be sought for by the educated. If Latin be still learned in England, France, Italy, Germany, Hungary, Spain, this is still, as three centuries ago, the best for all Christendom. But perhaps even Latin will be beaten out of the schools.

It may be well to remark, that inasmuch as the grave accent has been very widely used in school books as indicative of an *adverb*, I adopt the mark in this sense; and think it no objection to say that the Latins never so used it. Neither had they our stops. We do not pretend to follow their writing in detail. We usefully distinguish the vowels *u i* from the consonants *v j*; they did not. What should we gain, by writing the *Iliad* as its author wrote it? So too, I think it well occasionally to add long or short marks, as *ēgēre ēgēre ēgēre, vērēre vērēre, lātēre lātēre* *latere*, to obviate ambiguity. Nay I write *fluctūs* for gen. sing., *fluctūs* for plural, but *fluctus* for nomin. sing. When *et* means *both* or *even*, I set an acute accent over it, not doubting that it then received some emphasis.

I also borrow from the marks used in Hebrew an *under-parenthesis* for coupling words that are in grammatical union. This mark is often very effective in explaining the structure of complicated Greek sentences.

CONTENTS.

CHAPTER I.

- 1 Robinson's parentage. 2 His first adventures. 3 His slavetrading voyage. 4 The shipwreck. 5 They take to the boat. 6 It is swamped. 7 His narrow escape. 8 His forlorn position. 9 He sleeps in a tree. 10 His mental struggles. 11 The dog and long boat. 12 He swims to the ship. 13 Its condition. The skiff. 14 He makes a raft. 15 He loads it, first with food; 16 next, with other necessities. 17 He tows off the raft by the skiff. 18 Favouring weather. 19 It is all but wrecked. 20 He sleeps again in a tree. 21 His first supper. 22 He fastens the raft; 23 and visits the long boat. 24 Second visit to the ship. 25 He plans a raft on water-tight empty boxes. 26 He carries off a few costly articles in the skiff; 27 and tows off whatever will float. 28 He lands his train at the nearest point; 29 and explores a natural harbour. 30 His dog-and cat meat. 31 He ascertains that he is in an island. 32 Its character. 33 His precaution against panthers. 34 He puts his first raft in safety. 35 Third visit to the ship. 36 He brings away his new raft. 37 Second expedition the same day.

CHAPTER II.

- 38 In future, he will write less minutely. 39 Weather changes. 40 He goes on foot to his harbor. 41 Its cliffs and caverns. 42 He bathes. 43 Sport and affection of the dog. 44 Robinson ascends to the table land. 45 Shoots a she-antelope and wounds a kid. 46, 7 How he deals with his booty. 48 His mental agitations. 49 His ledger of things good and bad. 50 How he is soothed. 51 He conciliates dog and cat to the kid. 52 Thirteen days' work. 53 Why the ship had so much ammunition. 54 His search for certain articles. 55 He finds iron tools; 56 and baskets of dry beans; 57 and a portion of the plaid dresses. 58 He heightens his skiff. 59 His device for the long boat. 60 He saves it into his harbor. 61 Last visit to the ship. 62 His raft is wrecked. 63 The ship vanishes.

CHAPTER III.

- 64 His state of feeling. 65 His affection to tame animals. 66 His cooking of the beans. 67 Recovery of articles from his wrecked raft. 68 Details concerning the caverns. 69 Smoothness of their floor. 70 Solidity of their roofs. 71 Their screen of cactuses. 72 His bedroom and larder. 73 His manifold embarrassments. 74 He discovers a pure rill at hand; 75 and a natural dock for the boat. 76 He hedges in a spot in the valley. 77 He transports certain things to the caverns. 78 Numerous gay-hued birds. 79 Abundant vegetation. 80 Kindling materials. 81 Tropical products. 82 The creek ends in a land stream. 83 Natural fruit gardens. 84 He clings to the seaside. 86 He recovers the computation of time, and resumes his nautical mathematics. 87 How he had learned. 88 His register of lunar months.

CHAPTER IV.

- 89 How he had learned carpentry. 90 He makes a little sledge. 91 He arranges his caverns. 92 His fear of wild beasts. 93 He adapts the ship ladder to a new use. 94 Digs a hole under his window. 95 He now feels safe. 96 On mining. 97 On his familiarity with gunpowder. 98 Removes to the caverns. 99 His encounter with a female antelope. 100 His two new young ones. 101 Absence of men on the island. 102 He amasses fodder and improves two cliff paths. 103 He discovers a palm grove eastward; 104 and a forest glen aloft to N.W. 105 How he brings down fuel and timber. 106 Climate of his island. 107 He rows round to the palm grove. 108 He cuts a young tree for boat oars.

CHAPTER V.

- 109 He arranges his armory. 110 His other apartments. 111 His laundry operations. 112 Treatment of his skin and hair. 113 Distress from cold. 114 His leathern tippet. 115 His mat for the back. 116 Defence for head and cheeks in heat. 117 He shapes his new oars. 118 Exercises his boat in harbor. 119 From his skiff he sees a lofty mountain. 120 How he cooks waterfowl. 121 How he gets tame pigeons. 122 His toil in carrying. 123 His spirits suddenly fail. 124 His religious agitation. 125 His tackle to catch a rabbit. 126 He catches two. 126* He plaits new shoes

CHAPTER VI.

- 127 He explores the high mountain. 128 Panorama from the summit. 129 The mainland is on the south. 130 He discovers vine plants, and brings home citrons and lemons half-ripe. 131 He returns by an easy and natural road. 132 Joy makes him liberal. 133 Threefold character of the island. 134, 5 He explores the hill west of the creek. 136 He catches a parrot. 137 He makes a rabbit-hutch. 138 He reads of elephant catching. 139 He plans to catch a fully-grown antelope alive. 140-2 The battle and victory. 143 He catches a female alive, and two kids. 144 Steady morning rains. North of the palm grove, he surveys eastward more of the coast; 145 with tortoises on wide sands. 146 Why he has no palms in his harbor. 147 Sport of the dog with the kids. 148 Their swiftness. 149 Description of the antelopes. 150 He trains them to the little sledge; his harness. 151 His dog learns to watch the flock. 152 He trains them to his whistle. 153 His schemes for food. 154 His fishing. 155 His weir-net. 156. He moralizes on his own character.

CHAPTER VII.

- 157 His dressing of fish. 158 His unleavened bannocks. 159 His home garden. 160 His argumentation with himself. 161, 2 How he is affected by his mother's birthday. 163 His funeral feast. 164 He finishes it in the glen. 165, 6 The parrot's talk. 167-9 He brings home a tortoise. 170 The hull of the ship is cast up. 171 He ventures upon it within the reef. 172 An ague seizes him. 173 His dread of darkness; he drinks, first lemonade; 174 afterwards, Cinchona. 175 He gets oil and eggs from the tortoise. 176 He makes lampwicks. 177 The weather clears. 178 Birth of new kittens. 179 Other new broods. 180-2 Development of his religious sentiment. 183 The Popish Prayer-book. 184 The lessons which he now learnt.

CHAPTER VIII.

185 He saws down the horns of the male antelope. 186 Use of the horns. 187 He makes a drill, 188 with a bow, 189 and guide; 190 also a larger sledge. 191 Deficiency of leather. 192 How he makes fine ropes. 193 His small bridge. 194 His beach road. 195 New kids. 196 Contrivance for picking cocoa nuts. 197 Experiments on leaves, pith and bark. 198, 9 Migration of his flock. 200 He sleeps in a hammock under the sky. 201 He makes the rush mat for his back. 202 His dress in the heat. 203 His preparation of a yam garden. 204 His siesta. 205 His raisins. 206 New products of the soil. 207 Turpentine or Resin. 208 Midday with the dog. 209-11 More fruits. 212 Unsuccessful expedition in the long boat. 213 He cannot return against the wind; 214 his distress. 215 The parrot comes to comfort him. 216 He trudges home, leaving the boat. 217 He fixes the latitude; 218 plants his kitchen garden. 219 Adds to his stores of food. 220 Insufficiency of his store-chests. 221 His first attempt at pottery. 222 He builds a furnace. 223 Makes huge square jars of coarse pottery. 224 He sets up a target for practice. 225 His preserving of fruit. 226 His recovery of glass beads.

CHAPTER IX.

227 Two boats of black savages arrive. 228 He arms; 229 goes forth and views a cannibal feast. 230 A captive escapes. 231 Robinson shoots one pursuer dead and wounds another; 232 but saves the life of the latter. 233 Binds up his wound. 234 Ascertains that the two boats have departed. 235 He brings the fugitive to his caverns. 236 Returns to bury the dead; 237 and bring home the wounded man. 238 He tries the temper of the fugitive. 239 His deliberation and assumed majesty. 240 His careful treatment of the fugitive (*Elapsus*). 241 He astonishes both men with his pistols,—also *Elapsus* with telescope and watch. 242 He pours away nearly all the brandy and rum. 243 *Elapsus* makes good sandals for Robinson. 244 Robinson gives him a handsome plaid; 245 also cloaks to both. 246 He takes *Elapsus* to the scene of the murderous feast. 247 *Elapsus* reveals the virtues of trees and shrubs, 248 and talks of Indian poultry. 249, 250 Various palms and their uses. 251 Thoughts about the long boat. 252 Convalescence of *Secutor*. 253 *Elapsus* devises a royal badge for Robinson. 254 Robinson accepts it; 255 and gives a secondary badge to *Elapsus*. 256 Description of the two men. 257 *Elapsus* is curious about work in iron. 258 Skill of both men in wattling and plaiting. 259 Skill of *Secutor* in cookery; his making of tea. 260 Why Robinson resolves to show no distrust. 261 He teaches both the sword-exercise. 262 Armor used in it. 263 *Secutor* makes new arrows. 264 Robinson plans a cross-bow. 265 The men execute it.

CHAPTER X.

266 Expedition to fetch the boat. 267 Mending of the sails. 268 It tacks well. 269 *Elapsus* pronounces it, *Not yet good*. 270 *Secutor* enlarges the kitchen garden. 271 Their sport in swimming. 272 Trial of soap-making. 273 *Secutor* as groom and gardener. 274 Reliefs for the men's toil. 275, 6 *Elapsus* works bulwarks and flaps (outriggers) for the boat.

277 Robinson studies how to fulfil his demands of ironwork. 278 With Elapsus he makes a longer excursion on the hills. 279 Gets a view of the ridges and under cliff on the north-east. 280 The three work together at the smithy. 281 The parrot is killed by a falcon. How Elapsus comforts Robinson. 282 Diligent work during the rains. 283 Secutor's enmity to the rabbits. 284 Robinson's literary occupation. 285 His talk with them during their work. 286 They present him with a royal dress. 287 They try the new rig of the boat. 288 Petition of the two men concerning wives. 289 Robinson's anxieties. 290 His first question. 291 Their further suggestions. 292 His fresh objections. 293 He insists on first surveying the coast.

CHAPTER XI.

294 Their new manufactures. 295 Robinson plays the hydrographer. 296 Elapsus finds the rice plant. 297 They survey the west coast. 298 Difficulty about currents. 299 Problem of the flock, solved by Elapsus. 300 They agree to hew new oars. 301 Robinson claims better missiles. 302 Their reply reproves him. 303 Their activity. 304 They carry home the fruit crop. 305, 6 Some account of their own country. 307 Calculations of Elapsus. 308 Secutor's account of the late war. 309 Why neither tribe comes to the island. 310 Robinson promises to sail within four days. 311 Energy of Secutor. 312 Zoology of the mainland. 313 Robinson's final preparations. 314 Fate of the tame rabbits. 315 The three put to sea at evening; 316 and at dawn see land. 317 The two men resume their true names. 318 Reception by the populace. 319 The shooting match. 320 Sister of Gelavi; 321 also his bride. 322 Robinson consents to everything. 323 They are towed out with honor. 324 The return voyage. 325 They land at the Garden-port. 326 What of the flock?

CHAPTER XII.

327 Nuptial preparations. 328 Indian Poultry. 329 Pranks of thieves. 330 Nuptial ceremonies. 331 Speech of Robinson. 332 Services of Upis and Calefus; 333 also of Pachus. Skill of Totopil in snares. 334 Functions of Robinson. 335 New Pottery and store closet. 336 Sago, Wax, Oil, Sugar. 337 Pachus and Calefus undertake rice. 338 Apartments. 339 New cares of Robinson. 340 Retrospect of his slavery. 341 His rest on Sunday. 342 His Sunday School. 343 His pupil teachers. 344 Materials for paper. 345 Religious talk with Gelavi. 346 Pachus makes needles. 347 New ideas of Gelavi. 348 Robinson seeks explanation. 349 Gelavi cannot satisfy him. 350 Pachus finds a stream of copper. 351 Three persons are driven on shore in a boat. 352 Policy of Robinson. 353 Perplexing comment of Gelavi. 354 The strangers depart. 355 Anxieties of Robinson. 356 New arrivals. 357 Robinson's suspicions 358 of Gelavi and Fenis. 359 Fenis's defence. 360 Robinson recovers himself. 361 His promises to Cortops. 365 Supplementary conditions.

CHAPTER XIII.

366 Robinson's zeal for his own language. 367 Gelavi opposes. 368, 9 The discussion. 370 Robinson reluctantly yields. 371 He aids Gelavi in new alphabet. 372 He trains his own family to firearms. 373 Refuses to

tell how to make gunpowder. 374 Pachus and Robinson sleep in hammocks. 375 Guns of distress. 376 Robinson sends to Cortops for rowers, 377 and boards the ship. 378 The rowers tow it off the sandbank. 379 Robinson guides them to the creek. 380 He promises a new mast, 381 and food. 382 The captain's story. 383 He asks the longitude, 384 and promises to carry Robinson to England. 385 Robinson orders food, 386 and shoots three wild antelopes, 387 and a pelican. 388 Cortops gives rice liberally. 389 The captain visits the caverns, 390 and accepts *one* dead antelope. 391 Gifts to Cortops and the rowers. 392 On the new mast. 393 Robinson and two men cut it. 394 Robinson visits Cortops by appointment. 395 Secret interview and compact. 396 It is revealed to Pachus and Gelavi. 397 Robinson abdicates in favor of Cortops. 398 Cortops adopts Gelavi as son and successor.

CHAPTER XIV.

399 Dispatch of business. 400 Royal gifts of Robinson to Cortops. 401 Sudden loss of Robinson's skiff by Upis. 402 Yards are wanting to the mast. 403 Robinson undertakes to be ship-carpenter; 404 and buys many wares of the captain as presents to Cortops, Pachus and Calefus. 405 Great farewell on the Sunday; 406 and solemn advice to Gelavi. 407 Final arrangements in the ship. 408 Last gifts of Robinson. 409 The ship is wind-bound. 410 Robinson's story of himself. 411 How he escaped from the Moors to Brazil. 412 Received funds from England. 413 Became familiar with his employer's sons; 414 was invited to join in partnership. 415 Easy liberality of the Brazilians. 416 European considerations. 417 Robinson becomes a partner. 418 Fertility of the country. 419 Nature and management of his estates. 420 Occupation of three years. 421 His *ennui* in the fourth. 422 New overtures of his partner. 423-430 Robinson consents, after faint resistance 431-3 His voyage and shipwreck. 434 The weather changes. 435 They are towed off. 436 The boats and Gelavi depart. 437 They fall in with a ship bound for England. 438 Robinson sends a letter by it. 439 He reaches Jamaica. 440 Arranges business at Brazil by letters—and without further events, regains his English home.

ERRATA.

Section 8, line 6— *for* *versus* *read* *rursus*.

- „ 12, „ 14— *for* *protulentam* *read* *potulentam*.
- „ 35, „ 15— *for* *facilime* *read* *facillime*.
- „ 59, „ 12— *for* *hue* *read* *huc*.
- „ 65, „ 12— *for* *compertum* *read* *compertam*.
- „ 66, „ 6— *for* *panxillulum* *read* *pauxillulum*.
- „ 70, „ 3— *for* *tālis* *read* *talis*.
- „ 91, „ 4— *for* *qualicumque* *read* *qualicunque*.
- „ 103, „ 8— *for* *explorari* *read* *explorare*.
- „ 216, „ 2— *for* *incedentem* *read* *incedens*.
- „ 291, „ 4— *for* *Secutorum* *read* *Secutorem*.

ERRATA.

Besides the Errata already published I have since found the following

Section 79, line 3, *for* ignotu *read* ignota.

„ 86, „ 5, *for* mathematicus *read* mathematicas.

„ „ „ 7, *for* alterum *read* alter.

„ „ „ 8, *for* tertium *read* tertius.

„ „ „ 10, *for* Hanc *read* Hunc.

„ 118, penult, *for* oblitum *read* oblitam.

„ 139, „ 7, *for* deligebant *read* diligebant.

„ 171, „ 6, *for* facilo *read* facile.

„ 234, „ 7, *for* speculum *read* speculam.

„ 319, „ 7, *for* carcer *read* carcerem.

„ „ „ 10, *for* collandabant *read* collaudabant.

„ 335, „ 6, *for* eum *read* cum.

„ 337, „ 5, *for* Attamem *read* Attamen.

„ 345, „ 5, *for* eredeбат *read* credebat.

„ 347, „ 14, (*adding marks of quantity*) *read* liquēre.

ROBINSON CRUSOE.

REBILII CRUSONIS ANNALES.

CAPUT PRIMUM.

1. **N**ATUS sum ego Eboraci, ex bonâ familiâ, sed peregrinâ: quippe pater meus Germanus fuit e Bremâ, ubi appellabatur Kreutznaer. Ceterum per mercaturam dives factus, Eboraci consedit, unde recepit in connubium matrem meam. Ex hujus agnatis praenomen mihi Rebilius, ex patre nomen Kreutznaer inditum est. Sed vulgus hominum, facili corruptelâ, Crusonem me Rebilium appellabat. Tertius eram filius familiae. Frater maximus, tribunus militum, cum Hispanis praelio congressus, ad Dunquercam occubuit. Frater proximus, sicut ego quoque postea, incertum quomodo, evanuit. Me quidem pater, diligenter institutum, juris legumque studiis destinabat: sed, fatali quodam motu, nihil mihi arridebat, nisi ut mari oberrarem.

2. Primâ in juventâ clam patrem évasi nauta. Cursu mox felici cum magistro navis humanissimo ad Guineam Africae navigavi. Altero in cursu a Mauris piratis captus sum, et per quatuor fere annos duram servivi servitutem. Inde miraculo audaciae elapsus, in Lusitanâ quâdam navē ad Braziliam sum devectus, ubi colono cuidam tres ampliùs annos strenuam operam navavi, praefectus servorum agrestium. Mox per hunc amicosque hujus adductus sum, ut ad Guineam navigarem, homines nigritas conquisiturus, quos ipsi inter se per sua praedia servitutis causâ dividerent. Equidem magnam lucri partem eram derivaturus.

3. Sed longe aliter ordinavit Deus, ne impune caecae cupiditati obsequeretur. Nempe ventis abrepta navis Oceanum transire nequibat, sed longe ad Caurum devehitur, circa Orinoconis ostia, ut credebamus. Altera mox superveniens procella magno impetu nos in Occidentem propulit, ubi, si e mari effugeremus, per feros homines foret pereundum.

4. Gravi impendente periculo, nocte intempestâ et saeviente adhuc vento, nauta qui erat in vigiliâ "terram adesse" exclamavit; atque, antea quàm ceteri experrecti superne congregamur, navis in arenis haeret. Stâtim cum strepitu tremendo corruunt mali eorumque armamenta. Fluctûs magnâ vi foros proluebant, neque ipsae navis compages diu toleraturae videbantur. 5. Magister scapham demitti jubet. Demittitur: nec facilè id quidem. Res, quae maxime ad vitam sunt necessariae, raptim ingerunter; tum nos ipsi, tredecim viri, in eandem descendimus. Montosum littus inter sublustrem caliginem furvum apparebat: eò remigamus, si qua fortè in sinu terrae reducto tranquilliore mari utamur. Jam, violenter undante salo et circum nos se frangente, res non nauticae peritiae sed divinae opis videbatur: quare inter remigandum se quisque Deo Supremo, pius impiusve, commendabat, salute paene desperatâ. 6. Ventus, ad terram propellens, cursum scaphae accelerabat, terram faciebat formidolosiorum; metu autem maris, spe littoris, ipsi nosmet quasi in certissimum exitium detrudebamus. Tandem, vadosiore mari, fluctûs perniciosius circumfringi et dejectari scapha. Mox, ecce crista undae ingens, quae nos persequitur; et vix Dei effiamur nomen, quum cuncti sumus absorpti.

7. Quae sequebantur, longa fortasse enarratu, factu erant brevissima. Profundiùs sensi me verbere fluctûs illius deprimi, sed, animâ fortiter compressâ, ad summas aquas emersi tandem. Altero in fluctu spumante implicatus atque violenter circumtortus, immensum anhelans eluctor; tum conversus, humeros meos succedenti oppono cristae. Ea me magnâ vi caute versus projecit, aquâ exstantem: hanc ego amplexus, adhaereo, dum decurrit unda; tunc, priusquam novus superveniat fluctus, per vada exsiliens scando, iterumque amplector caute; simul, aestu paulisper obruo. Ictus ejus me aspere quassabat, sed extemplo aëra animamque recepi, et rursus per vada supergredior. Citra saxa undas longe minus ingentes sensi, inter quas poteram natâre, aegrè profectò. Mox littore ipso projectus, uncis pedibus in sabulonem lapillosque inculcatis, pronus decido, ut ne me fluctus retrahat. Uno pòst temporis momento in terrâ firmâ asto. Conversus, video praeter littus cautium seriem, inter albicantes aquas nigrarum; nihil aliud per tenebras in mari dispicio, neque scapham neque quemquam e sodalibus.

8. Tamen haud valde caliginosa erat nox. Ingentes aliquot nubes, et plurimae nubeculae, sibilante vento raptabantur: inter has clarissima lucebant sidera e nigerrimo caelo. Respiciens ad

terram, collium duntaxat cerno lineamenta ac rupium. Tum vestimenta raptim detracta manibus contorqueo, et, quoad possum, aquam marinam exprimo. Eadem rēsus induor, (quid aliud facerem?) et rupem proximam per algas enisus ascendo; frustra: nam ne inde quidem in mari quidquam discerni potest.

9. Attamen arboris forma super colle exstat. Hanc sequor, et, ut potissimum in caligine, arborem illam scando et ramos amplexus interfususque me repono. Vestimentorum in oculis nihil habui, praeter cultellum, tabaci aliquantum et tubulum fumarium. Post brevem requiem assurgens, virgam grandiusculam amputo, quā protegam me aliquatenus. Aquā marinā largius insorptā, tamen neque sitis neque famis aderat mihi levamen. Sed, loco cibi, tabaci folium in os meum compono, implicatāque ramis virgā, membra mea ita dispono, ut ne decidam, si somno capiar. Vespertilioes, et maximi illi quidem, stridoribus ac volatu, somnum aliquamdiu discutiunt.

10. Item quoad concitato opus erat corpore, mens mea tranquilla fuerat ac praesens: nunc, quando quiescit corpus, maxime se mens agitare coepit. Imprimis gratias Deo optimo maximo sincerissimas profudi, admirans praesertim, si ego solus ex tanto naufragio servor. Mox id ipsum crudelissime me pungit; etenim hic solitarius, madidus, famelicus, paene nudus, pejū enecor quā in mari, nisi verò feri homines sive bestiae me devorabunt. Sane ego id temporis pius non eram, minime religiosus. Igitur tantā in calamitate magnus me aestus animi conquassabat, inter grates querelasque, consilium ac desperationem. Tandem agitatione victus profundo somno conquievi, laboris ac moestitiae oblitus.

11. Mānē expergiscor, multum recreatus, sed algens; nec mirum. Ceterū ibi maris temperies humanae cutis calorem aequat: etiam nox ipsa tepet: porro arboris illius densa folia fuerant mihi pro tegumento, ne calor in apertum aethera effugeret. Sciuri, psittaci, macaci sive cercopithecii circū garriebant continenter. Evigilans incipio descendere: ecce autem canis noster ad radices arboris meae, quasi custodiens. Id me tenero quodam ita affectit gaudio, ut lacrimae oculis oborirentur. Ergo non sum prorsus solitarius; unum saltem retineo amicum! Hunc demulceo, plaudo amos, paene amplector. Mox festinanter deambulans, navem nostram ex adverso conspicio, longiuscule ultra eas cautes, ubi ipse projectus fui. Sine dubio aestus intumescens, ex arenis levatam, huc detrusit. Jam autem paene sopito vento, inanis tantū supererat undarum jactatio. At ego in margine rupis incedens, despecto circa littus: mox, interjectis vix mille passi-

bus, scapham nostram discerno in arenâ, subter caeruleâ quâdam rupe. Adire eam volui; sed quasi lingua quaedam maris interfusa impediēbat; et quoniam fame urgebar, in navem potius, si possem, regrediendum censi.

12. Degressus rupe, redeo praeter littus: ibi pileum nauticum video, summo cum moerore. Jam aliquantum recesserat aestus, atque, ut aestimabam, vix trecenti aquarum passūs a nave me distinebant. Exutis pallâ braccisque, intrepide mare ingressus sum, inter grallatorias aves, quae plurimae aquâ exsurgebant; et faciliē navem natando assequor. Puppis ejus valde elevata est, depressa prora; ex quâ catenae dependentes aquam tangebant. Has ego prehensas ascendo, et supervado loricam tabulatorum. O tristem ruinam, ubi mālī, vela, funes strage conturbatissimā complicantur. Sed ego ad cellam penuariam decurro, ibique arrepto pane nautico (qui *bis coctus* appellatur) vescor libenter. Mox, ex arcâ meâ ipsius extractas, vestes induor atque horologium meum resumo. (Profecto resurgente aestu vesperi, ille meus in littore vestitus natans asportatus est.) Simul ut aquam protulentam invenio, sinūs vestium pane complevi, ut quoties libēret, vescerer: tum meditabar, quid facerem potissimum.

13. Illud me angebat, quod manifeste, si in nave mansissemus, omnes fuisset salvi. Super prorâ quidem saepius insultantes undae plurimas res corruperant; sed altera pars, puppim versus, alte sublata, sicca erat atque incolumis. Quippe, ut credo, quia in arenâ, non in cautibus haeserat, carinae soliditas perduravit. Quàm plurimas res jam cupiebam asportare; sed id erat difficile. Scapha major, ut dixi, in littore projecta erat longe. Illa quindecim viros faciliē portabat, et in magnis Africae fluviis ad invehendos venales magno usui erat futura. Alteram comportaveramus longe minorem, cymbam potius quam scapham dixerim; quae duos homines cum remige posset ad scapham devehere, si quâ juxta ripas aquae forent breviores. Haec in nave remansit: demittere eam in mare erat in facili; sed parum capiebat, nec videbatur nimio sub onere aestum littoris toleratura. Postquam arcas ac dolia multo cum suspiratu aliquamdiu aspexi, contemplor mālōs, ac ratem componendam decerno.

14. Subito exsultans, ex fabri nostri repositoio serrâ dereptâ, malos disseco, ut trabes longitudine fere pares efficiam. Has in mare provolvo, funibus quibusdam mālōrum supra inhibitas. Ligna grandiora cujuscunque generis colligo, ingero, omnia funiculis deligata. Postea ipse seminudus, cum malleo et confibularum sacculo circum collum suspenso, degressus equito

super trabe. Undatio maris jam deminuta est : raptim ego ligna atque trabes, vĕlis funibusque confusas, conjungo, destino, depango ; vi meâ maximâ, quantumvis rudi, ratĭs fundamenta jaciens. Redeo supra ; video quanta sint portanda onera, ratemque nondum sufficere. Tum alia ligna plurima et tabulas ex omni parte navĭs conquiro. Has dissecare ex suo loco, nimii laboris erat atque temporis. Sed septa animadverto lignea, quae ad dividenda nigritarum cubilia comparaveram. Utrumque binis hamis e tergo, binis spicatis clavis e fundo, erat instructum ; annulis lateri navĭs infixis, per quos hami inseri debebant. Haec septa plurimam atque optimam mihi sufficebant materiem. Quibus rebus superadditis, molem ratĭs et soliditatem multum adaugeo ; tum funibus astringo cuncta. Longum id erat et sane difficile : necnon sol me admonebat horarum : horologium substiterat. Denique postquam, graviter insultans rati, firmitati ejus confido, maximo cum dolore sentio, vix minimam partem eorum. quae vellem, posse me asportare ; jam autem deligendum esse. 15. Ab operâ paulisper requiesco ; vini ardentis saccharini haurio pocillum, meditorque moestissime. Ea quae ad vitam maxime sunt necessaria, decerno sumere imprimis ; tum, arma ad vitam defendendam. Quatuor nautarum arcas commodè vehi posse super rati meâ credebam. Totidem exinanio, et, per tollenonem* suculis instructum, demitto in ratem : hanc mox scalas versùs traho. Sacculos impleo plures bis cocto pane, oryzâ, fabis, miliariâ atque hordeaceâ farinâ ; et facilè in arcas dejicio. Fabis atque milio praesertim eramus nigritas cibaturi, et sane multum hujus cibi portabamus, sed infra in alveo. Jam tres caseos Batavicos arripio, caprinae carnis siccatae massas quinque, (quâ carne vel maxime vescebamur,) et frumenti Europaei reliquias quasdam, quod ad gallinas alendas convexeramus. Gallinae vi procellarum perierant omnes. Ceterum triticum fuit id, cum hordeo : postea inveni corruptum esse per sorices.

16. Dein latice ardenti anquisito, vini palmaris congios fere sex, cum plurimis delicatiorum potuum lagenis, seorsim conclusi. Hae lagenae partim magistri fuerant, partim meae ipsius. Lacernam meam et lecti opertorium corripio, porro serram, securim, malleum clavosque : sed haec in cymbâ destino portanda. Plures fuisse in nave nitrati pulveris cados majores sciebam ; sed ubinam artillator noster eos habuisset conditos, eram nescius. Tandem multum anquisitos duo inveni siccos sanosque, tertium aquâ marinâ corruptum. Cistas tres, hōc

* A crane,—with windlass.

pulvere completas, curatissime intra arcam super rati ita concludo, ut, si fluctus alluat, minimo sit detrimento. Jam de igne fovendo subit cura. Coqui nostri recenseo supellectilem. Inde deripio foculum cum forcipe, batillo et rutabulo, cratibulam ferream, ahenum, ollamque coculam. Satis oneris jam videbar imposuisse. 17. Cymbam protinus per easdem suculas mari committo; id quod difficillimum fuisset, nisi requiescent undae. Huc impono ignipultam aucupariam optimam, par pistolarum cum balteo, muletram stanneam, igniaria, sinum ligneum, poculum ex albo plumbo, item corneum; cum vestibis ac fabrili supellectile, quam nominavi. Addo pilularum plumbearum sacculum ac gladios duo. Unus horum falcatus erat Maurusii mei domini gladius. Solem video declinare; itaque propere funem tractorium rati adjungo, funiculos plures in cymbam projicio, jamque descendo cum remis, ratem ad littus tracturus.

18. Tria me confirmabant,—mare tranquillum; aestus placide allabens; aurae quoque, quantum erat, terram versùs spirans. Parvam ancoram in cymbâ portabam. Jam remigo, atque contus animum subit. Redeo, effero contum: demum littus peto, sed directam viam cautes prohibebant. Aves multae in ratem consederunt, ut piscarentur commode. Has aegre abigo. Mox sensi me praetervehi, ipso mari clam trahente: inde sperabam posse me in fluvii alicujus ostium deportari, ubi bona mea tutiùs exponerem. Id quod evenit: nam rupes mox subeo, ubi in convallem sinus maris intrat. 19. Sed dum remis, quantum possum, medium in flumen cymbam dirigo, paene altero naufragio confictor, rate vado illisâ. Declivi protinus rati delabebantur ejus onera, nisi propere succurrissem. Circumactâ cymbâ, ligna aliquot de rate in interstitia ejusdem intrudo, quasi paxillis enormibus sustinens arcas. Hic alligatus necessario commoror, anxius sane animi, donec aestus insurgens ratem allevavit. Tum in parvum quendam sinum devertò, juxta planitiem, cui mare debebat superfundi. Eò mox delatus metuebam ancoram dejicere, ne tanta mōles funem abrumperet, nisi aquas stagnare intelligerem. Tandem recedens aestus in terrâ firmâ relinquit et cymbam et ratem.

20. Onera mea exponere inutile erat, nocte appropinquante. In arbore aliquâ iterum dormire decrevi; itaque suffertâ ignipultâ armatus, item gladio serrâque, per ulvas uberrimas procedo, anquisiturus idoneum cubile. Nemus haud longe video. Ibi delectâ majore quâdam arbore, curvis transversisque ramis, gradus pro scalis in cortice serrâ incido; tum scandens cum serrâ amputo

ramorum quidquid sit obfuturum, et cubandi facio periculum. Macacos video plures in arboribus, sed parvos mitesque.

21. Redeunti cānis occurrit, lepusculum ore ferens, quem ante pedes meos projecit. Intellexi eum magnam partem devorasse; etenim plenus saturque apparebat. Sane ego donum ejus non contemsi, quamvis laniatum. Acepi; sed subit cura, ne sōlo meo amico priver, nisi sedulò pascam. Magno erat corpore, multoque egebat cibatu; de quo incepi meditari.—Dulcem aquam juxtā conspicio, in flumen marinum decurrentem. Mox frondibus folisque siccis igne facto, lepusculi reliquias super vivis prunis ope gladii ac serrae torreo, gustatuque ejus quā maxime fruor. Primam illam in insulā solitariā coenam cum voluptate tristi-tiāque mirē commistā memini. Jamque caligabat. Ego autem tabulam quandam reportatam clavis destinavi ad ramos arboris meae, ibique lacernā obvolutus somno me dabam. Ignipultam inter ramos apposueram: cānis jacebat subtus. Pistolis quōque succingor, ne simia aliquā major me incessat.

22. Et profundē equidem dormivi, defessus laboribus; tamen ante lucem sum experrectus: (etenim illā in regione aestatis ipsius nox proximē ante diluculum tenebras obtendit:) atque ego meditans consilia mea compono. Ut primum dilucescit, descendo. Ligna aliquot exacuo securi; tum pro publicis in arenam ita adigo, ut ratem, quamvis crescentibus aquis, inhibeant. Nitrati pulveris cistas lacernā protego, si fortē pluāt. Serram,—malleum,—clavos,—tabulas duas, robustam tenuemque,—argillam mollem, cum vetere fune pro stuppā,—in cymbam colloco. Aquam multrā haustam sumo mecum, item poculum ac panem. Lepusculi, quod restat, cum cāne divido, ipsoque in cymbam adsumto flumen ingredior, scapham nostram invisurus.

23. Pleno maris aestu, tardius descendo flumen; mox intra cautes littus lego, ne quid undarum me incommode. Magis magisque admiror avium abundantiam, quā marinarum, quā silvestrium. Inter cautes ac littus grallatoriae abundabant. Ad scapham tandem pertingo; perfractam invenio, velut animo praeceperam; credideram posse me detrimenta ejus resarcire. Sed viginti passūs a mari jacebat, procellā aestuque illius noctis longe evecta; neque summā meā vi potuit moveri. Porro, remos idoneos neque habebam, neque, si haberem, adhibere possem, onustā certe scaphā. Aeger animi hanc relinquo, remigoque navem versus. Cogitans autem statuo mālum velumque scaphae acquirere, si fortē postea horum usus venerit.

24. Ad scalas navis accedo. Has natans non potueram manu

attingere: etenim puppis nimium erat elata. Sed astans in cymbâ, facîle eas apprehendo. Câne primum superposito, alligatâque cymbâ, ipse ascendi; mox desideo inops consilii. Ollam offendo fructuum conditorum: cum pane vescor, dum cogito. Video alteram ratem non posse me construere; spatium diei non sufficere, si trabes ipsâ ex nave sint dissecandae; loricam tabularum discindere, laboriosum fore, nec valde utile. 25. Maurorum memineram rates utribus suffultas. Utres non habebam. Arcas aquae impenetrabiles volebam pro utribus adhibere; sciebam autem nostras solido esse robore et astrictâ fabricâ. Unaquaeque harum ligneo pessulo rudique sêrâ obdebatur; cuncta compari erant modulo. Die superiore, dissecto serrâ pessulo, facîle aperueram quatuor illas; idem nunc facio in caeteris, atque exinanitarum exploro commissuras. Aretissimae videbantur; id gaudeo: sed funibus properè in mare demisi quatuor harum, ut commissurae aquâ intumescerent; meam ipsius, quae optime fabrefacta est, pice ac stuppâ circa operculum incepi oblinere, periculum faciens, num aquam excludere possem. Postquam operui, cuneos tenues ligneos juxta pessulum inferciebam, quo astrictissimè concluderem. Hanc in mare demisi, fundo sursum sustentata; atque ibi religatam reliqui, ut operam meam aqua exploraret.

26. Jam video diem procedere, metusque subitò me incessit, ne quis thesauros meos e rate compilaret, neve bestia corrumperet cibum. Insula foret an continens terra, culta an inculta, ferocibus bestiis infesta necne,—nondum sciebam. Ratis autem dilectissima oculis sôlique exposita manet, dum ego novas hic res conquiro! Credebam non posse me illo ipso die novae ratis onus asportare; satius esse, redire quàm citissimè. Illud succurrit: "Heri, quae ad vitam maxime erant necessaria, avexi; hodie, quae pondere lëvissima sunt, nundinatione pretiosissima, aveham in cymbâ; ut *si fortè* navis aliquâ me servabit, ne prorsus sim pecuniae inops." Duo gladios pulcros e caeruleo chalybe invenio; hos avidè sumo. In secreto magistri scrinio aureos nummos Hispanorum (doblounos vocant) certò sciebam contineri; quos ille comportabat, ne, ventorum vi aliquò devectus, pecuniâ ad reficiendam navem ãgeret. Dolabrâ protinus fores scrinii perfringo: invenio autem non auri solum crûmēnas, sed instrumentum astrologicum, pretiosum illud quidem, ac duo optima horologia; item furcillam mensalem et cochlear, utrumque ex argento; mox duas acūs magneticas, utramque suâ in capsula: tertiam videram ipsum juxta gubernaculum, propter usum

gubernandi. In mensulâ offendo supellectilem geographicam ac scriptoriam, cum libris quatuor. Cuncta arripio, et quasi votum Deo concipio, nunquam, quantum in me est, cognatos magistri optimi quidquam laturos damni, *si fortè* in hominum gregem restituar.

27. Dum meos ipsius perscrutor loculos, unde argentum, arculas optimas clavesque aveham, illud "*si fortè*" animum auresque meas pertentat. Immo totum hunc diem quasi rhythmus quidam "*si fortè*" tinnit in auribus, dum remigo, dum incedo. Jam res pretiosissimas in arculis concluseram, quum scaphae memini armamenta. Haec facilè reperio. Mälum ejus ad terram attrahendum decerno, pone cymbam alligatum. Quamvis properans, temperare mihi nequivi, quin lardi asportarem succidiam, cum bulborum majorum marsupio ac capide duobusque cultris. Dein, quidquid videbam corbium, fisorum, riscorum, quod natare poterat, restibus constringo, et pone traho, in cymbâ portans me ipsum ac canem cum novis thesauris. Ecce autem, dum in eo sum, ut navem relinquam, duae feles cymbae insiliunt, quas quidem neque ego neque cänis aspernatur.

28. In remigando, vereor ne agmen meum, pone tractum, vädö fluminis illidatur; in littus potius projicere volo. Dein locum puto exquirendum, ubi ratïs mea postero die tutissime appellat: nam si arcae in fundo ratïs aliquò affligerentur, maximum fore periculum ne cunctae res disperirent. Dixi linguâ quädam maris primo illo mänë me a scaphâ interseptum. Hanc video ad dextram cautium, eòque dirigo cursum. Corbes, mälum scaphae, caetera, facilè in littus sursum traho; dein sinum illum maris propero intrare.

29. Circa quingentos passûs penetrabat terram, rupe praecipiti undique circumclusus. Ostium angustius erat, quia aspera saxa utrinque exsurgebant postium instar. Littus intimum e mollissimâ ac planissimâ erat arenâ; id quod facilè perspexi, quia nondum altius pertinuerat aestus. Ultra arenam video algas cactosque. Huc certum est ratem illam cras deducere. Quae quum sumnä celeritate lustrassem, contentis brachiis domum remigo: nempe *domum ire*, erat, *ad opes meas*. Intra cautes mare inveni tunc quidem sanè tranquillum.

30. Ad coquendum protinus accingor, praesertim (si credere possis) propter canem; immo, propter feles item; namque ad quidvis, quod posset me amarë, mire allectabar. Quatuor intra lapides ignem accendo. Tres stipites, infrâ arenae infixos, suprâ fune colligo; inde suâ catenâ suspendo alienum coculum.

Aquam in capide apportatam infundo; addo fabas, farinam hordeaceam, lardi segmen cum bulbo. Materiâ igni largiùs injectâ, ignipultam arripio paroque collem ascendere qui haud longe aberat. Cănem mecum adsumo, feles credo propter fervorem ignis nihil nocituras cibo. 31. Mille quingentos passûs ad summum aestimabam iter illud; sed quia propter rivulum quendam atque uvidum solum circuivi, longius erat aliquanto. Demum enisus per praecipitia, mare undique circumfusum conspikor, aliam nullâ ex regione terram, praeter scopulos aliquot duasque pusillas insulas novem fere millia occidentem versus. Unus in postico mons mare exsuperabat; sed tamen eram in insulâ. Hoc me magnopere angebat.

32. Magnâ ex parte sterilior videbatur insula, saxosis collibus abundans, non sine arboribus; quae quidem in cavis locis densabantur. Nisi numerarem felem quandam feram, carnivoras non offenderam bestias; sed praeter macacos ac sciuros in convalle, lepores et exiguos porcillos videram; aves autem notas ignotasque ubique quàm plurimas. Alitem majorem, arbori insidentem, glandibus olorinis transverbero rediens. Pluma ejus rostrumque accipitris erat, ungues modicae, caro piscibus foetida. Tum vero memet increpabam quòd jaculandi suppetias perderem. Alites autem rapaces, quanquam plurimos, non magnos illos videram. Porrò feras hujus insulae coram homine plerasque intrepidas esse repperi. A collis jugo ingentes prospicio arbores, quas aestus in flumine resurgens debeat alluere. Hae supra ratem erant, neque procul ab arbore in quâ proximâ nocte dormiveram. Subter has statuo ratem attrahere, succedente aestu. Sed propere reversus, ignem extinctum invenio, cibum non male coctum. Feles, valde famelicae, magnâ voce querebantur. Has et canem largiter pasco; et mecum statuo, plures etiam me fabas, si possim, navè extracturum.

33. At ferae visio felis me commoverat aliquantum. Verebar ne majores ejusmodi bestiae hîc degerent, ut pardus, ut panthera, quae arbores facilè escendunt. Circumvallare me certus sum. Utensilibus arreptis fabrilibus cum materiâ ac fune, peto arborem meam; ubi, incisuris securi impressis, pālos infigo, breves tabulas suprâ destino, tum quator desuper palis contra ictus infernos corroboro. Quippe intellexi felem quamcunque ab ipsâ stirpe arboris tanquam incurrere sursum; et si quid praeruptè emineat, arceri. Restim autem quasi in annulos duos sive amenta complico, quem ramis alligatum, ipse possimprehendere ascendens. Tali tum podio arborem, ut poteram, praetexui: postea confirmavi, pleniore

adjutus supellectile. 34. Jam video noctem aestumque approperare. Sublicis evulsis, pone cymbam traho ratem, apponoque sub arbore ingenti incolumem; ubi latere posse credens, sublicis iterum depango. Deoneratâ cymbâ. compono res omnes accurate. Tum, crastinis consiliis aestuans, tamen somno celeriter corripior, alatis blattis atque vespertilionibus contemtis.

35. Evigilo ante diluculum. Depropero ad cymbam detrudoque in fluvium; cānis quasi suo jure insilit. Subter stellis remigo, adverso aestu. In navem invado, etiam ante solem ortum; sed dilucescebat. Inspicio arcam meam; optime aquam excluserat. Caeteras item e mari subtractas stuppâ ac pice pariter ac meam ipsius concludo. Omnia funibus contentissimis astringo. Mox quattuor sufficere videntur; immo sic tutius fore ad primum experimentum. His in mare delatis, et firmissimè constrictis superpono dolium pulveris nitrati, alterum panis, mox totum fabri repositorium. Adjuugo seriam olei, ollam picis, arma missilia aliquot, alias res minores. Vela quotquot inveni, quae supervacanea portabamus, cum scaphae velo, collocavi supra; superque his rursus carbasum quendam pice liquidâ oblitum. Tantum onus facillime videbantur arcae tolerare.

36. Postquam restibus omnia consolidavi, paulò ante meridiem, strenuo nisu ratem ad littus traho, paene infimo in aestûs recessu. Sed inter postès saxeos in sinum illum procedo, neque in flumen adversum volò me committere. Mare intrâ mox quietissimum invenio, et quasi in stagno religo ratem. Maximè gavisus, projicio me sub rupe et paulisper sub umbrâ requiesco: dein cibo recreatus, ad operam redeo. 37. Quidquid erat in rate, in algosum siccae arenae acervum expono; sed laboriosè, propter humiles aquas. Video mare adhuc tranquillum; cras posse co-oriri procellas. Spes et cupiditas, quamvis lasso, dedit vires. Cum carbaso illo (si fortè sit usui) atque cunctis funibus retraho ratem ad navem. Quintam illam properè adjuugo arcam, et aliquot res ponderosas impono; inter quas hîc nominare libet mōlam ferramentis acuendis, glandium majorum cadulos duo: in cymbâ autem meas vestes, et pulveris nitrati aliquantum. Cuncta deporto intra postes marinos incolumbia paulò ante tenebras. Valdè defessus inde redibam: sed aestus cymbam subvexit sine meâ vi. Vix poteram coenare; igitur pasto cāne felibusque, somno me commisi.

CAPUT (II.) SECUNDUM.

38. TRIUM dierum res gestas narraui singillatim. Imo in corde meo inscriptae sunt, quasi hesternae essent. In iis quae sequuntur, saepius accidet, ut rem probē nōverim, diem meminerim parūm; nec lectori jucundum foret, ut res, si possem, diarii more enarrarem. Dehinc, quae ex nave insuper avexi, summatim potiūs memorabo. 39. Quarto māne dormivi post lucem. Jejunus, vescor avidē: etenim in ahenō cibus aliquot dierum mihi meisque restabat. Sed quasi nervis succisis, languebat animus fastidiebatque suos successūs. “Cur laboro?” inqueiebam “cur-ve juvat me vivere, solitarium, moribundum?” “Quid prosunt navīs spolia, nīsi ut aliquot dies vitam extraham?” Tum addidi clarā voce: *Nīsi fortē! Nīsi fortē!* Mox intelligo ventum a mari flare, aestum violentiūs insurgere, in ostio periculosum forsitan cymbae fore. Cymbulam autem illam majoris quā cuncta quae in nave restabant aestimabam. 40. Tum si ad navem ratem e portu meo traxissem—etenim illum maris sinum postibus munitum jam Portum Meum appellabam—quis sponderet, quin naufragium ipso in flumine patērer rediens? Nubes porrō volitare animadverti; imber ne caderet, meliūs tegi, quae exposita reliqueram in portu. Etenim cava plura illā in rupe cognoveram. Illūc igitur pedibus confestim ire decerno. 41. Rupes ad laevam primō rubra erat, nīsi ubi algā obtegeretur; ipso in portu alba; ulterius praeceps ac caerula: omnis autem e saxo (ut credidi) calcario. Portus cavis locis, immō cavernis abundabat, quarum in aliquam possem sine magno labore eas res recondere, quas pluvia corrumperet potissimū. Per algas cactosque enisus, hūc reposui lectum vestesque omnes, item panem, ignipultas ac nitratum pulverem, carbaso illo piceato contacta. Res fabriles et cetera graviora velis obtexi.

42. Jam corporis illuvies me vexat; nam per tres laboriosissimos dies ac duas noctes iisdem in vestimentis illotus manseram. Discingor nataturus. Pleno ferē aestu quasi lacus maris clarissimus corā redundabat. Cadebat pluvia tenuis, sed inter nubes radiabat jubar; mox apparebat arcus coelestis. Mirē ille visus stringit mulcetque animum meum. 43. Atqui cānis in aquam me insequitur et mecum vult ludere. Nostratium cānum ille fortasse Graio Hibernorum cāni simillimus erat, Molosso domestico gracilior et velocior, glabro item corpore, ut caloribus nātō. Probē nātabat, sed digitatus erat, non *palmipes*

(quod appellant); id est, digitis non erat pellitis; atque ego velocitate natandi facile eum superabam. Itaque hunc dum eludo, me recreo. Ut ex aquâ egressus sum, is crura pedesque meos tam amanter lambit, atque tam gestit me recuperâsse, ut nequiverim me continere. In effusum fletum solvor, velut olim in pueritiâ, sentioque cor exonerari. Vestes mutavi: immundas in aquâ marinâ sub majoribus lapillis demergo: tum egredior, insulam exploraturus. 44. Scando e portu per ardua. Inde video illum collem, quò anteâ enisus sum, hîc a lâtere ascensu facillimum. Culmen rupium planities erat sive campus calcarius, delicatis vestitus herbis. Hae recenti pluvîâ ita erant recreatae, ut nova veteribus admista folia florum praetulerint speciem, ubi rubor vel purpura cum novo virore contendebant. Lepôres sive cuniculi suis e latibulis egredientes audentiùs me aspexere, quos ne insequeretur, aegrè repressi canem.

45. Mox in scopulosa loco evado, et capros discerno feros procul; *antilopas* potiùs dixerim. Pone saxa inserpo, quanquam minimè fugaces erant. Glandibus olorinis tubum suffercio; dein igne emisso occîdo capram vulneroque haedum juxtâ. Cänîs intercurrentes haedum prehensâ pelle attinet, dum assequor. Crure vulneratam posteriore invenio; poterat tamen incedere. Matrem volui reportare ad flumen vallemque meam; sed fateor, adhuc eram tam delicatus, ut noluerim recentem vestitum sanguine commaculare. Sudariò e sinu vestis extracto, argillâque udâ in vulnus compressâ, constrinxi firmiter; tum gramine sanguinem omnem abstersi. 46. Volui eam in cervicibus portare; sed quando conor, id verò meas vires exsuperat. Super glareosam humum aegerrimè cornibus eam traho, in gramine faciliùs. Haedi cornibus funiculo circumdato, hanc duco mecum simul; id quod, dum ignipultam porto, paene nimium erat; igitur saepius consedi. Via autem et declivis erat, nec longa, circa alterum jûgi lâtus; itaque tandem pervēni. 47. Protinus in udo linteo erus haedi astringo; et, ne longus sim, tantâ curâ foveo pascoque (nam grandiuscula erat) ut mansuetissima evaserit. In arenâ, juxta ratem primam, sub densis umbris, pelvem excavo; in quam, aquâ semisalsâ repletam, recondo capram, ut otiosiùs carni coquendae dem operam. Canem appropinquare vetui; pasco autem liberaliter et hunc et feles: aves tamen metuo, ne carnis sint cupidae.

48. Dum strenuè me exercebam, vix sentiebam miserias meas: sed simul ac lassitudo abrumperet operam, nisi somno corripere, mens coepit agitari: id quod saepius mihi evēnit. Meas egomet

cogitationes nequibam tolerare, et variis quasi ventis hùc illùc ferebar. In desperatissimâ conditione me videbam, extra navium Europaearum cursum. Fracto animo, lugens, interdum lacrimans, diffusus Deo, decreta ejus conquerens; rursùs ipse memet objurgabam, solabar, hortabar, confirmabam, maximè gavisus quòd tot res e navè conguessissem. 49. Itaque per id tempus, quoniam apud neminem potui vicem miserari meam, aperui capsam scriptoriam, ex quâ chartam, calamos, atramentum, protuli, incipioque angores meos argumentando effundere, quasi per sermonem. Mox talem altercationem in tabulas (ut ita dicam) *accepti impensique* refero, quas lectoris oculis nunc subicere libet.

MALA MEA.

1. In insulâ solitariâ sum projectus.
2. Ego unus e sodalibus enecor aegrimoniâ.
3. Exsulo e societate hominum.
4. Vi bestiarum sum planè obnoxius,
5. Laboriosissimè victum quotidianum quaero
6. Servio hic servitutem perpetuam.
7. Nisi prius solitariè moriar, ad solitariam senectutem reservor.

LEVAMENTA MALORUM.

1. At non es demersus, sicut ceteri.
2. At tibi uni restat spes aliqua effugii.
3. At non servis hominibus scelestis.
4. At non in belluosam Africam projectus.
5. At magnam tu habes ex navè opem.
6. At alios tu in servitutem non redigis.
7. At non tua magis quàm parentum senectus erit solitaria.

50. Profectò ultima illa nimis me pupugère. Quae pro levamenti scripsi, vulnus animi recrudesce fecerunt. "Peccavi," inquam: "meritam poenam tolerabo viriliter: *fortasse* ipsa "poena aliquid tandem boni afferet." Tum citò sedata est omnis mea perturbatio. Ego autem haec atque talia reputans, admiror, quanta sit vis vel incertae obscuraeque religionis, si modò rectâ intendatur viâ. Illud *fortasse* et *si forte* pluris est, quàm quis putaverit; quia saepius indicium est animi per tenebras, lucem versùs, enitentis. Id autem ipsum est virtus: nam sapientissimus quisque nostrùm in suâ tamen versatur caligine, semperque eluctatur pleniorē versùs lucem. Itaque iterùm evasi strenuus. 51. Tum cāni felibusque haedum conciliare studeo. Omnes paxillis depango vicinis; unicuique suum largior cibatum; unumquemque suâ vice demulceo. Ex consuetudine spero familiaritatem, ex meâ caritate caritatem mutuam. Postea

ad portum câne comitante reversus, alias exploro cavernas, pluresque res meliùs ordino. 52. Tredecim dies in terrâ degebam, necdum navis evanuerat. Illam undecies (credo) ascendi. Quantumvis co-acervaveram, plus tamen concupiscebam; et dum navis consistebat, inter eam portumque meum acerrimum sustento ratîs commercium. Res aliquot, quas avexi, libet hic memorare: Incudem artillatoris, quam aegerimē amolitus sum; virgas vectesque ferreos; pensilem lectum cum lodicibus; sup-pārū anticum e subsidiariis: lacernas plures: piscatoriam supellectilem novam atque amplam. Porro e re jaculatoriâ magnos forcipes follesque, malleum robustissimum, pelves ferreas ad plumbum liquefaciendum, batillum grande. Tum omnes ignipultas, bonas malas, asporto; item alterum par pistolarum. Demūm fabrilem mensam, retinaculo coeleato instructam, multo cum labore per tollenonem demitto, laetusque comperio hanc per se natare. Inter minores res memoro libram cum lancibus aheneis, sive trutinam oportet appellare, quam in scrinio magistri offendi. Ille propter medicas, credo, usū habebat; nam magister nautis pro medico erat. Ego hanc, velut pecunias, idcirco asservavi, siquando pro nummis valeret. Ingentem plumbi convoluti laminam, quae nimia posset esse, securi malleoque discissam particulatim asportavi; etiam magnum pilularum plumbearum vim, plures rudentes, funes, ferreos hamos, clavos, pessulos, confibulas, annulos. Cannonas suā ex sede non eram deturbaturus. Postea magnum tritici dolium laetus invenio, seriam optimi adōris, sacchari cadum majorem, vini ardentis amphoras tres; porro cultros furcillasque mensales, grandem forcicem, tres novaculas, quatuor nautarum gladios sive sicas.

53. Ne fortè mirètur lector, quare tantam bellici terroris vim in mercatoriâ nave vexerimus, naturam illius commercii curatius demonstrabo. Homines barbaros e Guineâ eramus in servitutem reportaturi; quem ad usum et ipsa navis et omnis ejus dispositio ceteris erat valdè diversa. Grandiuscula erat navis, navales socii sexdecim. Cannonas habebat quinque,—unam a tergo,—ne forte aut cum praedonibus aut cum nigritis foret configendum; neve, propter subitum aliquod in Europâ bellum, Lusitaniâ implicatâ, nos tanquam Lusitani laceressemur. Ignipultae quoque inerant plures, pars venando, alia pars pugnae apta. Simul pulveris nitrati plumbique rotundati vim magnam vehēbamus, atque adeo hominem unum toti rei jaculatoriae praefectum: Artillator appellabatur. Harum rerum impensâ valdè minuitur

negociatoribus lucrum, nisi quòd hòc in commercio merx quae exportatur vilissima est; quae reportatur, pretiosissima.

54. Aliquot fabas primâ in rate asportavi. Quanquam sciebam magnam hujus cibi vim navi fuisse impositam, sed infra in alveo, credidi marinâ aquâ corruptam esse. Nihilominus descendo. Puppim versus omnia sicca erant; in inferiore parte aqua stagnabat. Sed non me illud repellit. Infra nudus, per aquam incedo, quae genu attingebat, scrutorque merces palpando: tandem saccos invenio fabis plenos. Unum horum placebat avehere, sed quando conor, nequeo ad tabulata extollere. Re deliberatâ, non operae pretium videtur de cibo madido laborem pendere; nam asservari posse quis spoponderit? 55. Mox res duras acutasque sub pedibus sentio; ipsa erant ferraementa, quae inter merces nostras imperaveram. Palae, planê nostratium instar, profectò non inerant; tantum ligones, furcillataeque marrae, praeter sarcula ac dolabras. Deinde in sêcures incido. Tales res sub aquâ adjudicare, paulum difficile erat. Num operae esset pretium auferre,—dubitabam. Tandem aliquot cujusque generis assumo, praesertim capita securium ac lignonum. 56. Postea felicior eram. Nam in conclavi quòdam, quod coqui nostri erat proprium, quinque offendi corbes, fabarum plenas, apprimê siccarum. Has curatiùs repono avehendas, et aliam post aliam cunctas demùm ad terram deporto salvas. 57. Porro dum mensam fabrilem amovebam, quae suprâ erat, non in alveo, pone in angulo fasces quosdam mercium retexi. Hos aperio. Intus erant versicolores vestes, quas propter Afrorum commercium imperaveram. Avidê corripio, sed nesciebam quare. Postea numeravi, invênique sexaginta. Ceterae, ut opinor, fuerant in alveo.

58. Duodecimo mâne, ut remigo ex portu ratem pone trahens, fluctus asperior aliquantum aquae in cymbam immisit. Exhaurire simul atque remigare non poteram: si remos inliberem, verebar ne deflexa cursu cymba lätus undis objiceret. In portum, ut tutius, stätim redeo: ibi roborandam suscipio cymbam. Altior facio proram, additis tabulis, quae, ferreis virgis firmatae, aliquantum asperginis possint rejicere. Non longi laboris erat illud; sed nimius ventus me terreat, igitur reliquum diem scaphae addixi. 59. Illud consideraveram. Naufragium recente lunâ passi eramus ipsis in Kalendis Septembribus. Ad plenilunium iterum intumescente Oceano posse credebam sublevari scapham; grande momentum, servaretur-ne an prorsus confringeretur. Ex arcis meis unam deligo, aquae (siqua alia) impenetrabilem.

Quidquid in scaphâ infirmum videtur, summâ meâ arte reficio, seu stuppâ ac pice, sen argillâ vitreariâ opus sit. Simul ac aestus recesserat, ancoram quàm longissimè per arenas mare versùs traho, suo ancorali arctius scaphae colligatam. Dentem ancorae firmiter defigo, quoad possum. Ipso in ancorali, circâ septem pedes ab ancora, funem brevem nodo astrictissimo implico; mox hûc deportatam arcam eodem fune connecto. 60. Illud evenit, quod speraveram. Arca, aestu insurgente sublevata, simul ut ad scapham aqua pertingebat, (nam ego cum spe metuque cuncta notabam) incepit scapham attrahere. Tum pro cupâ* natante arca mihi erat. Confestim decurro ad cymbam. Per aestum remigo, ubi propter altitudinem aquae fluctûs non se frangebat; et ut primùm scapham assequor, eam remulco inhibens, solvo ancorale; nam ancoram extrahere, nimii id fuisset temporis. Mox, ovans et praegestiens, scapham in portum deduco incolumem. Haec in duodecimo erant die. 61. Mâne insequente, quum speculor, sentio mari malè credi: tamen quasdam etiam res volui eripere, quanquam rati non confidebam. Scalas navis ac tollenonem ad ultimum reliqueram. Optimas habebat fores diaeta† principalis: has concupivi, quia bonâ erant fabricâ. Cardines facile avello: fores recte firmiter colligo. Dein suculas‡ cum trochleis§ assumpsi; ipsius porro tollenonis ferramenta omnia: sed scapum rostrumque ejus, quae lignea erant, trahenda per aquas destinavi, cum scalis et foribus. Ferreum onus, uno homine non gravius, in cymbâ decerno asportare.

62. Impigrè redii, sed aestus in horas magis tumescebat. Tunc quum maximè intrabam portûs ostium, agmen ponè tractum adeo disjectabat cymbam, ut ego perterritus funes necessario absolverim, ne demergerer. Incolumis egomet postes illos praetereo, laetus quòd nil mihi cymbaeque accidisset, praeter asperginem profusam. 63. Ventus etiam atque etiam incrudescibat: post tres horas violenta flabat procella, quae totam per noctem furebat. Mâne, ut prospexi, evanuerat navis.

* A buoy.

† The cabin.

‡ Windlass.

§ Pulleys.

CAPUT (III.) TERTIUM.

64. **F**QUIDEM ut vacuum aspectabam mare, neque lacrimatus sum neque gemui, ne agitabar quidem animo. Sed tenerum quendam sentiebam affectum, tanquam si fessâ aetate parens, cujus magnis fruimur beneficiis, legitimè ac necessariò decessisset. Immo non tam navis quàm egomet videbar obiisse mortem. Ab hominibus abscondor, novo sum in orbe rerum, asto tanquam in aeternitatis solitudine. Ignotus me circumambit Deus, cujus sentio tum misericordiam tum severitatem, me ipsum culpans sed non amarè, nec sine modo. Non in genua procumbo; non preces, non vota concipio; grates non effundo, nec poenitentiam; tamen caeca quaedam, ut opinor, me penetrabat veneratio. Certè eram et tranquillissimus, et quasi religiosè defixus. 65. Ex hóc statu me expergefagit cānis, amanter blandiens. “Ah! quàm vellem posses colloqui,” inquam clarè; et amore erga canem haediculamque meam atque ipsas feles valdè pertentor. Propè poenitet me, quòd capram matrem occidi. Quoniam bruta animalia, si modò reciprocare amorem possint, communem habent nobis socialemque naturam, nolo vitam eripere temerè. Haec cogitans, insuper memini, parcere nitrato pulveri quàm sit bonum, pondus caprae quàm fuerit molestum. Paulò post quaerebam, cur, si victum terra subjicit, malim ferarum more raptas vitas praedari. Illa sanè quaestio profundius in pectus descendit, postquam ubertatem insulae plenius compertum habui. 66. Sed exsulto, et pastis animalibus, de fabis meis satago, quarum aliquas aquâ coctas velim, pro cānis cibatu. Postea has coquebam cum carnis frustis, cum sebo, lardo, demùm piscibus vel oleo; faciebamque massas quadratas: tum si aliunde nihil foret in promptu, hinc et canem et feles pascebam. Semper denique hóc modo panxillulum carnis aut piscium pro condimento adjuungebam fabis, farinae vel radicibus.

67. Postero die, coelo sereno et mari tranquillo, ligna tollenonis et diaetae fores ejecta sunt in littore; cum minore detrimento quàm quis exspectaverit. Has res, ut primùm possum, citra vim undarum traho; denique in cavernas illas, de quibus dixi, depono, et quando ab aliis operibus vaco, restituo tollenonis ferramenta. Postea hunc ad navale meum constitui, propter usûs scaphae. 68. Sed de domicilio meo multa erant decernenda. Cavernas in rupe quò latius exploraveram, magis

admiror. Ultra numerum videbantur. Aliae patebant, sine externo pariete, tanquam porticus aut ambulacrum; aliae angustâ januâ, intus cameratae, junctae sunt item internis ostiis, ita ut tota rupes velut spongia esse posset. 69. Contemplans credidi, has mari esse excavatas: nam sub pedibus pavimentum erat saxeum, molliter tanquam fluctibus rotundatum, et quasi per latissimos gradûs ascendens. Omnia mea possem hic optimâ cum disciplinâ disponere; sed de cubiculo erat praecipuè cogitandum; nec libebat arborem meam priùs relinquere, quàm munitius quiddam reperirem. 70. Illud animadverti,—nihil saxorum praeter littus jacere, quod a rupe cecidisset; et quidem ubi gelu est ignotum, rarior esse debet talis rupium labes. Porro pavimenta cavernarum parcâ tantum arenâ vestiebantur, tanquam vento illatâ. Lacunaria fere camerata erant, hic atque hic quasi stiriarum massis distincta. Aquas per rupem stillantes crediderim saxo saturatas fuisse. 71. Littus externum, propius undas, algarum erat ferax; internum, ultra summos aestûs, aliâ quâdam algâ et cactis aliisque spinosis fruticibus opplebatur. Plures horum in decem pedes surgebant, aliquot in quindecim. Ex his silva plurima et quasi umbraculum ante cavernas praetexebatur, nequis e mari vel a rupe oppositâ facile intrò perspiceret. Ego autem, arreptâ sècuri, continuam sub rupe aperiēbam semitam, succisis cactis caeterisque, quidquid nimium obstaret. Jamque velut in meam villam me recondo. 72. E cavernis duas praesertim denotavi, unam pro cubiculo, alteram pro penariâ. Utrâque internum habebat ostium, per quod aura flabat salubris. Senseram autem, et apud Mauros et in Brazilîâ, quantum nox frigidula corpus fervoribus adustum foveret atque recrearet; et si in magicâ hâc horrendâque insulâ (sic eam quandoque vacuis oculis contemplantur) per summos calores habitandum mihi foret, tale cubiculum magni aestimabam. Opera quaedam hic meditabar, si hûc mea omnia congererem; propter quod consulto opus erat. 73. Mari seu terrâ, ipsam ratem, sive bona mea ex rate, deducerem, aut periculosum aut laboriosum fore opinabar. Mox subit haedi cura, cui neque pabulum hoc in loco habebam neque aquam dulcem. Mihimet profecto aquam imprimis anquirere opus erat: sed non diu hujus rei inopiam queror. 74. Etenim postquam per spinas fruticeti longiùs patefeci viam, et dulcem aquam et navale scaphae idoneum invenio. Post quingentos amplius pedes abrupta humus erat, alveo marino intus penetrante, tanquem ostio rivuli. Intellego alveum hunc, quasi flumen submarinum, ad Postes Saxeos continuari; intus

autem navale, mihi satis profundum, etiam in recessu aestus praeberi. 75. Hunc in alveum rivus e terrâ praeceps decurrebat. Spatium autem praetereundi inter rupem alveumque satis latum patebat, succisis modò fruticibus. Jam tollenonem mente destino in margine erigendum : sed redeo contentus in vallem, de ordinatione bonorum meorum meditans. 76. Omnia de primâ illâ rate detraho disponoque subter quâdam arbore, cum ipsâ râtis materie. Latêre volebam, si fortè quis adveniret. Plurimas caedo virgas, quae facillimè udo in solo possint frondescere, hasque ita defigo, ut quàm maxime, quidquid sit intus, obtegant. Huc deduco haedum, velut suum in praesepe. Cistas quae pecuniam, quae astrologicam supellectilem, quae pulverem nitratum continebant, has et capsas scriptorias aliasque res minores, singulatim ad cavernas asportavi : postea culinae instrumentum.

77. Post aliquot dies, his rebus ordinatis, coelo sereno, censeo deambulandum. Caput infulâ densâ, Turcarum more, obvolvor ; quod quidem in Brazilîâ faciebam. Balteo pistolisque succingor. Grandem cultrum plicatilem sumo ac peram ; dein convallem ascendo juxta ripam fluminis. Novâ in regione omnia non possum lectoris animo subjicere, quae meis occurrebant oculis ; sed plura conabor paulatim expedire. 78. Avium versicolorum tanta erat multitudo, ut nisi in Brazilîâ praerepta mihi esset admiratio, tunc obstupescerem. Hic autem me praesertim alliciebat pulcerrima illa avicula, quam in Occidentalibus insulis Angli *aviculam bombilantem* appellant. Plura quidem hujus generis passim volitabant, item mira papilionum varietas. 79. Immo, non modò alia prorsus arborum, fruticum, graminum, foliorum genera apparebant, nostris hominibus ignotu, verùm etiam fere omnis arbor reptatoriis fruticibus, vitium aut hederarum ad instar, vestiebatur ; atque adeò, obruebantur plurimae. E tantâ varietate vix quidquam primò poteram agnoscere : ceterum imprimis anquiro esculentas radices atque ignis alimentum. 80. Quidquid juncorum obviam vênit vel cannarum, medullam exploravi, anne idoneum praeberet fomitem. Tria demùm genera in peram selecta condidi, quae experimento probarem. Aridas sive ligni sive lignosorum foliorum reliquias celerrimâ flammâ arsuras credebam. Talis materiae plures asportavi pugillos. Rubos quoque notavi dumosque aridos, ex quibus immensa copia cremando sufficeretur. 81. Mox fruticem video, qui piper gignit ; sed magis gaudebam, quòd dioscoreas esculentas invēni multas. Duo harum genera optima pro certo agnoveram,—quae *alata* appellatur, et quae *globosa*. Ulterius perscrutans, adeo abundare

intelligo has radices, ut, si conservari possint, cibus semper futurus sit in promptu. Jam *cinchonam* video arborem, colligoque ramulos plures. Ne longus sim, satis sit narrare, me circa hos locos postea invenisse medicas quasdam herbas, quas in Brazilia didiceram, et alias quas pro condimentis ciborum aestimabam.

82. Acclivitas vallis augescebat. Vix quatuor millia passuum aestus marinus in terram penetrat; sed modicus rivus pluresque rivuli descendebant per plantas et arbusculas. Propius ad colles densantur generum diversorum arbores, grandes aliquot. Nova simul atque arida folia in eadem consistebant arbore, id quod colores pulcherrimos contendebat: immo, exoriebantur fructuum germina ipso e ramo, unde pendebant fructus putrescentes.

83. Quinque vel sex millia continuavi iter, semper ascendens convallem. En vero, hic loci seges illa pretiosissima blanditur oculis, *zea* virore et auro fulgens. Plene maturam credidi. Humi jacebant grana plurima et siliquae. Pigebat me, quod major mihi pera non erat in promptu. Quantum potui, inferciebam, jamque pro certo habebam cibum mihi nunquam defore. Tandem colles sinistri se demisere; atque alia vallis, latior atque amoenissima, quasi hortos viridissimos in sinu suo reteggit. In fronte mihi assurgebant juga altiora, montes paene dicerem, spissis vestita herbis, ex quibus undique stillabant rivuli perennes. Arbores fructificas admiror, inter quas dispiciens agnosco citros, aureas malos,* et Assyrias malos, quas *limonas* appellamus. Sane jucundissimus erat ruris aspectus, meque sensi esse opulentum latifundiorum dominum. Utramque vallem mihi tanquam proprium protinus assero, nominoque priorem convallem meam, vel Convallem Fluminis, alteram Hortos meos.

84. Multum me alliciebat hortorum amoenitas, copia arborum et dulcis aquae, defensioque montium. Deliberabam de commigrando illuc, nisi quod nollem maris prospectum amittere, si navis veniret: immo, prorsus nolui cymbae scaphaeque usus renunciare: necnon per pluviales horas nihil cum cavernis meis videbatur contendere. Etenim hac in regione caeli liquebat mihi dirissimas aliquando esse expectandas procellas, quae tentoria ac domicilia perverterent; tali in tempestate nil cavernis esse comparandum. Pigebat me videre fructus plurimos et optimos humi prostratos et aqua putrescentes. Arbores passim vim venti prodebant. Sine dubio autumnales procellae tantas fecerant ruinas. Serius ego hos in locos processeram, messe fructuum praeterita. Attamen hoc sub astro tam vegeta est vis

* Orange trees.

terrae genitalis, ut novi fructus apparerent, qui mox possent maturescere. Plures horum concupivi, et de modo convehendi meditabar.

85. Redii ad cavernas alacer animi, curarum oblitus. Peram oppleveram illis rebus quas memoravi; loculos autem vestium aromatis, gummine et citreis malis aliquot. Protinus novos thesauros curatè digero. Denique a cavernis in arborem meam propter noctem retro cedere, paulò laboriosius videtur.

86. Mâne quum expergiscor, sentio dierum me amisisse computationem. Ne prorsus fierem barbarus, ad disciplinam puerilem me reduxi. Dies incipio in digitis numerare. Quid unoquoque die fecerim, ego mihimet recito; inde comperio, quinam sit hodiernus dies. Tum volo mathematicus rationes retractare. Dixi me quatuor libros e navi avexisse. Unus erat precum sacrarum libellus, secundum normas Papales: alterum erat de Geographiâ: tertium nihil habebat nisi numeros ad usum navigandi digestos: quartus ipsam nautarum mathematicam tractabat. Hanc perlego libenter. Quippe non solùm solitudine animum avertit, sed absolutius quiddam et sublimius subjecit cogitanti, ne semper de meis tantummodò curis satagerem.

87. Quaerere potest lector, quì factum sit, ut ego, patre invito navigans, nauticam mathematicam edidicerim. Videlicet, admodum juvenis Londinum petii, navem anquisiturus, in quâ peregre irem. Magna mihi tunc illa felicitas videbatur, quòd humanissimo cuidam viro, navis magistro, incidi, in Guineam navigaturo. Is me clementissimè exceptum, pro suo sodale habuit; persuasitque ut, quantam maximam possem conquirere pecuniam, hanc commutarem idoneâ merce qualem ipse admonebat, et apud se collocarem. Ego igitur quosdam ex amicis pecunias rogabam, hique, exoratâ matre meâ, fortasse etiam patre, quadraginta libras Anglicas ad me remiserunt. Eas autem magister optimus sic administravit, ut, ex Africâ demùm reversus, mercem quam rettuli, nempe aureum pulverem, Londini trecentis libris Anglicis mutaverim. Porrò (quod eram lectori demonstraturus) ipso in cursu, cum benevolentia vere paternâ, omnia quae navis magistrum scire oporteret, diligentissime me docebat, praesertim astrologicorum praecepta, viasque caelum servandi. Ego sane, tantâ caritate delentus, summâ industriâ haec in studia incubui, rediique ex hac expeditione magnopere auctus mentis vi, sive ad navigationem, sive ad mercaturam. Atqui, O meam maximam calamitatem! amicus ille summus meus atque alter pater, morbo vehemente correptus, decessit

subitò. Hujus me tenera subit memoria, dum praecepta mathematicorum retracto, dum stellam Polarem observo, locique latitudinem (quam appellant astrologi) colligo; item dum noctibus singulis omnium horologiorum libramenta convoluta intendo.

88. In animo imprimis erat, ut Cristiano more septimum quemque diem quodammodo religiose observarem; enimvero mecum constituebam septenorum dierum opera. Sic (credebam) temporis computationem eram servaturus. Mox vidi fore ut multa me prohiberent ullam praeфинитam laborum rotam persequi; necnon sine religiosâ contione res nihili mihi erat dies Dominicus: itaque ad aliam rationem me properè converti. Novae lunae observantur facillimè et paene necessario. Navis fracta erat nocte proximâ post novam lunam: quando altera advēnit nova luna, decrevi mecum, atque unum defodi stipitem propter mensem lunarem. Postea elegantius res administrandas censeo. Paxillos praeparo tredecim modicos et compares, gemens identidem si universum annum hic mihi degendum erit. In assi idoneae magnitudinis tredecim foramina terebro, illis paxillis accommodata. Quoties redit nova luna, paxillum solemniter infigo. Post lunam tredecies novatam, cunctos extraho paxillos, grandius terebro foramen et grandiore in sero palum. Hic pro anno lunari valet. Mox procedente lunâ, menstruos paxillos alium post alium restituo. His constitutis, novâ quivis lunâ poteram computando affirmare, quinam esset ille dies secundum Europaeas temporis rationes.

CAPUT (IV.) QUARTUM.

89. **J**AM ad res convehendas trahulam decerno parare: nam rei fabrilis non eram imperitus. Hanc profectò artem in Brazilîâ magnopere exercebam, cùm propter varios usûs, tum quia ipse me animus excitabat. Fabrilis nempe opera valde fuit necessaria nobis, nec servis nigris satis bene cognita. Faber noster lignarius, bonus ille quidem vir, malleo fortiter feriebat, serrâ patienter laborabat: sed accuratè metiri, coarctare commissuras, immo, rectam lineam ducere, vix calluit; nedum designare opus. Si novam quandam casam vel officinam struere oportebat, praepropera ejus industria absurdissimique errores angebant me. Itaque hunc dum paro docere, ipse artem disco.

Mathematicâ meâ scientiâ qualicumque adjutus, poteram sanē plura animo moliri, in chartâ describere, constituere, computare. Mox ipsis ferramentis manu prehensis, delineabam, dissecabam, runcinabam; nihil quod lignarii fabri est, intentatum relinquo. 90. Jamque, ut dicebam, ad confingendam trahulam me converto, quae et per arenas et super leviores rupium superficiem facili currat. Dolio quodam ligneo, quod perfractum erat, detraho circulos ferreos. Hos, velut calceos, trabibus duobus brevibus paribusque, leniter curvatis, subjicio. Suprà, simplicissimum constituo currum, in quo vehatur onus viribus meis tractu non nimium. Restim addo, atque finitum est opus. Quoniam in recessu aestus continuus erat arenae margo a praesepe meo usque ad portum, hâc viâ, quaecunque vellem, in animo erat trahere: nec jam manibus humerisque portabam. Postea domum ipsam curatius digero atque excolo.

91. Conclavia verō habui nulla; plura quidem septa, siquidem unaquaeque caverna, sen locus cameratus, erat pro septo. Principale septum [meum ipsius] erat *cubiculum*, de cuius munimentis erit dicendum: dein *penaria*, pro cibo qualicumque: tertium, *culina*; tum, *fumarium*; deinceps *armamentarium* sive *fabrica*; sextum erat *musëum*. In musëo libros, horologia, astrologiam supellectilem, libram trutinariam, materiam omnem scriptoriam repono, cum sellâ [e tribus quas habebam] optimâ. Harum rerum aliquot cum pecuniâ in cistis erant: mensam postea confeci. Septimum septum continere debebat ignis materiam; *lignarium* appellabam. Octavum pro *fructuario* cedebat. Novum pro haedi *stabulo* destinabam. Decimum ac remotissimum nitrati erat pulveris repositorium. 92. Cubiculum autem tale fuit. Angustâ ac celsâ fenestrâ intrabatur, cuius limen quinque pedes ab externo sôlo, duos ab interno aestimaverim. Alteram intus habebat fenestram, per quam aura flabat salubris: hanc tamen, prae multâ meâ cautione, transennâ protexi. De vallandâ externâ fenestrâ cogitaveram; sed arboreum meum opus imitari, in saxo nimis difficile videbatur. Plures portarum formas considero, mox rejicio. Puteum potius volo sub fenestrâ fodere, quem ipse scalis transeam, dein scalas intus ad me retraham. 93. Navales scalae meri erant gradus lignei, firmiter constricti funibus, qui pondus hominis tutò sustentabant. In navis lâtère septem amplius dependebant pedes. Lâtëra nunc his adjungo lignea, tantummodo ut rigorem, non ut robur addam; nam funium robur sufficiebat; sed quia flexiles erant, id hic erat incommodum. Scalae sic refectae octo pedum habebant longitu-

dinem. 94. Deinde ligones recognosco cunctos, et marras bifurcas trifidasque, si quid horum possit cuniculariae hastae vicem gerere; solum enim calcarium robusto egebat ferramento. Talia inveni instrumenta, quorum ope puteum, brevem sanè, defodi sub ipsâ fenestrâ, duo tantum pedes altum, sed quatuor amplius a rupe exstantem. Vecte ferreo, quanquam non acuto, graviora saxa amolitus sum, postquam initia penetrandi factu sunt. Tum hîc puteo adeo protectus videbar, ut ne a pardo quidem foret metuendum. 95. Illud enim me confirmabat, quod feles ferae quae non [naribus confisae] venantur, nunquam possent conjectare, quid in meo cubiculo dormiret. Ego verò interdum serpentes quoque formidabam: sed nunquam ne unum quidem anguem, magnum parvumve, meâ in insulâ vidi; quae, velut Hibernia, sancti Patricii benedictione videbatur frui. Stelliones erant in cavernis, quos fovebam, quia muscas insectasque comedunt: et sanè facilè mansuescebant. 96. Si ligonibus res non cessisset, fodinam paratus eram nitrato pulvere displodere. Praetermisi narrare, me, postquam dolium pulveris nitrati [aquâ marinâ corrupti] deportavi, intus crustam invenisse duram, intra quam pulvis siccus erat et planè incolumis. Crustam malleo comminutam reservavi, et pro experimento, vel lusûs causâ, aliquoties in pyrotechnicam adhibueram, diffusus posse in aliquam utilitatem converti. Postea credebam rudera haec nitrata ad fodinas displodendas esse accommodata: igitur asservavi, si fortè usus vèniret. 97. Pulvere nitrato eram profecto assuetissimus, de quâ re libet amplius explicare lectori. Etenim dum degebam in Brazilîâ, maximo studio [missilis plumbi dirigendi peritiam] colebam. Nec sanè unquam hujus exercitationis fueram alienus; sed neque patriam circa urbem, neque super mari opportunitates eam excolendi reppereram. Attamen in Brazilîâ, rure aperto, ingentibus silvis, ubi prodigiosa insectarum vis [mirificam avium quôque copiam] in aeternum praestat, si quis sub sole potest esse agilis, ad aves venandas ipso agro attrahitur. Primò habebam ignipultam quandam a domino meo Maurusio dereptam; mox meliores quaesivi, imprimis ex Lusitaniâ. Postea Helvetici ejusdam viri, qui Romae mercenariorum militum praefectus fuerat, ignipultas duas vel optimas fortè potui ãmère, unam duorum tuborum; quas quidem hujus filius, post patris mortem illatenus evagatus, inter alias res vendidit. Equidem ad tela illa probanda in scopum aliquando collineabam: sed quia valdè incertus erat a longinquo jactus, plures ac minores uno in tubo confereiebam glandes, quae, per aera dispersae, latius ferirent.

Furcâ item *bitubam* illam sustentabam, propter certiores ictus. Et quoniam grandiores illic abundabant alites, ut vulturii, ut ferus olor, ut grues atque ardeae nostris diversae,—nec deest struthio quidam—hos quoque pilulis olorinis petebam, jaculandique omnino peritissimus evasi. Proh caecitatem hominum! quippe nesciebam quantum in solitariâ insulâ haec mihi ars esset profutura.

98. Simul ac cubiculum satis firmaveram, volui illuc commigrare, cunctis cum animalibus meis. Haedus paululum clauda erat, id quod non dolebam: tanto minus erat me effugitura. At verò tres jam mihi erant haedi, de quo narrandum erit. Ceterum falcato gladio *[quidquid idoneum videbatur herbarum aut frondium]* demetebam et convehebam ad cavernas: multum sanè *[soli expositum siccatumque]* recondidi. Haedos omnes suo in stabulo composui.

99. De novis haedis incipit narratiuncula. Trahulâ jam meâ adjutus, cupidinem admiseram venandi iterum, ne cāni felibusque cārō deforet. Trahulam per clivos clementiores sursum traxi super molli brevique herbâ, ignipultam in trahulâ habens. Canem non potui retinere, quin lepūsculos venaretur: is prorsus evanuit. Ego ut primum in scopulosum deveni iter, trahulam omitto, inter saxa serpo. Emergens capram conspicio cum haedis ad stagnum herboso in pratulo. Non me fugerunt, neque demonstrabant metum. Decerpo gramina, accedo propius et porrigo. Haedi accurrunt, libenterque rodunt. Ego cornua eorum resticulis cingo, et laqueis brachio meo adnecto. Iterum iterumque decerpo gramen, studeoque mansuefacere. Accurrit mater capra, grandis et robusta; haec quoque e manu meâ comedit. Poenitebat me, quòd voluissem tam cicurem animantem occidere; nunc robustiore eam adnecto reste. Sed ut primum vi se tractam sentit, violenter retorto capite manu se meâ abripit, et priusquam me possim recolligere, cum reste effūgit. Exiguo temporis intervallo convertitur. Haedos mecum videt, et directo cursu *[summo cum furore]* me petit. Magnum equidem sensi esse periculum, nam et cornu incumbentis et ipse impetus lethalis esse poterat. Coactus me tueri, demittor in dextrum genu, ne dēerrem, ignipultam constantissimè dirigens. Vix quindecim distabat pedes, atque ego ignem emitto. Quanquam capite et collo transverberata, plures gressus illo impetu evecta est, titubansque ad dextram meam procubuit emortua. 100. Obstupescēbam, incertus quid facerem. Mox capram libuit omittere, haedos attinere: nec longa erat ad praesepe via, per ardua descendenti. Gramina etiam

atque etiam decerpsi recondidique in sacculum; et siquando male sequerentur haedi, gramen ante ora ostentans, alliciebam. Hoc modo incolumes deduxi, gaudens praesertim quòd mas et femina erant. Paxillis celeriter prope claudam haedum advenas depango, suggero gramina; tum festino, matrem reportaturus. Regressus, trahulam coactus sum per asperiora loca, ut possem, subducere, dum mortuam assequor, quam aegrè in trahulam compono; dein satis laboriosè hanc cum ignipultâ per saxosa loca deduco, mox facilius super clivis herbosis. Illam, ut priorem, demergere in pelvi sive piscinâ volebam, sed spurcam credidi: quare nil melius noveram, quàm ut in praesens ramis frondosis corpus operirem: etenim ligo et pala non erant in promptu. 101. Jam de ferarum audentiâ reputans, intelligo homines hâc in insulâ esse ignotos. Id multùm me solatur; nam quantumvis solitudinem detrectabam, barbaros saevosque homines formidabam longè amplius. Porro si lepores avesque, aequè ac capri, hominis metu vacant, si nunc haec animalia facile mansuefiant, stultè absterreri opinor. Itaque magis magisque pulveri nitrato parcendum decerno, et, quidquid ferarum posset, mansuefaciendum.

102. Etiam congerebam pabulum. Multas deportabam siliquas zeâ plenas, et dioscoreas aliasque radices; item cepe, bulbos, condimenta. Caprae secundae carnem partim siccaveram fumo, partim sale condiveram, nec jam de cibo eram sollicitus. Duas vias e cavernis ad summam rupem ligone ac vecte tutius jam munio; unam, quâ primo illo manè, prospectâ scaphâ, per praecipitia atque algas degressus sum; alteram ex portu praeter navale meum. In difficiliore loco [stipites duo firmiter defossos] fune connecto, quò audacius securiùsque descendam; tum gradi-bus incisis, opus perficio.

103. In reportandâ caprâ, trahulae me quodammodo poenitebat. In arenis quidem bene currebat, item per saxa lèvia gramine vestita; sed in feraci humo super spissis variisque herbis, inter admistos frutices, trahere quàm portare difficilius fore sentio: ad dioscoreas, ad zeam, ad citros aliosque fructus convehendos peras sacculosque meosque humeros anteponi oportere trahulae, nisi meliorem potero munire viam: id quod me male habet. Igitur universam viciniam explorari cupio.—Dixi me ab excelso quodam colle prospectasse. Hòc colle inferior alter, qui cavernas meas ferè ex adverso despiciebat, littoris aspectum superiori ademerat. Quum, ascensâ rupe, in inferiori colle asto (quem *Speculam* meam nominavi) admirans gaudensque propiorem littoris oram contem-plor. Ad dextram, id est, ad occidentem, fluminis video ostium,

deinde portum meum, tum in fronte promontorium modicum.* Contra autem ad sinistram, id est, ad orientem, inter humiles rupes ac mare, acclivis planities arboribus procēris mirē luxuriabat, palmis praesertim. Suprà, pone rupes, palus quaedam seu lacus angustus extenditur : rursus super hōc novus atque excelsior rupium ac saxorum ordo, unde pluvias credo in paludem colligi. In orā paludis viridissimas adverto herbas, plurimasque aves aquatiles. 104. Sed ego ad interiora me converto. Ab excelsiore illo colle arbores quasdam in cavo loco videram, non multas illas quidem. Jam explorans perspicio omnia praeter summas arbores abscondita mihi tunc fuisse, interjecto quodam inferiore grumo. Clivus ille montis quasi pelvi erat ingente excavatus, in quam multum aquarum ex scopulosā illā regione confluit. Hae, graminibus sustentatae, perpetuum sufficiebant rivum, qui in flumen, non longē a praesepti meo, decurrebat. Inde fuerat mihi primus ille dulcis aquae haustus. Hāc in pelvi (nam proprium hujus formae nomen nescio :—convallis non erat) consistebant arbores plurimae, Europaearum aspectum praeferentes. Amplius postea perscrutatus, repperi has non esse nostratium ad instar, tamen fructui lignoque utiles. Hunc locum appello *Saltum* meum. 105. Hinc poteram ligna devehere, sive ad fabriles usūs sive ignis gratiā, multo facilius quā a fluminis convalle. Quippe grandis ramus vel ipse arboris truncus, tractus seu humi devolutus, ad rupem erat facile descensurus. Sic postea saepius rem gessi. Minora ligna, quae igni debebant inservire, ex summā rupe praecipitabam. Sed propter graviora, quae diffringi volebam, robustam delegi arborem, ipsum ad marginem, unde magis praeceps erat rupes. Cursui tum devolventis ligni, fune circa hujus stipitem contorto, moderor ac tempero, donec ad fundum pervenit. Sed haec post aliquot menses.

106. Quo melius intelligat lector mearum rerum statum, de situ insulae et varietate tempestatum quaedam sunt dicenda. Insulae latitudinem (quod Geographi appellant) satis compertam habeo : poteram sanē in stellā Polari observandā errare, sed non multum : gradūs, credo, habebat duodecim (12°) ab aequinoctiali circulo, Septentriones versus. De longitudine nihil pro certo confirmare ansim : arbitror tamen atque autumo eandem esse atque insulae quam Portum Opulentum (*Porto Rico*) appellant Hispani. Nostris vero in chartis nihil omnino hic denotabatur : porro quatenam sit meae insulae longitudo geographica, minimē nunc refert. Propter tempestatum notitiam satis est tenēre,

* He is looking southward.

bis in anno solem super verticem insurgere, ultimo fere Aprilis die, sextoque fere Sextilis. Intra hos continuatur aestas, quae tamen imbribus satis violentis dividitur. Imber quotidianus ac modicus fere ad finem Junii mensis cadit, sed ipso in fine est sanè immodicus. Post hoc siccitas et calor subsequitur. Maximos autem calores in tertiâ fere parte hujus aestatis pono; vel, si ad amussim denotandum est, triginta sex dies ab Idibus Quintilibus perdurat aestuosum tempus. Hos intra dies rarior est pluvia. Quiescit ventus triduum vel quatrimum; tum vespertinus turbo sanè violentus, attamen gratissimus, aëra recreat. Hic rerum ordo fervoribus moderatur, longo mense amplius. Tandem summa aestas disturbatur et quasi convellitur horrendis et pervicacissimis turbinibus, seriori in parte Sextilis. Hinc procellosum illud mare, quod nostram abripuit navem. In Februario item mense debent expectari procellae; sed neque harum tempus praefiniri potest neque violentiâ compares sunt aestivis. In tempestate procellosâ abundant fulgura, post quae frigus ossa penetrat. Sed haec frigora si excipias, jucundissima est aëris temperies. Pluvia ut plurimum cadit tenuis ac dulcissima tres vel quatuor horas unoquoque mâne per plures anni menses. Nisi per tonitrua, veste ad defendendum frigus non opus est, sed contra solem vestiendus es. Attamen post nimium fulgur Caurus ventus plures per dies mirum frigus incutit, sed semper citra gelu. Nec calores conqueror. Lusitanum vel Anglum hominem equidem credo, si neque tēmētum imbibat et carne parcissimè vescatur, (id ipsum apud Mauros didici,) totum per annum posse laborare salubriter, modò per maximos fervores prudentiam adhibeat. In hieme certè (id est, dum sol a meridie stat) si nimium exuaris vestimentorum onus, ipsis in Angliâ Anglis ad laborem par eris. Spirante Cauro post fulgura, lacernâ, ac spissâ quidem, carere neutiquam potui: ignem aliquoties fovebam, sed rarò.

107. Ego autem quodam die quum pluvia maturè destiterat, cymbam ingredior remigoque non sine timore circum illud promontorium quod caeruleam terminat rupem. Plurimas palmas video, quas credidi ejus esse pretiosissimi generis, quod vulgo Nux Cocus appellatur. Multae aliae arbores fruticesque mihi ignoti illic stabant, sed ipse littoris acervus Portum meum referebat. Tantum omnia hic ampliora atque uberiora. De *algâ* saepius memoravi. Aliud nomen non succurrit; etenim nostratibus viris res ipsa ignota est. Hic denoto, algas illas, ut plurimum, non marinas fuisse, sed maritimas, ultra summum aestûs terminum. Hi reptantes erant frutices, diversi generis;

hibiscos, acanthos, conjecturâ dixerim. Sanē erant pulcerrimi, puris distincti foliorum ac florum coloribus. 108. Deambulo in littore, cocos admiror : multum cogito ac vescor spe. Subitō memini remos vel optimos e coci trunco fieri, scaphamque meam remis carēre, Sēcurim mecum habui. Unam e minimis cocis statim exscindo atque obtrunco. Caput hujus in cymbam congero, ipsam destino fune trahendam. Sed quum volo redire, aestūs recessus me impedit : nam circa promontorium, ubi fuerat mare, nunc saxa longius excurrerant, quae metuo circumire, ne in profluentem aliquam marinam implicer. Tandem super saxis ingrediens, flexuosum reperio iter aquae, in quo cymba natare possit. Hanc traho, saxis ipse insiliens. Postea truncum illum super humeris asporto per eandem viam ; mox, cymbam ingressus, me atque mea omnia domum laetus reporto.

CAPUT (V.) QUINTUM.

109. **PLUVIA** quoties caderet, intus me abdidi, et in excolendā domo sātis habui operis. *Armamentarium* meum praesertim cum exultatione cordis aspiciebam. Arma igniaria cuncta, rite emundata, perfricata oleo, hamis ad muros suspendi. Mensam fabrilē suo in loco constitui ; juxta hanc, repositorium fabrilē : in angulo, ferramenta agrestia. Quotidie suum quidque in locum severissimē repono, experiētiā doctus sic facillimē quidque inveniri, ubi festinato opus est. 110. Porro in *penariā* ac *culinā* multa ordinavi. Scalas quas ad cubiculum intrandum adhibebam, compagi cuidam lignēae per hamos annulosque sic annexui, ut, super his astans, carnem suprà procul felibus suspensam, possem attingere ; possem quoque disjungere scalas, quoties vellem. Quando memet objurgo propter nimiam carnis cupidinem, respondeo, me ipsis felibus consulere, ne suum ipsae cibatum deperdant. In penariam cellam dolia item atque arcas plures collocavi : alias quidem in fructuario meo. Ceterū pro culinā sumseram ejusmodi cavernam, cujus in angulo erat quasi focus naturalis. Rimam quandam vidi, per quam fumus exire poterat : hanc ferreo vecte amplio. Porro foramen majus effodio suprà, ne fumus per culinam vagaretur. Exhibat autem in alteram minorem cavernam, quam pro *fumario* destinabam. Hic carnem suspendo, siquam indurata velim. Tum fumus, hōc modo diffusus, minus erat me proditurus : nam velut nebula in rupe

poterat videri, In *lignario* autem meo, quidquid ligni ex nave deportaveram, et quidquid materiem ignis habebat, illud omne reponebam. Vela quoque huc deposui, sed parùm contentus loco.

111. De corpore curando quædam si narrem, ignoscet lector. Quæ sequuntur, plures ad menses, immo annos, pertinent. Dixi me sub aquâ marinâ, post tertium in insulâ diem, vestes immundas lapillis oppressisse. Postea reputabam,—si vel saponem haberem, operæ non fore pretium has nostro more in splendorem recolere. Spurcitiam vestimentorum non e colore consistere, atra essent an candida, sed e cutis excremento, quod quidem salsâ maris aquâ optimè amoveretur: manibus autem ac sapone fricatas, deteri vestes. Quapropter has ipsas, solẽ siccatas, iterum postea induebar. Deinde etiam simpliciore excogitavi viam.—Postquam expertus sum, vespertina natatio quantum reficeret corpus, decerno, sub solis ocasum unoquoque vespere, ipsâ in tunicâ, cum feminalibus linteis ac tibialibus* (id est, tegumentis crurum gossipinis) denatare in portu meo. Egressus aquâ, exuor vestimenta, contorqueo manibus, suspendo, alia induor. Illa altera mâne sicca invenio. Itaque recente semper vestitu pernoctor. Sanè per summas pluvias aegerrimè siccabantur res: tali in tempestate madidas vestes in culinâ suspendebam.

112. Praeterea, cuti fricandæ do operam, neque caesariem prorsus negligo. Sciebam enim, inter barbaros, si quâ sit gens sanitate, proceritate, decore corpõris insignis, hanc praesertim cuti curandæ semper dēdi; sin autem me illuviei permisero, in nullam non spurcitiam posse delabi. Equidem e navē meas habebam mappas atque mantilia cum sudariis. Mappae detergendæ corpori nimium lēves erant; mox in caloribus has adhibui ad genas protegendas, Arabum Scenitarum more. Mantilia, ut quæ villosa maximè, dum durabant, prae ceteris approbabam.—In capillorum supellectile nihil egomet habueram, praeter unum pectīnem atque unam scōpulam setosam: sed totidem, quæ magistri navis erant, avexi, pluresque nautarum pectines. Nautis scōpulae nullae erant. Scōpulas equidem magni aestimabam; nam diffisus sum posse reparari. Barbae, ipsâ in navē, semper promittebantur; nec in meâ insulâ me radebam, quanquam haberem novaculas; sed forfice identidem tondebam leviter aut capillos aut barbam.

113. In tempestate procellosâ, praesertim post fulgura, propter frigus Cauri, quoties desisterem ab opere, lacernam induebar, nec

* Stockings.

spernebam ignis solatium. Sed tum maximē poteram laborare. Nova grāmīna aut radices aut viridem zeam, optimā caule meliorem, aut ligna reportabam; porro utrumque tramitem quō in summam rupem evadebam, comparabam in melius. Quippe rubram super rupem sperabam fore ut trahūla tandem subiret. Quodam die imber superveniens infulam capitis meam humore saturavit, et, tergo profusē madido, caurus ventus acerrimum mihi frigōris sensum iniecit. Domum cucurri magis quā inaccessi, mutatisque vestimentis deliberabam. Serīca mea umbella e navē in promptu erat; sed ubi manūs esse debērent liberae, hāc ūti non possem. Inter pluvias nimium sensi solis fervorem, nec infulā potui carere. Hic omnia narrabo quae excogitavi, quanquam plures per menses.

114. Caprarum pelles servaveram. Sanē molles erant et delicatae. Harum lacinias duas commodā magnitudine abscedi, quae pro cucullo forent. Junxi suprā, a fronte usque ad occiput; inde per cervices defluere permisi. Ipsā in dorsi spinā duplices cadebant, contra pluvias solemve umbraculum. Caput atque adeo infulam comprehendebant arctē. Quoniam femineae quas habebam acūs tenues nimis erant fragilesque, idcirco sarcinarias adhibebam acūs cum tenuissimis funiculis: his satis bene consuebam. Sed depresso volo internam cutem, quod quidem artificium parum cognoveram. Ego autem cinchonam aquā decoxi lento igne, ut aquae remaneret quā minimum, quā maxima autem foret ejus potentia. Mox infudi in ferreum artillatoris ferculum; superpono pellem, ut interior pars imbibat cinchonam. Post biduum, longulo ac levi lapide, quem pro magide* aestimabam, oleum pice imbutum imprimō atque infrico in pellem: jamque pro depstā accipiebam.

115. Etiam summis in caloribus vix sufficiebat tunica,† nam contra insectas tibialibus‡ erat opus. Sed dorsi quoque tegumento carere nequāquam conveniebat; id quod probē sciunt Lusitani. Atque erat mihi sagulum Lusitanum vel optimum, nisi quod propter nigrum calorem radios solis imbiberet: quare aut albis testis marinis aut spinis fortasse hystriceis vellem sanē dorsum obtexere. Jam, quoties humeris quidpiam portandum erat saltem asperum ac grave, suffarcinamentum desiderabam, ne excoriarentur ossa. Intellexi spissā tegete esse opus, quae humeros, si onus portarem, defenderet; porro solem pluviamve repelleret, nec imbiberet calorem. 116. Tale tegumentum demum contextui, postquam juncos cannasque insulae paulō melius cognitos

* A rolling pin.

† Shirt.

‡ Stockings.

haberem; neque ullo vestimento superbivi magis. Contra calores superficiem tegetis madefaciebam; inde frigus gratissimum me recreabat. Item mappas ac lintea [quantum possem] reservans, roscidis foliis callide obvolutis amicior caput, unâque deligo fasciâ sive taeniâ. Quoties ex laboribus ac calore requiescerem in umbrâ, poteram, detractâ infulâ, crines madefacere: tum vero assumebam cingulum, ne in viscera admitterem frigus. Sic caput frigidulum erat, corpus tepidum.

117. Scapham autem, mense Decembri nondum finito, gestio instruere. Coci truncum, quem deportaveram, cortice exutâ, difficulter sanè secundum longitudinem dissecaveram serrâ, et in remorum formam magis magisque caedebam. Etenim cymbae remi tanquam pro exemplare prostabant. Ad remigandam quidem scapham sex homines cum sex remis adhibebamus, quatuor ad minimum. Ego, unus homo, duo ingentes remos moliens, nihil possem contra fluctûs vel contra profluentem maris facere: attamen restagnante mari ac vento, unus prope debilis remex aliquantum usui foret. 118. Circa Kalendas Januarias serenissimâ in tempestate malo veloque scapham instruxi. Ancoram ejus cum arcorali atque illâ arcâ, item tollenonis ferramenta, jamdudum ex arenis recuperaveram. In portu saepius exercebam tum vela, tum remos; hosque in melius figurabam. Quorsum haec, nesciebam equidem: enimvero nisi perquam leni aurâ non auderem exitum; sed in scaphâ videbar quasi novam quandam tenērē vim, necnon ipsam navigandi artem inani amore fovebam. Mox operae, quam priûs in scaphâ navaveram, diffusus, iterum carinam sarcivi. Ubicunque rimas metuo, argillam pice oblîtum firmissimè infercio, donec omnia viderentur tutissima.

119. At marinas profluentes, si quae essent requiescente vento, volebam propter scaphae salutem cognoscere. Has ut explorarem, clementissimo sub vento, ulterius [meridiem versus] in cymbâ processi. Ecce autem, quando duo ampliùs millia eram a terrâ, jugum montis longè altius quàm excelsus ille collis a quô ter, quater prospexeram. Ab hóc monte terram opinabar sensim desiderare usque ad hortos meos. Jam video, si insulam ac maria rectè prospectare vellem, montem illum esse conscendendum; idque meditor. Postea recordor, me ipso a colle eundem vidisse montem, sed tantam esse ejus altitudinem tunc non suspicatum. 120. Quanquam neque mites vellem feras timore mei implere, neque prodigere nitratum pulverem, decerno tamen exercendam esse jaculandi artem, ne obliviscar, neve ipsa arma robigine cor-

rumpantur. Versicolores quidem aves, quales fere inveniebam, vix me fugiebant; sed aquaticae quaedam volucres, nostris non valdē dissimiles, omni astutiā ac metu evadebant me. Has credidi advēnas esse, assuetasque hominibus: praecipuam earum sedem postea conspicatus sum. Ego autem has pro cibo et propter teli exercitationem occido. Anātes erant, ansēres, olōres, plumis formisque non omnino nostrarum ad instar, porrō plurum inter se generum. Has, ut plurimū, plumbulis in orā tantū maritimā petebam, ne teli fragor ceteras terreret feras: canis autem, sive in terram sive in aquam deciderent, acerrimē eas reportabat. Si protinūs comedere non placeret, nec egērem quo canem pascere, in fumario suspendebam. Quippe fumus et maturabat carnem et putredinem avertebat. Assae potius quā aquā coctae mihi placebant; sed carbonem, Anglorum more, altē exstruere nequivi. Supra ignem assāre necesse erat: quare alitem, membratim concisum, filis ferreis, tanquam verubus, trajectum, vivas supra prunas amburebam.

121. Eodem fere tempore columbas quasdam facillimē nanciscor. Dum colle regredior obambulans, alarum stridorem audio: mox conversus volatum quasi columbarum agnosco. Hae aves in cavum saxi locum se recepēre, quem oculis facile notavi, credidique me posse illuc ascendere. Postquam cuncta conjectando emensus sum, virgam arboris [abscissam pro signo] terrae infigo: tum domum redeo meditans. Quantum possum celerrimē columbariam cellam, perlēvem illam quidem, compango: hanc humero portans eundem locum repeto, post biduum. Virga illa eminens fit index; saxum ascendo, pluresque in cavis invenio nidos, quibus ova nondum inerant. Unum nidum in columbariam meam cellam transfero; mox advolavit columba, intravitque cellam nidum repetens. Id gaudeo, et relinquo cellam. Post plures dies reversus avem nido insidentem invenio: quam ipsā cum cellā motu elementissimo reporto domum; atque illa intrepida manebat. Conjux postea subsecutus est: ambobus, ut poteram, quotidie dabam cibatum. Postea turriculam confeci columbariam, columnae innixam, securitatis ergo: nec pullos volebam mactare, sed in spem amplioris prolis reservabam.

122. Cibi quidem satis superque mihi erant, si modō convehere possem. Sed quō magis ruminor, laborem deportandorum fructuum horreo magis. Hoedos in praesepe reduxeram, ne graminibus quoque congerendis defatigarer; tamen illā in convalle depressā oneribus gravabar, neque trahulam poteram adhibere, propter novarum herbarum luxuriem. De tractoriis

jumentis paene desperavi, videbarque in servitutem laboriosissimam devotus; sin requiem capto, protinus mens fiebat miserior.

123. Accedebat quod calceamentis deficiebar. Nautæ super nave aut nudis pedibus aut tenuissimis soleis agebant. Caligas ego et magister navis habebamus, sed ego magnitudine pedum superabam. Porro sæpius ex necessitate mare ingredienti, corium caligarum se contraxerat. Ego autem post tres laboriosos dies, pedibus aeger, nolebam exire. Omnium rerum me taedebat. Nova luna jam intraverat. Assim ego quadratam coepi incidere, inscriptionem quasi sepulcri designans. Talis erat:

REBILIUS CRUSO, <i>Anglorum civis, Maurorum captivus, Braziliensis colonus, Hic naufrægus solitarius, Hominum miserrimus, Quintum jam mensem enecor.</i>
--

Illud iteravi ter quaterque, *hominum miserrimus*. At subito vocem quandam sensi, non auribus, sed corde: "Tune omnium miserrimus? Tu, qui summâ pace fruëris, in pulcerrimâ uberrimâque insulâ, sano validoque corpore! At ne te Deus Mauris iterum praedam

projiciat vel morbo feriat!" 124. Cohorrui. Tum reputabam: "Anne hoc illud est, quod vates sacri summâ in solitudine afflatum Dei quaerebant? Numne igitur me quôque intrat ille afflatus?" Mirè profectò agitabar. Dein memet increpui: "O fatue Rebili, sanæ non es mentis. Imaginariâ sapientiâ verâque deliratione capiëris, si divinam credes te audire vocem." Protenus velut demortuus hominibus, vivus necessariè coram Creatore meo, mirâ quâdam ac novâ audentiâ illum compellabam, et quasi votum concipio. "O Supreme! quisquis es (inquam), nimius tu es mihi: pavesco fanaticam dementiam. Sed dulcem redde hominum aspectum; tum prudentius te cognovero, plenius venerabor." Post hæc tranquillior fiebam: sed periculosa esse sensi intervalla industriæ, nisi oblectatione aliquâ solarer. Quare pictam avem psittacum, si possim, capere ac mansuefacere decerno, si forte mecum colloquatur. De macaco* cogitaveram; sed timui has bestias, ne maligno forent ingenio: sanè aliorum generum alii sunt mores: itaque hoc consilium deposui.

125. Mox lepores quoque volò capere. Quippe sæpius captaveram, neque ars mea processerat. Lepores illi (scu rectius cuniculi: ita credo: sed quia cārō leporem potius referebat, id-

* Monkey.

circo ex primâ illâ nocte lepōres semper appellaveram;) attamen gallinarum domesticarum more se gerebant. Quàm proxime sinebant me adire, tangere non sinebant; sed in cava terrae prorumpentes, inde me intuebantur. Laqueos instruxeram plures, sed frustra: jam piscando experiendum esse arbitror. Super nave flagra aliquot robusta erant, quae (nam fatendum est) ad flagellandos nigritas comportabamus, si ratio tulisset. Horum tria offenderam, avexique propter lororum usūs. Nunc unius in fine hamum piscatorium grandiore affigo. 126. Virgam quoque praeparo tanquam piscatoriam, sed breviorē, resticulā instructam: huic fasciculum tenerarum herbarum adnecto. Tres sacculos super humero portans cum virgâ flagroque, lepōrum adeo locos. Sinistrâ fasciculum jactans, ad ludum allicio. Pōst paulō lepus incipit, ut felium catuli, persequi fasciculi cursum ac gramina ejus subinde rodere. Flagrum ego dextrâ tenens, opportunitatem rei gerendae opperior, subitoque projecto hamo, super caudâ leporem opprimo. Confestim arreptum attineo, sacculoque immersum. Tantos ille ciet strepitūs, ut ceteri accurrant mirabundi; dumque obstupescunt, alterum verbere hami assequor. Animadverto marem esse ac feminam; quare satis habeo, laetusque deveho praedam. Sub rupe ubi cava loca abundabant, credo non male habituros; postea ad mansuefaciendos operam adhibui.

126* De calceamentis pauca sunt explicanda. Quoniam labascebant omnium caligarum coria, sensi validiore esse opus tegumento pedum: idque juncis ac lentâ quâdam cortice plicatis concinnavi. E juncis, quos [diversi generis plurimos] in sole siccaveram, eos deligo qui lenti simul et relucētes viderentur: nam quidquid reluceret, id caunarum more pluvias optime rejecturum credidi. Ex his plicavi marsupium, cujus forma erat pedis instar a convexo ad calcem praecisi. Dein e corticibus, quas maceraveram, lora plicavi, lata min⁹ duo digitos. Veterum caligarum fundum vel soleam sub marsupio illo positum, dum pes meus inerat, loris illis circumligavi, nodavique super talo. Rudis sane hic calceus erat, attamen aliquatenus certe pedem protexit vulneribus. Non absurdum erit hic dicere, me ipsâ in Brazilâ contra insectas saepe Persicos gestâsse socculos, e tapête factos. Per hos non possunt culices mordere, sed spinae sentesque facile penetrant.

CAPUT (VI.) SEXTUM.

127. **C**IRCA Idus Januarias ad montem explorandum accingor. Lacernam capio cibumque, si forte pernoctari opus sit. Mollissimos induor calceos: *prospeculum* adnecto balteo. Adsumo canem. Sed ante exortum solem educo haedos, et (quod moris mei erat) commodo in loco paxillis destino. Tum ex convalle dextrorsum surgens juxta aquam desilientem pergo, saltum versum meum. Sed ascendo jugum, quò latius prospectem, saltumque subit in laevam facio. Modica erat acclivitas, sed continua. Sub solea mihi breve erat gramen,—molle, frigidulum, non impediens. Quò magis insurgēbam, largior erat aura ac plena vigōris. Facile libereque incedebam. Dextrā, caprorum video scopulos ac pascua; sed ad sinistram magno flexu redeo, dein convallem fluminis notam attineo suprā, moxque hortos meos. Hos simul ac praeteriveram, sinistrorsum leni deflexu contendebam, incepique ipsum montem oblique ascendere. Jamque intellexi, longe facilius hōc cursu [quamvis longo] hortos adiri; nam propter auras montanas, siccior solum, breviores herbas, non modò non defessus, immò recreatus sum itinere. Ubi aquila quaedam a monte desilit, canis incipit lambere. Sic monitus, cibus communicatis, vescor biboque. 128. Ut primum monte de summo prospexi, praegestiens cuncta admiror. Valde praeceps erat mons occidentem ac Septentriones versus, id est, ad mare. Ipsa aetheris claritas extentusque Oceanus pulcerrima erant. At ego propius circumspecto alterum in latus, unde elementissime surgebat tanta altitudo, illam vallem lustraturus in quā supernè horti erant mei. Penitus despicere nequivi, sed per oppositos clivos cursum ejus usque ad mare indago. Aestus tunc quàm maxime recesserat; laetus tamen animadverto rivum se in mare effundentem, duosque [quasi hujus tributarios] de diversis ripis rivulos, quorum utervis scapham meam possit excipere. Per *prospeculum* dispiciens, facile vidi palmas astare praegrandes [ostium rivi versus] et paene ad oram maris. Postquam illac satiavi oculos, conversus in aliam terrae regionem aspecto. Vasta hic subjecta est silva usque ad ultimum insulae littus. Declivitas modica erat, nec continua: quindecim millia silvae ad minimum haec aestimabam. Ne *prospeculi* quidem ope ultimarum poteram arborum naturam cognoscere, ceterum proximae ultimaeque valde erant dissimiles. Ad Aquilones Juga Caprina (sic enim nominabam) scenam concludebant, sed mare supereminebat. 129. Haec dum commeditor, prospectoque

circumcirea, repente terram e longinquo videor videre meridiem versus. Dispicio, anne sit nebula. Etiam atque etiam contem-
plor: demùm agnosco latissime porrectam terram, valde humilem,
sed terram tamen. Primò me spe illud ac gaudio affecit. Con-
tinentem Americae meridianam esse pronuncio: mox fateor, nihil
id ad me. Etenim talis regio solitudo est vastior, foedior, im-
manior longe quàm haec est insula. Fac abesse barbaros homines
pantherasque; at illic si forem, aut in latissimâ atque inhumanâ
arenâ projicerer, aut (quod credo potius) in aggeribus silvosis
maximi alicujus fluvii, inter paludes immensas atque insaluberri-
mos vapores. Sane haec insula prae continente illâ tanquam
Paradisus est. 130. Retorqueo oculos meum versùs regnum,
contentus, laetiorque; tum directâ incipio viâ descendere, donec
totu mihi vallis patet. Mox hortos meos considerans, frutices
obseruo grossulariis* non dissimiles, quibus propiores clivi dis-
tincti sunt. Hos versus dirigo gradum. Magis magisque
uvidum invenio hoc lätus jugi, velut spongiam; id quod rivum
perennem promittit, herbis pluvialem aquam multos per menses
sustenantibus. Frutices autem illi in sicciore stabant orâ,
quanquam propè ad humida. Vites recognosco, et uvas credo
posse suâ in tempestate hinc deferri. Porro cruda mälâ citrea
colligo plura limonasque ad delicias bibendi.

131. Regredior paullatim descendens, donec ad juncturam
vallium pertingo. At ipso in laevo vallis lätère quasi viam
naturalem cespite obductam conspicio, quae declivitate perquàm
modicâ [saltum versus meum] ducit. Per hanc libet degredi.
Nusquam minùs decem pedes lätâ erat. Suprà ad laevam, infra
ad dextram, clivus satis arduus erat, herbis multorum generum
abundans, sed in fundo arboribus consitus densissimis. Agnovi
protinùs, facillime posse in trahulâ meâ ex hortis hâc viâ fructùs
ad rupes super cavernis develi; nam cespes erat brevis, duris-
simo in sôlo atque (ut arbitrabar) calcario; jamque uno in
conspectu propè tria millia viae hujus patebant. Deambulans
alacer, saltum tandem meum in laevâ praetereo, mox desilientem
illum rivulum assequor, videoque non posse trahulam sine ponte
hâc transire. Sed talem pontem non magni esse operis judico.

132. Praeclarum sane videbatur hujus diei iter. Laetus, atque
idecirco liberalior, tritico atque hordeo Europaeo columbas largiter
pasco. Has fruges [in sacculis conditas] e nave asportaveram, sed
parvi aestimabam; nunc columbis largior. Neque unquam sane
has aves neglexi, sed inter famulos reputans, plus minusve cibi

* Gooseberries.

impertiebam. 133. In universum aestimanti, tres partes naturâ diversas, insula exhibebat,—fructiferam, sterilem, silvestrem. Sterilia ac sicca Caprinum opinor Jugum collesque vel grumos inde porrectos usque ad portum meum: ultra Jugum quidnam fuerit, nondum videram. Spatio longe minimo fortasse erat fructifera; sed ubi tantae silvae, ibi fruges aliquando esse possent.

134. Equidem postquam sensi quanto cum labore radices esculentas e convalle humeris portem, placuit cymbâ devehere, si cum aestu maris flumen ascendere possem. Quodam die hos propter usûs solito maturius illâtenus ascenderam, ubi quaedam humo nascentia colligerem; tum, nŕsi contra aestum me defatigare vellem, duas fere horas erat considendum. Quare cymbâ transgressus flumen, regionem ex Occidente oppositam exploro. Ostium versûs fluminis valde praeceps erat ripa, sed ubi aestus maris desinit, leniorem habebat clivum. Collis calcarius esse videbatur, alteri illi super cavernis meis simillimus. 135. Simul ac culmen attigi, mare versûs omnia esse praecipitia intelligo. In brevibus herbis prostratus, caput ultra marginem rupis protendo, ejusque radices subtûs video undis etiamnum lavari. Ulterius ad Septentriones surgebat mons insulae ille altissimus, quam exploraveram. Celeriter ea vidi quae maximi erant, redeoque properus. 136. Vix attingo cymbam, atque tres conspicio psittacos in ramis consistentes. Flagrum arripio (id erat in cymbâ), item illico virgam decido. Concitatore flagri verbere psittacum assequor, hamoque deprehendo. Rostrum ejus metuens, sarmento oculos meos protegebam. Ille autem subito dolore territus, prorsûs exiit fortitudinem, neque valde reluctabatur. Itaque sarmento, quod in laevâ tenebam, caput ejus opprimo, mox pede inculco sarmentum, expeditoque cultello unam plumam circumcido. Ne longus sim, funiculo attentum deveho domum, asperiore capturâ nihil gravius perpeßum. Fune pede deligo, perticâ ad insidentum datâ. Facilius id videbatur, quâm caveam e cancellis facere.

137. Ego autem captivis leporibus consulens, dolium quoddam e perfractis transennâ instruxeram: hic in cavo rupis degebant. Fimus caprinus, quem e stabulo egererem, in sicciore humo appositus, locos praeparabat in quibus cespites herbasque leporibus dilectas defoderem. Lepõres summâ curâ pasco ac mansuefacio.

138. Sed in narratione meâ paullum nunc regredi opus est. Ut me oblectarem, saepius librûm sumebam; aliâs mathematicum illum, qui teneram curam primi mei atque optimi patroni revocabat; aliâs geographicum. Hinc quodam die de Indis edisco, quâm prudenter feros elephantos mansuefaciant. Equidem de

capris meis ad trahulam jungendis cogitaveram, sed nondum grandes erant: harum autem opperiri ætatem, longum videbatur. Jam, his perlectis, credidi, posse caprum ferum pariter ac ferum elephantum ad quamlibet aptari disciplinam, cujus quidem [ipsius natura] foret capax: cuncta in eo verti, ut feram in manu tenēres. 139. Re ponderatā, demum egressus sum, certus depugnandi. Duas succingor pistolas, quibus me in extremis protegam; sed restibus laqueisque sum fretus. Laqueis duobus tribulos ferreos, si recte rem nomino, validissime annexueram. Tribuli autem tali erant naturā, ut, hominis pede oppressi, trina spicula in sōlo defigerent. In reticulā herbas comportabam eas quas maxime deligebant capri. Canem domi constringo, atque sic armatus sedes peto caprinas. Plures ibi video capras atque hoedos; mox caprum quendam grandem ac robustum contemplor, (vix minor erat quā bonus asinus) qui viribus confisus seorsim agebat. Hunc adeo, herbas suavissimas porrigens. 140. Ille autem neque territus neque iratus, accedit roditque libenter. Herbas in humum projicio, dumque pascitur, laqueos cum tribulis super cornibus impono. Tribulum unum pede pressum humi infigo; dein, antequam sentiat, inculco alterum quoque, et sub pede attineo. Protinus gnarus se illigatum, in posterioribus cruribus se erigit, sursum capite nitens: ego autem tertio laqueo pedes ejus primores involvo. In eo erat ut alterum extraheret tribulum, quando arcte constrictis primoribus pedibus, quos in aëre habebat, ego asperime trudens dejicio eum in lātus. Consido in armum, inculcans cornu. Ille autem sic depresso capite pedibusque correptis, onus violentissime detrectabat, sed nequibat excutere. Ego non invitus sino eum se defatigare calcitrantem, subulamque* grandem ac lorum expedio. 141. Summā in tranquillitate labrum ejus superius perfodio, atque insero lorum, quod annuli instar concinno, pluries nodatum. Tribulis novo in loco defixis, ampliūs paulo libertatis pedibus ejus permitto, ut ampliūs se defatiget frustra connitendo. Tandem defessus, sudore per-fusus, requiescit. Herbis in reticulam relictis, surgo; convello tribulos, appendoque cervici ejus; tum labro traho leniter. Is, dolore gemens, erexit se, invitusque sequebatur, pedibus etiamnum constrictis, sed non adducte. 142. Sic quinquaginta forsitan passūs eum deduxi. Tum subito reluctabatur; sed dolore labri percītus, cornu me feriebat: id verò facile caveo, loro subtrahens; simul, iterum adducto laqueo, praeepedio crura. Sane ille totus contremiscere, praeteritorum memor et posthāc

* Bodkin.

me sequitur obedientissime: quod simul atque animadverto, porrigo herbas ante nares. Nolebat rodere, sed odorem libens captabat; jamque facile eum in saltum meum deduco. Ibi arbori firmiter alligatum fame paro expugnare. Porro id nullius erat laboris; etenim postquam haedos juxtà affixeram, mixtâ crudelitate et clementiâ mox plenissime est domitus.

143. Explorato, posse feram sic subigi, post aliquot dies capram pariter aggressus, hanc quoque vel facilius deduxi. Duo haedi grandes ac paene adultae matrem ad praesepe volentes secutae sunt; tum nova veteri admista caterva citò maerere destitit. Itaque grex meus jam caprum habebat ac capram, item tres haedos duasque juvenecas capras. Ego verò cunctos incipio trahulâ consuefacere. Difficile sane est res gestas ordinè stâto narrare. Quippe perpetuo variabantur labores mei, neque unquam uno quasi nisu ullum opus perfeci, sed particulatim operabar, seu tempestate coeli motus, seu phantasiâ, vel subito aliquid recordans; et siquid parum bene valere crederem, reficiebam in melius. De piscatione meâ mox sum dicturus. Sic, inter labores multos et otii paulum, praeteriêre menses.

144. Circa Kalendas Apriles, ut credo, imber matutinus (de quò memoravi) largior et almiior cecidit. Mirum inde vigorem nacta sunt omnia quae gignit humus, miramque ego ipse voluptatem percepi. Exspatiandum decerno. Ad speculam meam (de quâ antè memoravi) enisus, progredior ut littus ad Orientem ampliùs cognoscerem. Duo millia fortasse passus processeram, quum viam quandam *Lunatam* video (si sic licet appellare), quae flexu continuo, acclivitate modicâ, ab orâ maris palmarum feraci ad culmen hujusce regionis ducebat. Jam praeter oram maritimam duo numerabam promontoria duosque sinûs: nunc *Tertium* hunc appello sinum. 145. Ceteris in rebus primò nihil nōvi exhibebatur, nisi quòd arenae extendebantur latissimae. Pluribus has rebus distinctas videbam. Expedito prospectulo, marinas dispicio testas,—immò testudines,—diversissimas magnitudine. Id quidem gaudeo. Porro hîc in sinu palmae ita dominabantur, ut vix quidquam aliud inter arbores desuper viderim. Paludes autem longiores in rupibus continuabantur suprâ palmas illas. Ut explorem cuncta propius, palude quâdam non facilè circuitâ, descendo ad oram maris. Tria palmarum genera agnosco, flecto sensim ad sinistram, demùm *Lunatâ* illâ viâ domum redeo. 146. Postea mecum excutiens, cur in portu meo cacti optimè crescerent, palmarum nihil esset; colligo, quia paludes apud me super rupibus non sint, ideirco neque cocos neque alias palmas

nasci. 147. Jam de grege quotidiana me incessit cura, ignarum quid sanitati necessarium foret, et quantus ac qualis hujus aetatis calor. Multa feci, mox infecta reddidi; quae narrare non opus est. In saltu meo novum praesepe meditabar. Sed haedos non effugituros credo, retentis capro capraeque; igitur solvo. Cānis autem tunc mecum erat, ipsum ad saltum. Is, simul ut haedi excurrere in prata coeperunt, novā libertate gestientes, ipse ludi fit particeps: quippe collusorem diu non habuerat. Tum mihi aspectus sanē erat jucundissimus. 148. Caper, immò capra, ut credo, brevi in curriculo plerosque canes venaticos superat, sed cāni perdurat velocitas. Ipsae se haedi tam pernices ostendebant, ut non sine magnā contentione cānis eas praeverterit. Neque volebant effugere; nam iterum iterumque redibant. Ego vero omnium hilaritate exhilaratus, increpo memet, quòd cicures animantes tam innocenti voluptate privaverim.

149. Capros hos dictito; attamen nequaquam erant nostratium caprorum ad normam. Antilopas equinos vel ὄπρυς fortasse quis illos appellaverit. Cervix horum carnosa et arcuata, armus amplius planusque, equum generosum referebat. Pellis brevissimo delicatissimoque villo sive lanugine, colore mustelino, vestiebatur; neque seta inerat neque pilus, praeterquam in jubā atque in mārīs barbā. Juba fere tota in ipso sedit armo. Lacertosiores erant quàm damae fulvae; fero potius cervo comparaverim. Cetera erant rotunda, bene compacta; crura autem gracilia, ex osse densissimo. Os frontis valdē robustum credidi. Cornua non recurva, sed propiora taurinis; id quod arcuatae cervici credebam aptius. Caprae cornua divergebant aliquantum. 150. Antehāc cunctos in trahulā exercueram, sed sine pondere: pondus nudo dorso saepius imponebam: nunc capro capraeque quotidianum laborem adjudico, si rectē possim apparare. Retinacula funalia trahulae adaptaveram, sed collare tractorium longē erat difficilius. Quidquid compegeram, rudius esse sensi: id enim erat agendum, ut ne pulmonem onus opprimeret. Vidi tamen armos cervicemque equinis esse tam comparia, ut si male res cessisset, artifex culpandus foret, non animal. Nihilominus toties male rem gessi, ut destiterim ampliūs hāc in viā conari. Funes demum meos circum frontem, cornibus sustentatos, composui; id quod si non optimē, at satis bene confecit rem.

151. Ligna quae superne ad rupis marginem convexi, [ut plurimum] devolvo, trahulā suprā relictā. Fere quotidie post finitum imbrem haedos cum cane submitto in clivis lusuros. Valdē mihi placebat, quòd cānis circumcurrere et circumscribere eas.

pastoricii cānis more, magis indies discebat. Ego autem, si longiusculē abesse viderentur, jubebam: “iret, reduceret:” quod quidem ille, quasi probē intelligens, confestim faciebat. Porro grex ipse canem diligere videbatur. Jam sperabam non necesse fore ut has vincere, quae ferae libertatis non recordarentur.

152. Aliud quoque mox excogitavi. Ex virgulā quādam, puerorum nostrorum more, cavatā ac terebratā, fistulam confeci. Hāc clarē canebam quoties gregem eram pasturus: immò, si in viā inter trahendum capro forem vescendi facturum copiam, fistulā antea sedulo sonabam; neque unquam eos frustrabar, sed post illum cantum, aut cibatum illis aut potum fidelissimē afferebam. Inde factum est, ut sono fistulae libentissimē accurrerent.

153. De cibo meo restat aliquid narrandum. Panem nauticum ac farinam e nave eō magis consumebam, quia verebar ne mucescerent. Video autem, si Summi Numinis decreto hic diutius mihi sit degendum, domesticis opus esse copiis. Quidquid herbarum, aromatīs, fructuumve condiat cibos, si nec ponderosum sit et conservari queat, id fateor a longinquo non male importari: sed quidquid sit quō vescar praesertim, hoc omne sub meā esse manu oportere credo. Igitur agellum vel angulum potius in portu dioscoreis destinaveram, si humum idoneam afferre possem. Siccatae carnis paullulum restabat, neque id jucundum. Lepōrem, praeter primum illud a cāne, non gustaveram; sed pisces facile capio,—id quod explicandum est.

154. Primò lineā hamis instructā piscabar, sed hujus valdē taedebat me. Postea pone cymbam parvum verriculum trahebam, quod identidem scrutabar, pluresque hōc modo pisces capiebam. Mox alia succurrit ratio,—ut ostium portūs verriculis trajicerem; idque feci, quamvis difficile erat valida ferramenta in scopulos illos (*Postes* quos dixi) infigere. Clavos spicatos e ferro optimo postquā satis acui, malleo artillatoris sic impegi, ut angustas rimas inter saxa exsculperem: huc adeg ferramenta, quibus retia inniterentur. 155. Aestus alluebat pisces, quorum aliquot saltem nunquam non relinquebantur in verriculis. Interdum magna vis capiebatur; tunc marinae aves per retia irruentes meque et praedam meam vexabant. Quoniam corticibus sublata, natarent verricula, pisces attinebantur sub aquā, quae profunda erat in ostio. Itaque hoc meum aestimo esse *vicarium*, unde pisces, quoties velim, non magno labore capio. Magnum mihi laborem attulerant verricula; sed animum meum, de cibatu cānis feliumque anxium, solabantur.

156. Profecto quando de meis laboribus mecum reputo, illa

mihi interdum subit animum contemplatio, anne, si optimus parens, ut erat tenerrimus, sic sagax fuisset meaeque intelligens indolis, posset forsitan me domi apud se tenere, contentum atque beatum. Nae, si probè me nosset, non in Anglicarum legum studia,—semper arida, jejuna, saepissimè praepostera,—incumbere me voluisset; sed impigrum ac strenuum aliquod opus, ubi oculus manusque viget, tali commendasset filio. Poteram autem patriae littora vel agrum latiùs pervagari, parentibus non derelictis. Etenim memini, quando eram in Brazilîa, quamdiu nova erat opera, mirâ me vehementiâ eam semper persecutum esse. Nempe ut fortis equus ire vult, sed quorsum aut quare, nescit; sic impetu quodam ad agendum instigabar, nullo satis certo actionis fine proposito: itaque, rem quampiam assecutus, simul fastidiebam. Nec ulla profundior causa in funestam illam et sceleratam navigationem me propulit, ex quâ in exilium tristissimum et laboriosissimum sum detrusus.

CAPUT (VII.) SEPTIMUM.

157. **P**E capiendis piscibus memoravi: de coquinandis addo pauca. Octo decemve pisces, vel pauciores si grandes erant, rapido igne leviter elixabam, tum pinnas,—id est, tota latera,—capita, caudas, felibus meis reservabam. Magnâ spinâ extractâ, ceteram carnem aut super cratibulâ leviter torrebam, aut cum fabis vel grano admiscebam pro cânis cibatu. Equidem in verriculo saepius marina animalia inveniebam, qualia nemo pisces nominaverit: porro piscium genus valdè carnosum, quod magni aestimabam, squatinis nostris simillimum. Illud addo: si vellem, poteram facillimè grallatorias aves quae inter cautes aut ipso in portu piscabantur, igne dejectas capere: sed carnem piscosam fore credidi, pulveris nitrati dispendio male emptam.

158. Farinâ autem elixâ cum piscibus vescebar primò; mox Arabum more assas placentas faciebam. Nempe, combustis super ferreâ laminâ vel plano saxo lignis, prunas submovebam; placentas udas in calidâ superficie positas sub patellâ ferreâ obtegebam: huic iterùm superingerebam prunas. Placentae subtèr, velut in furno, coquebantur: sed fermentare placentas nesciebam. 159. De his haecenus. Ceterum de pulcritudine rerum quae domicilium meum cingebant, non eram incuriosus.

In floribus aut foliis si quid excelleret, pluries reportavi aut radicem aut sarmentum, quod defoderem in cavernarum viciniâ. Summâ in aestate coci nucem, quae suâ ex arbore deciderat, reportavi mecum, plenê maturam credens; mox ipso in portu meo serendam decrevi. Etenim sic commentabar mecum: "si properê in Angliam avehar, nunquam me poenitebit hanc sevisse arborem, plurium fortasse parentem, aliorum hominum domicilium ornaturam: sin hâc in insulâ detinear ultra biennium, gaudebo arbusculam videns surgentem." Sedulo delegi locum serendi, congegissique humum uberrimam; statuo irrigandam esse diligentissimê. 160. Post diem sanê laboriosum, dum sub astris vescor et bibo, antequam me in aquarum lavacrum committam, miror quamnam ob rem me tantopere fatigem. "Anne, O fatue Rebili, nihil tibi esse operis putas? Times-ne, ne facilè nimis vivens, socordiâ opprimaris?" Tum respondeo: (etenim moris mei erat, multa clarê loqui. Nisî hoc fecissem, patriae linguae forem oblitus: immò ipsum mentis acumen hebetatum foret. Sed prope omnia mea difficiliora consilia, plenâ oratione pronunciando, definiebam magis et consummabam.) Itaque respondeo: "Cibus, vestis, domicilium, vitam asservant hominis; sed pulcritudo beatam facit vitam. Ad portum meum adornandum, in honorem ejus et pulcritudinem, cocum nucem ceterasque res cousevi." Extemplo etiam clarius, "Oh fatue Rebili! (inquam) hominum neutiquam miserrimus es tu, qui adornando domicilio das operam."

161. Aliam rem, absurdum forsitan, non absurdum erit lectori communicare. Quarto die postquàm cocum insevi, longiùs durante pluviâ, tempus computabam, invenioque natali matris die me illam sevisse nucem. Mox memini, quàm incertum sit, vivat-ne mater an mortua sit. Mirê tangebar et tenerâ perfunderbar memoriâ. Tum quia plures noveram vel audiveram, qui praesagium mortis alicujus se habuisse crederent, hoc mihi ipsi matris mortem ominari videbatur. Etenim jam fassus sum, me, simul ac opere cessarem, moestum saepius evasisse fractumque animo. 162. Quando me ineptiarum incuso, respondeo, "fortasse non esse ineptum." Nam si restituat me Deus in patriam, tum aut gaudebo vivam inveniens matrem, aut rectissimê praecepero debitam moestitiam. Sin nunquam restituar, sed solitarius peream, minùs sum inhumanus, minùs ab omnibus necessitudinibus abruptus, quando caritate praeteritorum emollior. Melius autumo, propter ficta humanarum rerum flere, quàm rebus humanis omnino non tangi, et pro me solo vivere. 163. Quam-

obrem ubi nona venit dies, decerno in honorem matris novemdiale praebere coenam. Hospites autem, quos solos potui invitare, erant psittacus, canis, grex, lepores, feles, columbi. His optimam, quantum possim, paro coenam. Ceteros faciliè satio, sed duas capellarum exuperior avidissimas. Magnitudine indies crescebant. Omnes, cibo succulento pastos, sperabam majores pinguioresque quàm fera animalia fore, si semper largiter praeberem. Etenim velocitatem in capris minimè cupiebam. Pondus corporis trahulae conveniebat vel lac promittebat uberius; itaque largâ manu pascebam libens. In pabulo autem erat gramen merum, frondes item herbae plures delicatae, quas in matris honorem suggesseram. Has cunctas comedunt, concupiscuntque etiam. Imber destiterat commodè: censeo igitur finiendam in saltu novemdiale coenam. 164. Quàm celerrime annulo lori caprum apparo, ejusque caudae capram adjungo: ceteros solvo. Falcatum gladium in balteum insero, caprumque ducens notum ascendo tramitem. Illi sequuntur. Canis in fronte excurrit, psittacus humero meo insederat, suo more garriens incontinenter. Feles [mirabundae emigrationem] ejulant, tanquam ploratrices (opinabar) ad sepulcrum, mox nolebant progredi: cum leporibus domi remanebant. Magnam veli laciniam cum funiculis in dorsum capri conjeceram; sic saltum attinemus. Haedi alternis pascuntur, ludunt. Sed ego gladio falcato herbas frondesque molles, quae sub quotidianâ pluviâ luxuriabant, largiter succido, —alias laciniâ veli obvolvo, alias mero fune colligo,—super dorso jumentorum apponens. Opportunum erat, quòd tunc haec pabula deportavi, nam postea propter pluvias paulo difficilior fuit convectio. Ceterum animantium hilaritas et mea ipsius excitatio moestitiam mihi dispulit.

165. Sub longiore pluviâ multum ego cum psittaco loquebar; quod quidem ab initio feceram. Sed postquam consuetus est nuces atque alios cibos e manu meâ capere, gaudebatque meo adventu, propere discebat loqui, et valde me risu alloquioque solabatur. Etenim, ut plurimum, docebam eum sic pronunciare: "O fatue Rebili!" sic enim memet appellare solebam. Atqui ille vocabulum "fatue" aut non potuit dicere aut non voluit, meum autem nomen libentissime ac plenissime proferebat. 166. Aliquando audiebam, O debili Rebili; vel, O febili Rebili; aliàs, O hebili Rebili; quae quidem sic interpretabar, ut essent, O debilis, O flebilis, O habilis! dubitabamque subridens, numne habilis magis an debilis essem. Sed longe saepius meum nomen ipsum iterabat, et quasi variabat amatorie. O Rebili Rebili,

inquietabat; tam accelerans semper sonorum cursum, O Rebi bili, Rebi rebi, Rebi relili, Rebi libili, O!—Et quum ego tristi cum misericordiâ vocabulum O! pronunciarem, ille me imitans primò tragicâ severitate dicebat O! sed in fine tanquàm cavillans deridensque illud O! joculariter efferebat, donec in cachinnos solvor.—Neque vincere eum opus erat; itaque ligamina detraxi.

167. Omnium uvidissimus, ut opinor, Junius erat mensis, nunquam tamen quinque vel sex horas exsuperabant pluviae. Quodam die post imbrem splendida fuit coeli serenitas cum aurâ mollissimâ. Interrogavi memet, quidnam facere oporteret. Stâtim respondi,—“Nunc, si vir es, Rebili! testudinem marinam reportabis.” Hoc namque saepe cupiveram, conatus eram nunquam; sed hâc in claritate sôlis, post pluviam, testudines credebam summâ in aquâ suspensum iri. 168. Cymbâ expeditâ progressus sum. Lâto lenique motu fluctuabat aequor maris, molle, rugosum, et quasi oleo perfusum. Fervorem solis aura marina discutiebat; itaque pergo. Tertium illum attingo sinum; mox video testudines plurimas, summis in aquis apricantes, fortasse dormitantes. Cautissime circumspicio, et modica delêgo* magnitudine unam, cujus caput erat aversum. 169. Lenissimo motu allabor, omnesque caveo strepitûs; dein pedes testudinis posteriores transversis mănibus arripiens, dum ad proram genibus innitor, uno molimine ac jactu praedam mediâ in cymbâ teneo supinam. Morsus testudinis horrendus est: hunc si cavebis, cetera erunt in facili: in dorsum autem coniecta, jacet immobilis. Confestim redeo, tam citò successu laetus. Postmodò haec praeda majoris mihi erat quàm putaveram.

170. Indies mox foedior ingruebat tempestas. Tandem inter nimbos nigerrimos prodibant fulgura tremenda, quae frigus maximum incutiebant: grandinis procellae sequebantur. Tonitrua per plures horas erant paene continua. Mare vehementer furebat; aestus ipsas ad rupes pertigit. Quando pluvia paulisper destitit, exeo prospecturus: ecce autem carina navis nostrae decem mensibus post naufragium, ipsis in arenis intra cautes projecta. 171. Extra cautes mare montosum erat; intra tam prae fractum, ut nulla posset esse cymbae utilitas: sed valde brevem esse intelligo aquam. Tantâ sum cupiditate incensus, ut caligis ac braccis exutis, mare ingressus navis fragmina scanserim. Summae sane partis non multum restabat: quid remaneret in alveo, volo inquirere. Facilo video et multa inesse et nihil posse me id temporis amoliri: itaque postquam satis

* Select.

exploravi, redeo domum, per aquas praeter rupes necessario vadens. 172. Sed algebam, crepitabantque dentes mei. Muto vestimenta: frico cutem: sed algeo tamen. Ignem accendo, neque inde multum acquirō caloris. Sensim invēni, penitus in viscera descendisse frigus, et morbo me pertentari. Projectus in cubili, quidquid ibi erat vestimentorum circumvolvō. Nequicquam. Ignarus quid facere oporteat, pavesco ne vesper ingruat, tenebris obtegar, inops auxilii consilique. Tandem algoribus meis nimius fervor succedebat, valde profecto violentus. 173. Interdum Maurorum formulam adhibens, in pectore aspiravi: "O Deus! a te prodivi, ad te redeam!" Quid foret, esse solitarium, tum demum cognoveram. Jacēre, stare, sēdere, cuncta dolebant; flagrabat caput. Corporis dolores angor mentis exsuperabat. Tenebras, omnium rerum maxime, metuebam. Surgo, pede titubante incedo, aquam potulentam et citrea mālā quaerens. Os interius plane siccum erat; lingua si buccas, si palatum tangeret, ibi adhaerebat. Quare mālū citreū in tenuissimas quasi assulas concidi, quarum unam linguae apposui: alias in poculo compressi, deinde aquā commiscui. Hoc medicamentum sorbillabam, interdum bibebam. Credidi fervori viscerum id fore utile. Alteram mox atque alteram super linguam compono assulam citricam, siccitatis levamentum. Jam nox adveniebat, recordorque animalia non esse pasta. Feles vehementer ejulabant. Neque potui eas abigere, neque, dum fervor capitis instat, sufficiunt mihi vires ad ministrandum.

174. Tandem in sudorem solvor: post horas dolentissimas mens se aliquantum recuperat. Spisso obvolutus pallio, cibatum praebeo felibus, leporibus, capris, cāni, quanquam debilis toto corpore. Jam certum habeo, qualis sit febris hujus natura; felicemque me judico, quod lux in tantum duraverit. Mente levatus, plurimisque vestibus opertus, somnum capto; sed quando dormito paulisper, morbida me terrent insomnia, pravā religione plena. Sane pluribus horis ante lucem ipse sudor cessat; tum, quamvis defessus, laboriosē cutem perfrico, et quidquid e vestimentis maxime sit villosum, libens amplector: ligna in culinā accendo. De remedio morbi tum meditor. Dixi me cinchonam e valle apportasse, atque in usum corii adhibuisse. Bonam hinc esse medicinam noveram; nunc verō contra amaritudinem ejus firmans mentem, aquā commixtam libere poto. Nec dubito quin me sagaciter curaverim; nam febris non rediit. Mānē autem e cubili surgens, cogito quid postea faciendum.

175. Imprimis statuo: si possim, noctem insequentem non

sine lumine me acturum. Aut candelas aut lucernam aliquam judicio necessariam. Nihil facilius videbatur, quàm Maurorum ritu rem conficere, si aut oleum aut sebum haberem. Sed quicquid fuit, id omne credidi consumtum esse, aut in cibatu canis aut in scaphâ resarciendâ, sive in retinaculis jumentorum vel in serrâ. Tum testudinis reminiscor: hujus adipem volo adhibere. Item carnem ejus, ut novum quiddam, pro cibo stätim concupisco. De mactandâ, fateor, haesitabam; nam tale feceram nihil. Caput testudinis si amputabitur, tamen (aiunt) post viginti quatuor horas mordebit tenacissime. Quid ergo occidet eam? Ego verò opinor, amputato capite, nihil doloris sensurum corpus. Igitur ipso in dolio, ubi in aquâ marinâ servabatur, amputo caput: hoc caute forcepe abjicio: cetera concido et plurima intus ova invenio. Horum quatuor protinus torreo, vescorque cum placentâ. Maximam vim adipis excipio. Partem hujus (eam fere quae solidior erat) pro placentis assandis vel pro sartagine reservavi: longe plurimam pro oleo sumsi. Tum de linamentis cogito. 176. Feliciter accidit, quòd huic rei non opus est viribus: linamenta contorquere, puellarum potest esse opera. Veterum funium quidquid esset corruptum, pro stuppâ reposueram. Inde duabus horis linamenta confeci, quot triginta noctibus facilè sufficerent. In ferreâ patellâ depono adipem ac linamentum sic circumtortum, ut finis hujus super labro patellae minimum tantum dependat. Ipsum linamentum liquidâ adipe saturatum accendo, experiorque rem bene procedere. Equidem si dormirem, nemine linamentum subinde extrahente, post paulò extinctum foret: attamen id parum referre censeo; nam per igniaria possem accendere, ut primùm evigilarem. Postea juvat me invenisse, talem febrem posse subigi.

177. Post triduum finitae sunt pluviae, et sol processit clarissimus. Ego quoque prodeo, tepore gaudens. Inviso littus. Video doliis stratum, cadis, arcis perfractis, lignis omnis formae et ferramentis. Paene in sicco erat ipse navis alveus, cum ancorâ atque ancorali. Cuncta jam pro meis destino, sed volo relaxari paulisper; etenim minùs firmum me sensi: igitur ab his redeo in portum. 178. Feles video, utramque cum catulis recens natis. Tum me subit: "Ah! illud erat, quare adeò ejulavere; non tanquam funeris ploratrices, sed ut expostularent catulorum alimenta." Bonis matribus collaudatis, praetereo. Jamque recordor, feram felem primo illo die esse a me visam; de quo postea aliquoties dubitaveram. Agnosco, aut in saltu aut in silvâ magnâ tales inveniri bestias. 179. Gregem deambulans assequor.

Haedos omnes grandescere ac pinguescere notaveram; jamque video juniores capellas spem prolis dare. Inviso lepōres: en autem, lepus femina lepusculos ediderat. Non ridere non poteram: immō cachinnavi. Sic autem interpretatus sum: Teneram progeniem male nasci ante finitas pluvias: quare sic esse a Naturā comparatum, ut quā proxime posteā nascerentur.

180. Lectori denunciandum est, inde ab illā febre pictatis me consciū novae factum. Re non prorsus nova erat; nam inde ab ipso naufragio quasi fermentatio mentis coepta est. Tum primū didici, quanti esset humana caritas, quā jucundus ipse aspectus hominis. Mox ergā ipsa animalia emolliebar, quorum caritatem pluris quā utilitates aestimabam. Deinde intellexi, quā ingens esset inter generosissimum brutorum atque infimū hominē discrimen: etenim quemvis e servis meis Brazilicis loco cānis optimi vehementissime amplexus forem. 181. Jam poenitebat me de parentibus: neminem praeter memet culpabam. Ergā hos reverentia, ergā omnes impetūs quidam amoris ac desiderii me exercebat: itaque, ut opinor, ad rectam religionem eram maturus. Etenim dixit nescio quis: "Qui inferiora bene amat, hic superiorem bene venerabitur." Attamen ante hanc febrem ipse Deus ignotus quidam ac nimius videbatur mihi; quem quidē diligere, praeter naturam esse censebam. Nec his de rebus singillatim juvat explicare. Quippe neque ego ab aliis neque ceteri a me eam religionem ediscent, quae pectōris est, non merae mentis. 182. Sed ipsā in febre, quando tranquille Deo me commisi, intellexi primū, quā non longinquus esset Deus; immō, ipso illo in loco adesse illum, si uspiam alibi. Exinde profundior de religione me invadebat cogitatio; neque cogitatio solū, sed cordis quidam motus, qui me tunc primū ad sacram lectionem instigabat.

183. E quatuor meis libris, unum dixi esse precum Lusitanarum secundum formas Papales. Idcirco spreveram. Nunc autem legens, plures invenio versiculos e Judaicis et Cristianis libris, qui cunctorum sunt, non Papistarum modō. Duo me praesertim commovebant. "Quem diligit Dominus Deus, hunc castigat, per virgarum disciplinam erudiens filios." Item. "Quare homo, qui vescitur aurā, de poenis delictorum conqueratur? nae, prodest in juventā sustinere jugum." 184. Tali lectione affectum, preces et verae et vehementes sancto me gaudio tum primū pertentant. Porro hinc repperi, unde solitariae vitae derivarem solatia. Inquietissimus sane interdum eram, pertaesus solitudinis et suspirans ad alloquium; attamen tria tandem plene

didici:—constantius ea quae animo, quàm ea quae oculo percipiuntur, permānere:—Deum non minùs mihi esse praesentem, quòd abessent homines:—denique, Ut ex hōc taedio me potuit eripere, sic in eodem posse illum [purgato mihi animo] pleniorē dare liberationem.—Sed haec pedententim et plures per menses. Quippe vera religio vita est, non disceptatio ingeniosa, nec nisi multā pectōris exercitatione ipsarumque rerum experiētiā percipitur.

CAPUT (VIII.) OCTAVUM.

185. **P**E grege erat quod me male habebat. Capri maximi quanquam labrum perfoderam, tamen expertus sum aliquando ferociter eum cornibus petere; idque periculosum esse sensi, quando ad trahulam eum vellem ligare. Re perpensā, ne mihi aliquando sit infestus, cornuum ejus maximam partem serrā amputo. Relinquo tantum, quantum helciis sustentandis sit opus. Exinde guarus deminutarum virium, tranquillior factus est. 186. Ne posthāc obliviscar, hīc libet narrare, quidnam cornibus ejus fecerim. Solidiora erant, quàm caprarum quae asservaveram: jam arcum terebrandi gratiā conficere statuo. Saxum quoties vellem perforare, nihil e meā supellectile placebat. Erat mihi terebra,* erat caestrum† fabrile, utrumque tenue nimis; non nisi ligno vel cornui terebrando idoneum. Ad saxum terebrandum clavis spicatis utebar multo cum labore; nunc arcum ritu Maurorum libet adhibere. 187. Imprimis e velorum funiumque trochleolis unam delēgi bonam, perfecto orbe, cujus in medio quadratum erat foramen. Ferreolum item delēgo; (multa in littore talia tunc jacebant) quae illud foramen tantum‡ non intret. Hujus unum finem igne mollitum valde tundo, ut sit et solidior et paene acutus: alterum finem in teretius concinno. Mox limā hīc atque hīc detritam, in foramen trochleolae impingo. Acutiorem finem molā quoque exacuo: sic ipsam terebram perfeci. 188. Arcus restat. Anquisito robore solido, unum fragmentum circumeīdo serrā; dein duo foramina paulò obliqua terebro, quorum in utrumque inferciatur cornu infimum. Spatium inter haec relinquo, velut manubrium, quod firmiter possim prehendere: duobus laminis ferreis ac fune robusto confirmo juncturam: Cacumina cornuum laxo nervo connectuntur: hic est

* Auger.

† Cutter (chisel?)

‡ All but, *tantum non*.

arcus. 189. Nervus, trochleolae convolutus transversusque, fit tensus: tum arcus, citrò ultròque tractus, terebram rotat. Porrò in angustâ assi foramen facio, quod alter terebrae finis facile intret. Assim hunc in dextrâ tenens, dirigo terebram, dum sinistrâ arcu operor. Simplici hòc apparatu saxa dehinc longe facilius terebro.

190. Vereor ne taedio sim lectori, si plurima quae elaboravi accuratè explicem. Nova atque ampla materies e ferro lignoque, quam cum reliquiis navis nostrae nactus eram, novâ me implet ambitione: item auctus grex vim novam trahendi offert. Idcirco, plurima convehenda destinans, majorem volo construere traham, tam latam, ut aequâ fronte jumenta trahant tria, meque ipsum, quoties velim. habenas retinentem, vehant. Quidquid ligno ferrove conficiendum erat, confeci; sed corium dëerat. 191. Pelles si haberem, nec deprendi eram peritus, nec libens propter pelles capros occiderem. Tantum animal, tam plenum sanguine, mactare, avehere, concidere, nauseam mihi movebat. Sed e fruticibus maritimis unum repperi, cujus folia funiculis comparaverim. Haec in sole siccata, mox oleo tincta, leviter contorsi, tum ex connexis robustiores struxi funes. Inde materiem habebam, e quâ habenas, retinacula, etiam helcia atque alias res jumentis utiles conficio. His si non optime instruebar, meis tamen usibus fuere idonei.

193. Vix opus est dicere quàm curiosè omnia ferramenta ex littore collegerim; nihil equidem sprevi e lignis, doliis, arcis, fracta an solida essent. Majora quaedam ligna, multo molimine sursùm tracta ipsis in caloribus, pro ponte destino, per quem traha mea aquulam e saltu tramëet. Cratibus superjactis et fisorum frustis, cum tabulis et humo, viam tandem consolidavi. 194. Alteram quoque viam sub rupibus credo necessariam, ne aestu maris interrumpatur trahae commeatus. *Torno* meo (id est, novâ terebrâ) saxa cavo, nitrato pulvere discutienda; et minùs laboriosè quàm expectaveram, objices amoveo viae. Profecto hanc viam faciliùs confeci, quàm ponticulum illum, qui quidem non magno poterat esse usui, donec tramitem super rubrâ rupe feceram trahae pervium. Omnium meorum operum hoc vires meas unice exhaustit, praesertim quia aurae tum maxime stagnabant. Sed protinus magna habui adjumenta frugibus vel fructibus deportandis, sive ab hortis meis sive a convalle.

195. Quinto die ante Kalendas Sextiles, caprae duae partum ediderunt, unaquaeque binam progeniem. Primò lac mihimet avebam. conorque mulgère. Huic rei inhabilis fui, reputansque

declino mulgendi labores, ne ego potius pecori quàm pecus mihi inserviat; nam si mulgendi negligens forem, id pecori foret crudele, mox lactis cohiberet profluvium. Tum in delicatiores cibos lac adhibere, longe nimii temporis erat et curae. Spero me cocis nucibus cito abundaturum, atque harum lac semper fore in promptu. His autem de nucibus sunt quaedam explicanda, quae praetermiseram. 196. Nolueram barbarorum more proceras arbores scandere; id quod et laboriosum fore et periculosissimum credidi. Novas scalas hanc ad rem, duobus antea mensibus, et propriam falculam commentatus sum. Et quidem pro falculâ, [perticae longae in fine] loculum incido, ubi inhaereat ansa cultri coquinaris: tum [funiculo cerâ oblito] (nam massam quandam cerae habebam) ansam illam perticamque circumvolutam firmiter constrinxi. Atqui modica firmitudo poterat sufficere; nam acuto cultro leviter amputantur nuces.—Pro scalis ipso in cocorum sinu par idoneum arborum succido, triginta fere pedes longarum, postquam capita detraxi. Utramque dedolatam [quantum possim sine detrimento roboris] extenuo, ut quàm levissimae sint scalae. Sane erant cavae, (medullâ quâdam plenae,) idcirco robustiores, quàm si ejusdem fuissent ponderis et longitudinis, sed solidae. Gradus scalarum addo, e lignis atque e fune, ut in cubicularibus meis: sed tres in summo funes valde laxos relinquo, ut scalae applicatae quasi amplectantur arborem, nec possint delabi. Tali instrumento adjutus, credidi posse me amplam nucum vim decerpere, quanquam plurimae coci [longe proceriores] macacis opulentam reservabant praedam. Haec, credo, in Maio mense finita sunt. 197. Equidem coeorum utilitates parùm intelligebam; sed plurimas esse gnarus, nihil rejeceram. Frondes pennasve (si ita licet dicere) parvae illius coci, quam pro remis succidi, animadverti paene tegulorum* esse instar. Has funiculis ita consuëram, ut cuculli† vicem optime gesserint. Medullam cocorum arborum atque aliarum palmarum statuo explorandam: corticem omnem asservo.

198. Grex, (quem propter sanitatem maturius in saltum transduxi,) evulsis sôlo pedicis, in vallem rediit. Cunctos invenio circa vetus praesepe, herbas [uberrimas atque apprime succulentas] summo cum gustatu rodentes. Pedicas detraxi, ipsas animantes reputans a Naturâ melius quàm a me edoceri, ubinam potissimum degere oporteret. Quoniam cicûres invenio sibiloque fistulae obediens, id mihi sufficit. Succurrit animo, quantum roboris amiserint vaccae nostrates domesticae, quàm saepe diffi-

* Thatch.

† Hood.

cili partu torqueantur, per nostram importunam curationem. Vereor ne meum gregem immutem, si stulte ego me immisceam. 199. Serius, quum aurae stagnarent calorque ingrueret, non ad saltum perrexere, sed ad apertum ac summum collem; fortasse quia culices vel oestri urgebant. Multo mănē (credo) pascebantur, ante lucem; postea auram captantes mirē apricabantur summo in colle, ibidem dormientes. 200. Ego quōque in stagnante aurā pertaesus cavernarum, postquam aliquot noctes iterum inter ramos arbōris dormiveram, melius fore credo, si gregem sequar. Quare multā ac difficili machinatione tres assēres longissimos summo in colle sic exeri, ut de colligatis capitibus lectus pensilis sustineretur. Ego per funem ascendo, qui desuper fluitans quasi in annulos nodatur, in quos ingredior. Ut primum lectulum attingerem, funem illum ad me recipiebam. Talis erat nōvi cubilis forma.

201. Haec inter opera, ex novo quodam junco contexui dorsualem illam, de quā dixi, tegetem; item foliis roscidis tum primum caput meum sub infulā condo. Etenim nimius erat fervor solis; quanquam calor non adeo suffocabat quantum metueram. Illā in regione ipsius aestatis nox longiuscula est, flabatque identidem siccā in tempestate vespertinus turbo venti, qui aēra refrigerabat; necnon quāvis in nocte aura quaedam montana superioribus in locis sentiebatur. 202. Maris temperiem sensim augescere credebam; ego autem magis magisque lavacris captabam frigus. Si caput ac dorsum a sole defendas, alio tegmine vix opus est, nisi propter culices; ego verò, tenuissime amictus, posse videbar multum laboris vel summā in aestate perferre.

203. Finito quod maxime urget, paro humum optimam ab ostio fluminis ad portum transvehere, in qua dioscoreae serantur. Locum delegi, quem possem ex rivulo [quoties vellem] irrigare. Hunc ad usum ligna aliquot sic cavavi, ut compluvii* instar essent. Robustissimas meas tabulas ad traham curatius constrinxi, ut humus ingesta ne efflueret. Duobus jumentis biduum conveho humum: traha sub rupibus in plano currit: cava loca impleo; quidquid fimi uspiam rejectum est, comporto, opperiorque tempus dioscoreis ipsis plautandis.

204. Multum fruebar lectulo pensili. Sub astris jucundum erat frigus, aliquando tamen nimium. Nox decem horas durabat, ac sine crepusculo. Tot horas dormire non possum, frigescō interdum sub nudo aethere. Gregem comperio pasci tres vel quatuor horas ante solem, dormire post meridiem: credo me,

* A gutter.

iterum animalia imitantem, sequi Naturam ducem. Ante solem exortum iis rebus operor, quibus lux est minùs necessaria: inter has vescendi operam numero atque incedendi sive ad cavernas sive ad vallem. Sed unusquisque dies suum habuit colorem suumque opus. 205. Jam credo advenisse tempus fructùs colligendi. Uvas in hortis invenio multis in locis jam maturas. Aliquot gustatis, magnam vim decerptam resticulis suspendo, ut sole arescant. Multos per dies hùc commeans idem facio, pluresque fructùs trahâ reporto. 206. Tum *ricinum* invenio fruticem, e quâ oleum illud quod "castoreum" vulgo appellant, conficitur. Multo cum gaudio *maniocam* invenio, ex quâ conficitur *cassava* panis. Hanc in Brazilîâ noveram: inde etiam excoquitur *Tapioca* Anglorum. Porro *banana* vel *musa* his in locis nascebatur, infra autem nanas quasdam palmas dactyliferas esse comperio. 207. Alio die optimum repperi in *mangâ* arbore terebinthum, credidique me hinc satis habere posse, tum stuppae, tum terebinthi aut rêsinae. Plures fructus colligo vix exorto sole, postquam ante lucem ad hortos pedibus incessi. Si quando [fabrilem propter operam] validâ nervorum exercitatione opus sit, id aut ante solem perficio, aut sub stellis lunaeve luce, taedis aliquando adjutus. 208. Jam paulo audentior factus, canem habens comitem,—si usus veniret, sub arbore dormiebam horis meridianis. E sopore experrectus, apparo traham, jungo jumenta, ipse vehor in trahâ, hortos pomeridiano tempore invisio. Tum fructus ingero, jumentis ad pascendum solutis. Si nimis vagentur, cãnis reducit. Demùm junctis iterum ad traham, descendo cum onere pretioso. Nova mox ingruit difficultas, quum non sufficerent arcae protegendis thesauris.

209. Tamen neutiquam satiata est mea cupiditas. Ad cocos nuces demetendas falculam illam mecum apportavi; scalas novas ipsis in hortis relinquebam. Dum autem infra incedo, *ananassas* video multas, (*mûla pînea* vulgo nos vocamus): nunquam ego antea has animadverti. Jam intelligo et plurimas esse et maximas, paene ex arenis cum cactis nascentes. Unam illicò vindemiavi, nec abstinui quin grande frustum comederim. 210. Mox nucem cocorum [ab humo sumtam] perforando experior num sicca sit. Paulum lactis exsugo,—dulce, spissum, non copiosum. Plures harum colligo reserveoque seorsim. Tum applicatis scalis, quicquid nucum videbatur maximum, id decerpo, duosque facio acervos. Propere domum redeo cum *ananassâ* illâ ac falculâ, et, paulum recreatus, in cymbâ regredi ad hortos volo. Attamen statum aestûs quum video, et promontoria

quae essent superanda, id verò non ausus sum. 211. Tum subit cogitatio, quanto melius foret, si scaphâ possem reportare; tanta erat copia, tanta varietas fructuum oculos et mentem captantium. Bis trahâ hortos invisere uno in die facinus erat magnum: quantum trahâ possem reportare, quinquies id scapha portaret. Post auroram, credo, lenis aura favebit: maris [plures per dies] aequor fuerat undis expers. 212. Jam dactylos, bananas, cocos nuces, ananassas, uvas, ad libitum me habiturum spero: nimia me spes et nimia cupiditas festinavit. Crastino die [leni aurae] vela scaphae permisi; illa per vitream oceani superficiem clementissimo motu delabitur; mox ultra promontorium paulò velocius devehor. Demùm laetus ipsum attingo ostium, et detracto velo, remis ingredior rivum. 213. Multa avidis oculis lustravi: quae acervata erant, assumsi: plurima alia abripui. Sine morâ impono omnia scaphae, et reciprocum iter conor. Tum vero fortuna se vertit. Stagnante aurâ, velum inutile erat. Remis incumbo, sed tardiuscule moveor. Nervis contentis, defatigo memet, aestuosâ in horâ. Tellurem observans, dubito anne progrediar, maximâ meâ vi. Cohorreo, ne hâc in parte profluens sit maris, quae me in ignotas aquas rapiat. Uni homini certe nimia erat, nisi vento marique favente, hujus scaphae moderatio. Igitur deficior fortitudine, et reflecto scapham in palmetum, quò tandem pervenisse gaudeo, valde defessus. 214. Ego verò angor animi, quo pacto reduci possit scapha. Re amplius perpensâ, credo nunquam me ansurum eam mari committere iterum. Tunc moestissime solitudinem meam conquërens, optabam ut iterum puer ille Maurus, quòcum ex Mauritaniâ aufugi, socius mihi navalis foret. Sed protinus me conscientia objurgat, quòd propter servitutem ejus, fortasse necessariam, ego nummos acceperim: itaque ingemens, os in mănibus recondidi. 215. Exinde tanquam in somniis hilarem audivi vocem, Rebili bebile libi bili O! psittacus autem in humero meo considebat. Is quidem rostro ac capitis plumâ genas meas demulcebat, ac voces profunde carissimas. Sane tangebar. Quia sine comite meo processeram, ille ad hortos [me anquirens] avolaverat. Volasse eum, minus accuratè dixi; quippe mancâ etiamnum pennâ, inter volatum atque obliquum saltum procedebat. 216. Tum repletâ fiscellâ, experior quantum possim humeris sufferre incedentem. Modicum bananarum et dactylorum onus assumo: vescor quantum libet, bibo e rivulo, et, relictâ scaphâ, ascendo vallem. Pedibus jam siccis, (nam aquâ marinâ immersi erant) sub umbrâ citri per fervores maximos recondor, dormioque paullum; demùm notum per tramitem evado, moestusque assequor cavernas.

217. Ex quantâ calamitate quam angusto discrimine effugissem, per meam tempestatum imperitiam, prorsus nesciebam: nam, triduo pòst, turbo furiosus ventorum totum coelum pervertit cietque intimum mare. In cavernis libens me recondo. Tum memini Kalendas Septembres imminere, quo in die navis fracta est. Anno superiore egenus eram, inops, spe destitutus: nunc opum multarum sum dominus et praeclaro fruor procellarum profugio. Equidem libris legendis et calami usu peto varietatem negotii. Quae feci, non libet hic accuratius narrare; sed libro illo mathematico adjutus, dedi operam ut fundamenta rationesque mathematicas solidius probarem. 218. Ut primùm credo saevas praeterisse procellas, decerno in domesticum hortum incumbere. Dioscoreas circa quinquaginta praeparaveram, radicibus circumcisis: item septemdecim maniocas tractaveram pariter: has omnes in trahâ reportatas rite consevi: mox humum de novo [a fluminis ostio convectam] addidi, quia de maniocâ prius non cogitaveram. 219. Macacos vidi fructibus meis insidiari, item [nescio quae insecta] aliquot horum corruperat. Nolo de cibariis anxius esse: alia multa opera curam viresque meas avocant. Credo, quantum sine nimio labore possim convehere, tantum convehendum; nam nescio utrum, seu robigine seu insectis sive avibus aut macacis, maxima pars rerum coacervatarum sit peritura. Itaque res edules avidè reposui; porro alias res, ut ricinum,—e quo facilius oleum extruxi propter fabriles usûs quam ex aliâ quâpiam re. 220. Sed arcae loculique ad res asservandas non sufficebant. Quidquid habebam ollarum aut lagenarum, adhibui ananassis, persicis mālīs aliisque fructibus conservandis. Ahenum maximum oleo ricini spureum erat; nam quanquam arenâ emundaveram, manebat quidam odor et nauseam creabat. Nova vasa fingere volebam, immo magna, quae ut apud Mauros, doliorum vicem sustinerent. 221. Prima mea experimenta valde rudia erant. De formâ incuriosus, argillam sole siccare et concoquere conor, si massam aliquam possim satis consolidare. Lāteres potius quam ollas conficiebam: cito autem agnovi, rem hâc viâ non procedere. Coctis lāteribus sine dubio erat opus, ad furnum constituendum; dein igne, non sole, coctos lāteres velim. 222. Herbas in sole siccatas pro stramine crudis lāteribus intertexo, argillâ primo subactâ: sic facio struem. Stipites virides cum sicco ligno mistos interpono atque compono: mox subjicio ignem. Materie renovatâ lentum calorem per totum diem sustento: postero die (quoniam non videbatur ignis sufficere) violentius incendio: jamque lāteres bene

cocti erant et solidi. Mero luto et lateribus illis (sine gypso, quod ex rupe calcariâ potuissem comburendo conficere) furnum construxi. 223. Omitto narrare, quò pacto in experimentum primò fecerim ollas. Ceterum explorato, posse me plumbo liquefacto vitream quondam faciem superponere, id quod propter munditiam concupivi, optimum credidi, quàm maxime quadrata fingere ingentia vasa; quoniam haec forma omnium esset facillima. Plura horum, fateor, praeter aciem rimas egērunt; sed res solidas, non liquidas, recondebam; itaque meis usibus aliquatenus serviebant.

224. Ceterum ut telorum artem probe exercerem, intimo in portu clipeum quendam ingentem, velut metam scopumve, erexi. Compages erat ex assulis: velorum praetensis laciniis, in medio (pro *taurino*, quem vocant, oculo) pullum lanam affixi. Unamquamque ignipultarum suâ in vice exercebam, aliquando majoribus glandibus, aliquando aut olorinis aut minimis: sed plumbum omne diligenter recollegi, quantum poteram: spatia quoque sedulo notavi, ut in collineando peritior fierem. Nisi me aliquo modo aut exercerem aut oblectarem, moestitia me incessit; etenim non jam laboribus fatigabar. 225. Sed multus eram tunc temporis in coquendo et condiendo, ne fructus perirent plures. Ollas Europaeas aliquot habebam, sed operculis egebam, quae aëra excluderent. E *mangis* rēsīnam quandam elicui, quā velut pice oblinerem velorum lacinias. Hae, operculis circumdatae, satis bene concludebant ollas; at rēsīnam de novo superlevi. 226. Oblitus sum quaedam de ejectamentis maris narrare. Uno in dolio plura invēni ornamenta, praesertim specilla ac vitreas bullas. Specillorum orae detrimentum tulerunt; sed bullae erant incolumes. Tria item fascicula invēni, discolorum vestium plena. Postquam aperui, sub umbrā exponendas decerno. Non integra fuit colorum pulcritudo, necnon plures vestium quasi rigescebant. Omnes in cavernis reposui, si forte posthac utiles fierent. Bullas autem plurimas, resticulis, sive filis conjunctos, super jumentorum cervicibus ornandi causā suspendi.

CAPUT (IX.) NONUM.

227. **T**ALES inter curas exercebar, quando nova res me vehementer excitavit, Octobri mense. Quodam mane, dum eram in culinâ, mare versûs aspiciens, repente video navigium, nigris hominibus plenum, quod ad portum meum videbatur tendere. Haesito exanimis, neque audeo in armamentarium excurrere, ne cernar; metuoque ne animadvertant aut retia mea aut tramitem. Appellunt sub coeruleâ rupe, extrahuntque captivum, cui brachia post tergum erant retorta. Dum obstupesco contemplans, subitò in navigium redeunt cum captivo et remigantes abeunt. Extemplò alterum video navigium, quod promontorium coeruleae rupis studet exsuperare: jam intelligo priores eòdem tendere, ne a sociis suis dividerentur. 228. Ut primùm evanuer, surgo. Ignipultam corripio bitubam, quae Helvetici militis fuerat; quâ quidem hâc in insulâ nunquam usus eram, praeterquam in exercitando, quoties in clipeum collinearem. Quum paulò gravior esset, furcam quandam pro fulcro adhibebam: quâ in terram defixâ, multo certius jaculabar. Utrumque tubum nunc diligenter suffarcio, hunc magnâ glande, illum olorinis; item par pistolarum. Vescor parce; placentam in sinu vestis recondo. Accinctus balteo, gladium sumo, pistolas, bitubam suâ cum furcâ, item prospectulum, quod de collo suspensum gerebam funiculo crassiore, quia loris delicatis deficiebar. Perulam quoque capio, pulveris ac pilulorum repositorium. Tum aliquoties ad Numen Supremum vota vel preces attollens, egredior prospecturus. Canem abegi, qui me comitari voluit. 229. Ad speculam meam quantâ poteram celeritate ascendo. Inde video circiter viginti quinque viros cum duobus captivis. Ignem jam accenderant: mox unum e captivis nudum in arenâ extendunt, caput clavâ obterunt, et confestim membra discerpunt. Cultros non clare dispexi, sed (quod horrorem simul ac nauseam mihi mōvit) torrefactis membris vescuntur. Dum facinus exsecro, credo licere mihi, si possim, omnes trucidare, qui hospitium insulae meae tam foede violent. Ego autem consedi immotus et tanquam fascinatus.

230. Repente alium video captivum praeter oram maris fugere: hunc quinque persequenter summo ardore. Ille, colles versûs tendens, pone rupem evanescit. Tum exsurgens curro, cavens tamen ne exanimis fiam; tandem iterum fugitivum discerno. Viam Lunatam ascendit; pone tres viri sectantur, quorum

primus clavam habuit bellicam. Duo illi sagittas. Fugitivum credo a primo secutore velocitate superari, tantummodo praeoccupasse cursum. Ego in fossâ quâdam lateo, defigoque furcam in sôlo. 231. Intelligo fugitivum non posse evadere: etenim anhelabat graviter. A primo secutore prehensus, ab illis necabitur; sed opperior dum prope veniant. Tranquillissime collineo, dein olorinis pilulis jaculor. Illicò prostratus cadit primus secutor. Saltat metu fugitivus, fragorem audiens, sed nescit primò quid acciderit. Mox capite inflexo respiciens, vidit hostem dejectum: tum ipse quoque subsistit, animam recipiens. Secundus adhuc currit: jam sagittâ arcui applicatâ parat transfigere fugitivum. Id me iterum accendit, nec tamen occidere eum volo. Glande majore ex altero tubo crura ejus peto, affligoque actutum. Qui tertius accurrit, duo socios prostratos cernens, auditoque fragore, summâ celeritate retro cedit. Mox duos alios qui pone sectabantur, hic vertit retro; itaque evanuerunt omnes. 232. Tum egomet egredior. Fugitivus obstupescere etiam. Tandem accurrit, et corâm provolutus, terram fronte tangit. Id erat pro veneratione. Excito hunc, et, Anglicè loquens, plane tanquam intelligat, impero ut mecum veniat. Vulneratos volo invisere. Posterior volutabatur humi, nec potuit surgere; tamen ab arcu ejus aliquantum metui. Sed fugitivus circumscultans arcum e manu ejus eripit: protinus correpti erat oblisurus fauces, nisi ego iratissimâ voce prohibuissem.

233. Vulneratus ille stolide admiratur: angor (credo) vulneris metum domuerat; nam per femur transfossus est. Fugitivum jussi brachia vulnerati mænibus constringere, funemque e loculis petii, frustra. Sed funiculum illum collo detraxi, qui prospectulum meum sustinebat: hic pro compede sufficebat. Dein vulnere inspecto, mappam e loculis vestis meae extractam applico, et linteis infulae firmiter ligo. 234. Tum fugitivo imperavi, ut mecum tollat virum et in proximo quodam cavo reponat. Non reluctatur ille saucius: credo eum, quum vulnera ligarem, intellexisse tale facinus non inimici esse. Sed ad primum secutorem convertens me, mortuum esse cognosco; fortasse in cor penetraverant pilulae. Confestim fugitivum accersens, reviso speculum. En autem! duo illa navigia jam sunt in mari, abeuntque: id quod mihi erat gratissimum. Credidi eos, perterritos quasi miraculo, aufugisse. 235. In re tam novâ vix me recolligo; spatium considerandi cupio; sed fugitivus me suscitât, osculans talos meos. Equidem tum ejus demulceo genas, jubeoque me sequi. Descendo ad cavernas:

vestem induo, cibos appono, ipse quoque vescor. Veste sane ac cibo gaudet, mox iterum iterumque me veneratur. 236. At ego traham paro cum duobus jumentis. Quando gregem aspexit, video quantum excitetur. Impono trahae lecti vestimenta, ligonem ac palam quandam. Arma mea, praeter gladium, exuor: tum cum fugitivo ac cane ascendo novum meum tramitem, jumenta ducens. Longiore hoc circuitu regressus ad mortuum, incipio humum ligone aperire, ut corpus recondam. Id verò fugitivus me nonvult facere: sumit ferramenta, operam strenue perficit: tum mortuum humo obtegimus. Clavam ejus curiosus asservavi. 237. Exinde sine morâ sauciatum hominem in traham assumptum reporto, et gestu signisque benignis permulceo. Profectò volui hominem sanare, nec ignarus eram quantum impediret sanationi pavor et anxietas. Quare quidquid potui excogitare, feci, tanquam fratri. Aquam libenter bibit, vesci noluit. Postquam vulnus summâ meâ ope sedulò curavi, hunc relinquo: dein fugitivi manûs paro ligare, ut videam quò se modò gesturus sit. 238. Is autem, genibus procumbens, summâ humilitate manûs offert, ut colligem, si velim. Id satis erat. Ego subridens funem retraho: ille rursus gestu demonstrat, velle se mihi servire: atque ego accipio. Jubeo in arenâ considere. Ipse sericam umbellam, fastûs causâ, effero, et sub hâc compositus, in optimâ meâ sellâ sedens, delibero quid faciendum.

239. Arbitror duo hos viros pro servis et pro amicis esse mihi a Deo datos, si horum possim et venerationem et caritatem conciliare. Utrumque arguo per me esse morte ereptum; quoniam, ille alter ne stranguletur, id per me stetit. Utrique credidi novam prorsus esse vim jactûs ignei. Igitur sperabam mentibus eorum posse me dominari. Decerno largam caritatem majestate temperatam adhibere. Protenus fugitivo indo nomen *Elapso*; alterum appello *Secutorem*. 240. Sed novus me incessit timor, ne Elapsus, cymbâ visâ, evadet remigans; quare remos primò recondidi. Porro, si domo solus abirem, vincebam Elapsum; sed, domum reversus, non solvi modo, sed blandissime alloquebar, Anglicâ linguâ prorsus garriens. Optimos dabam cibos, socium operis assumebam, industriam ejus collaudans: multa docui, mox ab eo multa quoque didici. Vidi eum esse gratum et sedulo obedire. Leni cum risu vincebam eum; necnon ille ridebat, saepius osculabatur manûs meas. Sed ante nundinas tertias pudebat me vincere, nec jam faciebam. 241. Jam quò magis ambobus augerem reverentiam mei, spectaculum jaculationis machinatus sum. Duas tabulas ostento ligneas:

demonstro ambos esse lèves, sine puncto vel incisurâ. Unam pone alteram apposui, modico intervallo; sic autem ut Secutor, quamvis claudus, aspiceret. Dein e parvâ pistolâ emitto ignem. Glans, transverberatâ priore tabulâ, defoditur in secundum. Igne ac detonatione territi ejulabant ambo: mox visâ glande, Elapsus priorem scrutatur tabulam, et mirabundus Secutori demonstrat parvum, immo minimum, foramen. Nec alteruter audebat pistolam tangere. Ipsam rem volueram. Pòst paullo Elapsum per prospectum meum aspectare feci; id quod cum admiratione commovet. Procedente autem tempore horologium meum ostentavi, apertis interioribus machinamentis. Talibus rebus credebam barbarorum mentes salubriter capi. 242. Jam magnam facio jacturam. Gnuarus quantum barbaris noceant vina ardentia, anxius ne his aliquando depravati sint atque efferati, quidquid hujus generis habebam, Deo invocato, effudi, praeter unam lagunculam, quam idcirco in arcanis reposui, si forte pro medicinâ aliquando foret utilis. 243. Nondum memoravi, Secutorem bonis esse indutum sandaliis, Elapsi pedes nudos fuisse. Uterque praecinctorium gerebat, Secutor balteum quoque cum cōrŷto sagittario. Sandalia illa e cortice erant plicata; Elapsus autem, dum sedet domi otiosus, a me quidem vinctus, sandalia propter meos usûs imprimis, dein propter suos, e meâ vetere materiâ confecit. Talem virum cur vincire oportebat? 244. Ego rursùm illi dono vestem versicolorem, ex iis quas ex mari recuperaveram. Is accipit gratus. Post triduum video eum hâc veste fulgentem: colorum splendor, qui aliquantum erat immutatus, integer redierat. Interrogo eum Anglicē, unde hoc miraculum? Ridet ille, laetaturque, sed linguâ nequit explicare. 245. Necnon omisi narrare, lacernam propter nocturnum praesertim frigus utrique me dedisse; id quod libentissime accepere. Etenim Secutor, qui ambulare nequibat, frigus si quod erat, graviter persentiebat; quare accuratius eum protegebam; et sane gratus animi videbatur. Ego autem multis signis doceo. illos inter se amicissimos esse debere. 246. Tandem Elapsum in cymbâ mecum colloco, post matutinam pluviam. Mensis fortasse Februarius erat, serenum coelum, mare tranquillum. Ad tertium remigo sînum, ubi horrendum illud epulum vidi. Tum subit animum, foedas reliquias non esse amotas: nec faller. Ipso in loco ossa trucidati viri albescebant. Carnis reliquias aut aves aut insectae aboleverant; sed calvariam humanam quivis noverit: item spinam dorsi atque alia. Elapsus, pietate (credo) gentiliciâ motus, arenâ manibus corrasâ, omnes

has reliquias quamvis moerens defodit. Mox ad alias res convertimur. Arbores ille magno contemplatur gaudio, fruticesque explorat diligentissime, folia multa asportat. 247. Ne longus sim, ut primum verbis explicare poterat, plurimos indicabat mihi fruticum atque arborem usus: hinc et oleo et funibus cito abundabam. Ex humili quodam rubo oleum hic mihi extraxit, itaque non jam confugiendum erat ad ricinum. Mox tria magni pretii indicavit legumina, inter humidiora convallis; primum, rapa maxima et optima, nostratibus solidiora et suaviora; deinde, quiddam e fabarum genere, grande ac bonum sane. De Ægyptiorum fabâ audiui. Nescio an haec et illa consimiles fuerint. Tum genus quoddam, ut putabam, cucurbitae; sed formâ fere cylindricâ, velut pulvinulum, colore purpureo, optimâ cucumi praestantius. Postea idem oryzam detexit humidis in locis, quos ego evitaveram. Porro gossypium mihi retexit. Ex aliis rebus stuppas quasdam vel villos extraxit, cannabi vel lino pares.

248. Aliam quandam rem voluit Elapsus me docere, sed intelligere nequibam. Grandiores aliquot aves, quas ego phasianis rettuli dum propius praeter volant, ille manibus plaudens columbas et capras esse dicit. Primò sic interpretatus sum, ut diceret has edules esse, ut carnem columbinam et caprinam. Postea explicatum est, has aves posse domari et mansuescere, ut capras columbasque meas: de quò seriùs narrabo. 249. Itidem de palmis multa ille me docuit. Equidem noveram alias esse nuciferas, quas *cocos* appellabam; alias phoenices, vel dactyliferas, nanas illas quidem meâ in insulâ. Jam disco, tertium genus et funiferum esse et saccharum praebere; *caryotum* appellari audio. Mollissimi fiunt hinc restes, tanquam lora optime depsta, qui propter capistra jumentorum aut cingula possunt adhiberi, necnon propter balteos. Attamen ex aspero nucum villo robustiores contexuntur funes, crassae tegetes, scôpaë rigidae. 250. Quartum dixit esse oleiferum; id quod in Brazilîâ quoque audieram; anne prorsus eadem arbor sit, nescio. Quintum porro nobilissimum, robore procerissimo et optimo, cujus folia pro umbellâ essent. Denique ex tribus generibus ad minimum, oleum, vinum, saccharum, ab uno ceram, ab alio farinam optimam, provenire. Sed me juvabat, unumquidque inde sumere, unde minimi esset laboris. 251. Tam cito tot res Anglicè Elapsus didicit, ut crederem posse me jam, hîc ministro, scapham reducere. Equidem in hortos eum deduxi, ubi multa me docuit: sed melius arbitrabar, ad reducendam scapham, Secutoris opperiri vires. 252. Ille ex vulnere convalescebat, et summam mihi demonstra-

bat reverentiam. Ut primum sine periculo reptare poterat, ad focum accedebat, rem culinariam observabat, paulatim ipse coquebat, et quae Anglicè dicebam, coepit intelligere, etsi pauciora cum eo locutus eram, quam eum Elapso, qui mihi erat socius laborum. Glans plumbea sine dubio e crure ejus exierat: nihil intus remansit, quare simplicior erat ejus curatio, donec solide convaluit.

253. Quodam die Elapsus vitreas illas bullas capris detrahit, et, humillime me veneratus, meo collo circumponit. Ego ridens dolium ei ostendo, ubi plures habeo bullas; mox detractas collo meo capris paro reddere. Ille verò reclamatur, obtestatur: tunc e dolio aliquas delegit, quae lucentissimae videbantur; has significat mihi convenire. Minores quasdam ac minus fulgentes suo collo suspendendas rogat. 254. Quanquam primò irridebam, mox video rem non esse contemnendam. Non barbari solum, verum omnes homines regem suum vel imperatorem insignibus imperii decoratum volunt. Majestati meae conveniebat, ut regium aliquod insigne gestarem. Itaque demum his bullis, quas pro regulorum Afrorum lenocinio imperaveram, egomet regium quiddam inesse opinor. 255. Si autem in regno meo ad res ordinandas gradus quosdam honoris constituam, Elapsus sine dubio summus minister regius esse debeat, et secundariis gemmis fulgere. Ingenium quoque ejus versutius esse et capacius quam Secutoris cognoveram, ut erant hi viri valde dispares. 256. Elapsus gracilis erat, procerus, amplà fronte, micantibus oculis, vultu valde mobili, ore autem suavissimo. Secutor humeros latior erat, minus procerus, genis plenioribus, vultu non malo illo quidem sed tardiore. Crura, brachia, crassiora quam Elapsi, qui quidem vix summas suas vires attigerat. Hunc credidi tria et viginti annos aetatis habere, Secutorem triginta vel amplius. Ut, quae [mei vicarius] Elapsus juberet, Secutor obediret, profore credidi, si Elapsum quasi magistratûs insignibus decorarem. Itaque monilia illa, majora et minora, mihi atque Elapso comprobavi. 257. Inter haec re fabrilis Elapsus exerceo, usumque doceo omnis meae suppellectilis. Jam intelligebat omnia fere quae dicerem, sed loqui vix conabatur, praeter aliquot vocabula negandi, affirmandi, approbandi, interrogandi. Artem ego ferrariam neque exercueram neque multum fortasse solus potuissem: sed quum ille de ferramentis curiosum se demonstrat, nova me ambitio capit, si forte, his ministris, ars quoque illa mihi serviat. Nunc explico tantum, per ignem et malleum rem confici. 258. Barbarorum uterque contexendis

viminibus, juncis, arundinibus, cannis, valde excellibat. Quidquid hujus modi ego confeci, erat sane inhabile. Jam vero illi magnam mihi vim qualorum, corbium, fisorum rapide contextunt, Elapso materiem harum rerum comportante; necnon, quod praesertim mihi cordi erat, idoneas perficiunt caligas textiles. Ut aquam excluderent, res nullius momenti videbatur, si lapidum ac saxorum asperitates, necnon insectas defenderent. 259. Secutor autem in re coquinariâ excellibat. E cocorum nucibus placentas delicatissimas, item quasi florem quandam lactis, faciebat. Pisces, dioscoreas, manioces, bananas, plurimas nuces ita conditas proferebat, ut nihil supra: etenim pro condimentis habebat ananassas, zingiberim, piper et alia aromata, saccharum e palmis et oleum vel optimum. Mox, postquam inter silvas vagari potuit, aves plurimas insidiis capiebat; unde nullo nitrati pulveris dispendio, suave habebamus epulum. Porro fruticem invenit, cujus foliis in sole desiccatis aquam aspergebat calefactam: horum jus tepidum, saccharo admisto, praesertim cum flore coci lacteo, gratissimum fuit. *Potionem foliaceam* appellabam. 260. Saepius mecum deliberavi, anne satis tuto sêcures penes hos viros relinquerem: video tamen, si quid in hâc re sit periculi, id fortiter dissimulando optime defendi. Si suspicionem fassus ero, pravum consilium ipse submonebo. Tela omnia amôvere, quae possint esse lethalia, prorsus non possum. Si (quod minime est veri simile) ambo homines in me conjurabunt, fortasse vix potero servari; nam igniaria mea tela surripiunt. Sed nisi conjurabunt, alteruter mihi auxiliabitur: nec credo alienari posse amborum animos, dum majestatem ac vim meam benignitate tempero. 261. His rebus perpensis, quia lusus corporeus mentem levat, ludum gladiatorium decerno. Etenim si redeant barbari, si depugnare cogamur, meos viros velim totidem barbaris longe praestare; at si neque suas habeant sagittas neque fusili plumbo exerceantur neque gladiis bonis rem gerant, inferiores barbaris fiant. Igitur Elapsum protenus, Secutorem simul ac sanitas permisit, gladiatoriam doceo artem.

262. Vimineis quibusdam munimentis caput, humeros, crura protegimur, ut magnâ vi possimus sine periculo caesim ferire; et effusos ex ictibus habebamus risûs. Postea ludum variabam, ne ullâ ratione pugnandi deficerent. Sane ventrem, pectus, vultum protegere, si hostis punctim petat, longe difficilius est. Spissâ tegete ac larvâ robustâ armaturam concinnavi; sed ipsi viminea scuta fecerunt, quae, laevo brachio gestata, ictûs repellerent. Video tamen hanc ludî formam, quantumvis obtusum

sumas pro gladio baculum, oculis et ventri esse periculosam. Psittacus autem re gladiatoria abhorrebat cuncta, multoque cum ejulatu absiliebat. 263. Mox Secutor, qui suum retinebat arcum atque aliquot sagittas, pennis anatum ac ferreis clavis vult sagittas novas fabricari. Ipsius sagittis mucrones ex piscium ossibus erant, nam ferri sua in gente exstabat nihil. Clavos eos quotquot maxime viderentur idonei, libens dono; is autem valde peritum se ostendit, quum insuper limam et cultrum operi commodo. 264. At ego vel parvam catapultam magno arcui longe anteponebam, pigebatque me quod pessulum ejus tractorium charta describere, nedum ligno fingere, tam difficile videretur. Sed calamis et charta designando meditor, experior, donec pessulum cum talo suo tandem recte excogitaverim. 265. Tum caprarum cornua, quae reservaveram, exquiro, et idoneum proponens stipitem caedo, sculpo, terebro: denique mollissimo e ligno, satis magna cum diligentia, rude et grande constituo exemplar: quo viso totam rem intellexere. Itaque ipsis opus remisi elegantius perficiendum; nec spe mea falsus eram, nam catapultas haud spernendas post paulo confecerunt. Ego autem glandes idoneas e plumbo confeci, sed spicula avebam.

CAPUT (X.) DECIMUM.

266. SIRCITER id temporis statui scapham, si possem, reducere, ne vela prorsus corrumperentur. Elapsus autem jam satis intelligebat, quid juberem. Malleum, clavos, serram parvam, argillam vitream,* acus sarcinarias, funiculos, velorum aliquot lacinias, in multrali composui: haec Elapsus portat. Ego cibum, poculum, cultellum, pistolas porto. Flumen convallis vado transivimus, saxis adjuti modicis, quorum ope credebam pontem sine magno opere posse construi. Sic breviori cursu ad scapham pertingimus. 267. Primum vela expando, inspicio, tento: tribus in locis valde infirma esse opinor. Denoto, ubi resarcienda sint: id Elapsus strenue perficit. Interea multrali aquam pluvialem marinamque scapha exhaurio: fructus in aqua putrescentes vehementer aversor: subtus invenio solida omnia, nec quidquam rimarum esse timendum. Fabri ope non egent tabulae; itaque perfectis velis ingredimur. 268. Aura, sicut

* Glazier's putty.

expectaveram, adversa erat. Remigamus ex ostio, dein expansis velis, ad dextram excurrimus, gubernante Elapso, id quod optime calluit: ego jubeo et vela rego. Ut primum deflectendum in terram opinor, exclamo "Ad sinistram!" et protinus torqueo vela. Obedit ille: scapha optime convertitur: tunc praecipuus meus decessit timor. Sine ullo periculi sensu primum illud exsuperamus promontorium, quamvis adversante vento, postea celerius proficiscentes praeventimur, denique littus intra cautes legimus usque ad portum meum, ubi in navale scapham laetus repono. 269. Ego autem Elapsum interrogo, "Anne bona sit scapha?" Responsum exspectabam, "Sic, sic;" vel "Bona, bona:" sed admiror, quum ille clare ac deliberate respondet, "Bona non est; bonam faciemus posthàc." Iterum interrogo, Cur? Is verò quasi novam vocis facultatem exhausserit, nihil respondet nisi, "Sic."

270. Quod cibos collegeram et sēvēram longe amplius quàm quod mihimet, uni viro, erat opus, sâne gavisus eram: sed quum Secutor, injussu meo, in agello meo novam operam inciperet, iracundius paullo rationem ejus rei reposco. Is humillime manibus ac vultu deprecans, "Sic optime" esse confirmat. Ego vero gaudeo, quòd, tardior ingenior qui visus erat, per se possit bonas operas excogitare; nec diu est, quum video, in hortulo eum pariter atque in culinà fore utilem. Jumentis idem gaudebat; inde spes mihi, fore ut ex diversis famulorum ingeniis cumulator proveniret opera nostra. 271. Ut primum, sanato crure, natare ausus est, admodum gestiebat; nam propter teporem maris, nigritae omnes natandi sunt studiosissimi. Equidem post primum illum diem nunquam in ipsum mare me committebam, ne intra cautes quidem; tanta me timiditas in solitudine invasit: in portu modò natabam. Sed cum Elapso etiam inter fractos fluctus amabam ludere; mox aquà, velut telo, inter natandum, aves grallatorias petebamus, quò in ludo acerrimum se Secutor ostentabat. 272. Oleo jam abundans, *saponem* facere volui; nec poteram Secutori, quid vellem, explicare. Algas vere marinas plurium generum cremavi: earum cineres oleo admistas igne lentissimo percoquebam, aquà calidiore circumposità. Item e mangarum fructu quum spissum quandam extraxissem rēsinam, hanc oleo commistam itidem decoxi. Post aliquot experimenta, duobus modis saponem non ita mālum confeci: tum omnem rem perspexit Secutor, meque in sapone componendo facile superavit. Usus autem saponis edocui, atque exinde in curando corpore utebar. 273. Rideo sane, quum video quantà ille superbiā

aurigam se e trahâ jactet, in vilissimo quodem scamillo sedens, tribus jumentis vectus. Ceterum omnia quae imperaverim, recte perficit, usuque trahae impetrato, multas reportat radices cum ipsarum humo: has dividit aut circumcidit, fimum curatissime ingerit; demum satis magno cum labore amplum facit seminarium. Tum mecum arguo, si nimium praeparetur cibi, id minime culpandum, quoniam tres viri vesci e meo oportebit: item industrios homines non e suis laboribus effugituros; jam pro patriâ adoptasse hanc insulam. 274. Elapsus quoque suas inveniebat operas: atque ego, dum uterque mihi, quidquid jubeam, obediat, gaudeo quod liberrimâ utuntur diligentia, neque socordiae sint amantes. Tamen ne subito defessi concidant, saepius excogitabam, aut ludo aut varietate, levamenta laboris. Remigando, piscando, gladiatorii ludis, natando quotidie, telis et catapultâ, ordinarium opus variabatur. 275. Tunc autem texendo vel plicando praesertim exercebat se Elapsus, nec quidnam conficeret, satis intelligebam. Ex cannis diffissis quasi tabulas complicat arcte reticulatas, juncosque sic internectit, ut foramina concludat. Levissimum sane erat opus, quamquam firmum. Artem ejus admirans, quaero tandem, quorsum haec spectent. Respondet, "Propter scapham, sed ferro quodque opus esse." 276. Amplius interroganti, totum suum propositum explicat, partim verbis, partim rem ipsam demonstrando. Ait, scapham in fluvio esse non semper malam, in mari cum velo plenam periculi; quippe quae neque fluctus neque vim venti tolerare possit. Duplex opus scaphae esse addendum. Ne fluctus a fronte supercurreret, erigendam tanquam loricam in prorâ, dein praeter latera quasi alas expandendas, sed has firmandas ferro. Id mihi esse curandum, se paraturum cetera. 277. Admirabar hominis ingenium, nec tamen proram praealtam approbabam; ille vero negat sine his rebus vela profore. Mox ingemo, nescius quare, quorsum, quando, in magnum mare sim invasurus. Sed memet objurgo: Cur tandem, priusquam hi viri ad te venerunt, tu tantopere hanc scapham fovisti? Agnosco oportere, in casus necessarie incertissimos, scapham quam robustissime reconcinnare, velis idoneam. Itaque de ferrariâ re etiam atque etiam commeditor, modò chartâ delineans, modò ipsa ferramenta colligens, comparans, examinans.

278. Inter haec libet cum Elapso caprorum scopulos visitare. Equidem semper timidus fueram, quoties ibi forem, (nam inter saxa prospicere nequibam) ne novum quid atque infestum latens subito ingrueret. Fateor me, dum solus manebam, timidiores indies factum. Minus minusque me in densos arctosque locos

volebam committere; sed aperta amabam spatia, ubi cuncta longe possem prospectare: idcirco quoque minùs inter saxa caprina pervaseram. Nunc cum Elapso fortiozem me gerens, cum pistolis prodeo: ille sicam gerebat: explorare, non venari volo. Ascendimus tramitem; verna prata floribus suaveolentia praeterimus; locos notos recognosco. Mox longiùs penetrans, ab excelsiore quodam saxo repente novum gratissimumque video prospectum. Lacus longissimus, quasi amnis flexuosus, per plura millia passuum in fronte jacebat. Aquas quasdam vicinas antea notaveram; jam agnosco aut membra hujus fuisse lacùs, aut ejus quasi cisternas naturales. In ora erant herbae fruticesque viridissimi, uberrimum mitibus bestiis praebentes alimentum. Circa surgebant acclives scopuli, quibus decurrentes sine numero rivuli lacum replebant. Maxima vis hic versabatur aquatiliùm alitum tanquam suà in domo. 279. Dum haec me valde excitant, Elapsus antiloparum gregem viderat, magnà cum delectatione: mihi in *paludes* aspicienti illud jam succurrit, fortasse has ejus esse generis quod *palustre* appellatur. Sed nolo eas perturbare, atque ad mare potiùs duco, ubi juga montium altiùs assurgebant. Lacum a septentrionibus circumeo, inde pergens mare versùs. Tandem, per scopulos enisi, mare non longe videmus, sed descensu asperissimo a nobis divisum. Subjacebat ora terrae, longula, palmis praesertim abundans; sed rupes ulteriùs ipsas in undas videbantur se praecipitare. Nullum sane portum hâc in ora dispicio, quod orientem versùs patebat. Circumversi, sed mare despicientes, redimus domum. 280. Ego verò, quanquam augescebant imbres, operâ ferrariâ identidem exercebar. Incudem, folles, malleos, forcipes, e re tormentariâ navis nostrae habebam. Fornacem de novo, famulis meis adjutus, decrevi extruere, lateritiâ materiem residuam adhibens. Carbones e ligno parare uterque probe calluit. Mox, Elapso folles exercente, ego ac Secutor ferreolos calefactos tundebamus. Etiam calidum frigidò pertundere docebam, dum Secutor forcipem tenet. Sic virgae ferreae, quales propter scapham postulabat Elapsus perficiuntur. Aliud post aliud paullatim conamur; primò multimodis clavos ferreos mutabamus,—in hamos, in annulos, mox in spicatos annulos; sic plures in formas discebamus ferrum fingere. Tandem illi, re totâ perspectâ, significant, meo labore non jam esse opus: se hujus artificii esse compotes. 281. Inter haec, magno sum dolore afflictus, occiso psittaco. Hunc accipiter quidam incautum excepit, neque ego ulisci poteram, quanquam strepitum carissimae avis audiens. Sed antequam ignipultam attinerem, hostis

cum praedâ evanuit. Hanc sane rem aegerrime tuli. Quod postquam animadvertit Elapsus, solari me volens, psittacos non bonas esse aves dicit, alias quasdam longe meliores; neque dolendum esse, quando tanta mihi superesset avium pulcerrimarum atque utilissimarum varietas, quae *velut caprae aut columbae* cibatum ab homine accipere vellent. Tunc memini, eum tale quid de phasianis illis dixisse; mox interrogando comperio, ipsas has aves facile mansuescere et ova parere plurima: id quod libenter audio. Tum Secutori denuncio, si aliquot harum avium possit insidiis capere vivas, id mihi fore gratissimum.

282. Plurima per imbres parabamus. Catapultas indies perfectius figurabant: loricam ego et alas scaphae summâ curâ maturabam. Scilicet Elapsus bitumine quodam opus suum perunxerat, ut aquam rejicerent junci cannaeque: a me postulabat ut compagem totam firmiter conjungerem. Alia quaedam in melius novabam, quae longum est dicere:—de supellectile tractoriâ, item de arcibus penariis. Famuli autem mei operas quasdam inter se exercebant, de quibus non consulebar. Id me non conturbat, quoniam industrios sentio. Inter imbres pabula vel ligna colligunt, folia, cannas, alia reportant, fimum humo ingerunt, gregi inserviunt, natant, remigant, gladio vel telis se exercent. Sic dies praetereunt celeriter. 283. Jam Secutor ad me venit, veneransque humiliter ait, “Pessimos esse lepores: velle se occidere.” Dioscoreas et maniocas ostendit, non corrosas modo, sed ex humo evulsas. Lepores si supra sint, “bonos” esse ait, sed “infra non bonos.” Etsi parùm bene loquebatur, intelligo quid velit, et video non esse absonum. Attamen vexare mitissimam gentem, quam egomet tanquam colonos deduxeram, id nimis crudele puto. Tandem, multùm reluctatus, escâ atque blanditiis veteres mansuetosque parentes capio, et in pristinam caveam concludo. Ceteros ad arbitrium Secutoris abigi aut occidi patior. 284. Duorum jam ministrorum operâ adjutus, paullò amplius poteram litteris me dare: id vero ipsum illi mirabantur. Aliquando quasdam res iis e libro legebam, si quid possent intelligere: post paullò id eos penetrabat altius. Nempe videbant, sibi esse aut suam aut senum aliquot [quibuscum vixissent] sapientiam; me ex libro plurimorum cognitiones ad libitum meum haurire. 285. Quoniam neque librorum habui copiam, neque otium iis esse poterat, litteras docere supervacaneum credidi; sed libere colloquebar multis de rebus. Illi autem, arrectis animis, studiose auscultabant. De meis fortunis aliquot res enarravi, denique de naufragio. Magnitudinem de-

monstravi navis et uberem rerum copiam, quam ex meris ruinis excepi. Talia dum narrabam, illi textilia continuabant opera et linguae meae indies fiebant intelligentiores: id quod maximi sane erat momenti.

286. Tandem se aperiunt, explicantque quidnam elaboraverint. Regium mihi vestitum exhibent atque imponunt. Primum erat capitis decoramen, crista vel corona ex pennis multicoloribus: hanc infulae meae superimpositum volebant. Dein tegēs dorsualis ex palmeis cannis atque arundinibus; quae sic erant dispositae, ut ipsarum colores pro pulcerrimo fuerint ornamento. Praecinctorium item erat ex mollibus juncis, quod a ventre ad genu pertingebat. Tum calcei, ex palmarum fune suprâ, ex cocorum villo infra. E bullis vitreis catellas fecerant, collarem talaremque: porro alias bullas aut vesti aut praecinctorio assuebant, tanquam gemmas. Talia fidelitatis documenta laetissime et benignissime accepi: sensi profectò, posse barbarica regni insignia multum valere, aut apud hos ipsos, aut apud alios barbaros. Decerno quotidie, finitis operibus, uno alterove horum me ornare; et si qua dies solemnior videretur, gestare universa. Nunc, benignitatis ostentui, utrumque fidelium ministrorum super oculis osculor. 287. Longum foret si narrarem, quantâ cum industriâ messem fructuum, radicum ac foliorum suâ in tempestate collegerimus, tres viri cum tribus jumentis. Ego autem post biennium hâc in insulâ jam factus sum temporum peritior: si verò antea ego nimium fui avidus, hi nunc meam aviditatem superant. Nec culpo, immo laudo et gratias ago, quòd tam laboriose victum et delicias comparent. Pluviae, calores, procellae, fulgura, suo in ordine, velut anno superiore rediēre. Demum, tempestate illâ peractâ, coeli serenitas rediit; atque illi sub auroram laborantes, scapham perficiebant praeseptam labrosamque. Dein post autumnales procellas prorsus finitas, ut ipso in mari probaretur opus, erecti sunt omnium animi. Velis accuratissime recognitis, varias cursûs experimur formas. Pro saburra [ponderosa aliquot saxa] portabamus; haec cum ipsâ ancorâ ita collocavimus, ut scapham male deprimerent; quae nihilominus se solidam stabilemque praestitit. In portum regressi, novam loricam exploramus, num quâ laxetur vel firmitate careat. Sane plauditur ab universis. 288. Postridie coram me submissee veniunt, dicuntque, "esse quod velint orare: sperare se, benigne me auditurum." Impetratâ veniâ, libere curtôque explicant, "sine uxoribus vitam non bene transigi: velle se in scaphâ uxores ex adversâ terrâ reportare." Id me

sane percudit: tot res in mentem irruebant; vultusque meus, ut credo, retegebat, quid sentirem. Breviter aio: "omni in re me illis consultum velle; si possim, facturum; sed multa esse perpendenda, nec posse me illicò responsum dare. Ad munia sua redirent, crederentque me de suo commodo anxie meditari." 289. De mobilitate et perfidiâ barbarorum multa audiveram. Memet interrogabam, anne idcirco regiis me honoribus cumlaverint, ut scapham furati abirent. Id vero posse nego; hi namque viri fuere hostes: uterque ad me quàm ad alterum propior est. Tum si aufugere velint, Quamne ad terram? ane ad patriam? sed patriae sunt diversae. Sed sint sane fideles: mene scapham meam cum meis ministris mari committere, domi sedentem? qui si fluctibus hausti nunquam redeant, iterum sum orbatus, et pejus quoque, spe abruptâ. Melius arbitror pericula participare. At si omnes egredimur, quis gregem custodiet? quis fruges decerpit, servabit? Talia commeditatus, crastino die iterum colloquor. 290. Primum interrogo, Anne jam uxores habeant. Secutor abruptius respondet: "per me suam uxorem a se distractam:" fuscus autem rubor, dum loquebatur, vultum oculosque implebat, in quo tenerum aliquid inesse putabam. "Mortuum esse se uxori suae," addidit; "quae, secundum gentis morem, jam alii viro sine dubiò nupsisset; quoniam, se vivere, nemo suorum posset credere." Recte eum dicere judicabam. Mox Elapsus humescente oculo incertaque linguâ respondet, "sibi virginem quandam fuisse desponsam, quando ab hostibus surreptus esset." Nihil ultra addidit. 291. Deinde interrogo, unde velint uxores petere? ab Elapsi patriâ an a Secutoris? et quo signo cursum in mari possint dirigere? Respondet Elapsus, "Secutorum ad ipsius patriam nolle reverti: id uxori ejus fore crudelissimum: Elapsi patriam ambo petituros. Ceterum si vento favente hanc insulam ipsâ vespere relinquant, cum luce terram continentem propius visurum, cunctam sibi satis notam; deinde, ut primum popularibus suis aspiciantur, his approbantibus ad terram impulsuros." Talia quum audissem, respondi: Recte se res habere; sed amplius esse ponderandas.

292. Vespere post operam, ad rem redeo, interrogans: "Quis autem tot buccis cibum dabit, si hac in insulâ quinque erimus,—tres viri, uxores duae?" Tum Secutor arridens ait, "Octo hominibus satis esse jam cibi, superque." Elapsus autem, genibus meis provolutus, dextram osculatur, oratque, "ne irascar; sed amplius quiddam illos in animo habere. Interroganti mihi, Quidnam igitur?" respondet: Matrem suam esse mortuam,

fratres occisos: velle se, si possit id fieri, patrem suum hūc transvehere. Hoc quum dixisset, vultum meum sollicite contemplan, addit: "Numne aliud quiddam audeam dicere?" "Perge:" inquam. Tum dicit, "Nescire se, quis sit uxorem daturus: posse autem fieri, ut parens, qui unam habeat virginem filiam *ita* velit dare, si cum eā sit iturus. Anne ego nolim insulam meam frequentari?" Res ipsa non mihi displicebat: quanquam id quoque reputo, cavendum esse, ne nimīa barbarorum frequentia ipse in servitutem redigar. Ergo benigne respondeo, de tot novis rebus considerate cogitandum. Illud tantum affirmo, si proficiscuntur, me socium periculi habituros.

293. Postridie iis annuncio, gratissimum esse id mihi, quod tam longe prospexerint tamque industrie laboraverint, praeparantes cibum, instrumenta, materiem, ipsamque scapham. Talibus viris, quidquid restet ardui, sperare me fore pronum; sed priusquam aliis de rebus dicam, illud apprime necessarium, ut nostram nos insulam exploremus, antequam in casus maris committamur. Hoc enim stare mihi certum, ut non sine me navigent. Jam si procella ingruet, si vi venti in aliud insulae latus detrudamur, quid ignavius, quā non nōsse portus, littora, rivos, ubi tutō recondamur? Circumnavigandam insulam, indagandas profuētes maris, tentandas bolide profunditates, notandas in chartā montium formas, priusquam in incerta maris ruamus." Haec quum dixissem, illi primō vix intelligebant; sed postquam bis terque explicavi, tandem acquissimis animis decretum meum acceperunt.

CAPUT (XI.) UNDECIMUM.

294. POST hos sermones uterque magis magisque in operas ruit. Vestitus nuptiales ac dona sponsalia credebam praeparari. Cannarum, arundinum, juncorum, restium vel florum, pinnarum plumarumque magnam vim comportabant. Postea explicatur, patrio Elapsi regulo plumatam vestem ac dorsualem tegetem pro dono destinari. Id quum intellexi, e vitreis meis bullis plures obtuli, ut pro torque collari essent: has accepit Elapsus libentissime. Video quoque lectorum opercula vel stragula e mollibus juncis contexi: igitur versicolores vestes [quas habebam fulgentissimas] in sponsarum usum dono.

295. Ego vero bolide (quam Graeci vocant) quaesitā;—etenim

plures in nave fuerant—saepius cum alterutro virorum egrediebar longius, interdum in cymbâ, si valde esset serena tempestas, quia tum remis certior est cursus. Tunc totam illam oram quae Caprino Jugo subjacet, satis exploravi; nusquam patebat scaphae receptaculum: sed colles accurate delineavi, ut locos posthac recognoscerem. Necnon cum ambobus in scaphâ egressus, oram adversam juxta hortos ulterius visitavi; quidquid de littore, de profunditate, de montibus erat notandum, id conscripsi, notatis coeli regionibus. Necnon unicuique montium nomen indidi aliquod, cum suâ figurâ descriptum. 296. Quum die quodam in hortis cum Elapso permansi, Secutore domum misso propter varios usus, per inferiora prata diligentius exspatiantes, oryzam invenimus in uvidiore loco late crescentem, ubi nunquam antea incesseram. Hanc rem credidi posse aliquando magni esse momenti. 297. Postridie quiescente aurâ, excurrimus in cymbâ usque ad portum hortorum. Montem illum altissimum judico praecipuum esse oportere locorum documentum. Quare a tribus lateribus figuram ejus accurate delineo; tum credidi, me, si hâc in parte insulae forem, in die quamvis nubilo posituram meam agniturum. Cautes quoque, si quas vidêrem, scripto notavi. 298. Profluentes maris multò erat difficiliter observare vel conjectare; nam aestus diurnus atque aura conturbabat rationes meas. Insulam a Septemtrionibus praeverti non ausus sum. Multa navigando expertus, tandem despero de profluentibus cognoscendis, nec valde perturbor, sed de hac re reticui.

299. Domum revertenti delicatissimum mihi prandium apponit Secutor, ex avibus grandioribus membratim concisis. Genus avium nesciebam: num otides* esse possint, dubitabam. Ille explicat, esse eas ex hâc genere, quod mansuefactum volebam; sed hactenus nullam se cepisse vivam. Neque ille neque Elapsus vult vesci: sed postquam finivi, vescebantur. Tum interrogo, quidnam de grege possit fieri, si nos omnes peregrinamur. Tacent paulisper; mox Elapsus respondet: “Si faveant aurae atque Fortuna Maritalis, triduo nos posse reverti. Solvendum esse gregem, compedibus fortasse vel objicibus praepeditum. Quando redeamus, fistulae cantui obedituros: sin minùs, si forte haedorum aliquot amittantur, ferendum damnum. Nos e colle Caprino novos haedos, si libeat, venari posse; uxores non posse.” Quando haec serio ac deliberatissime dixit, vix risum continui. 300. Sed pergo interrogare, Quot remos habeamus scaphae. “Duos tantum,” respondent; eos nempe quos egomet fabricavi.

* A Greek word: *Bustards*.

Id sufficere nego; quippe si aurâ deficiamus, fortasse remigantes tres viri quatuor remis novum assequemur ventum, sed duobus utentes remis in stagnante aëre haerebimus. Novos remos, clamant, caedendos; id quod ego comprobo. 301. Tum alium injicio scrupulum. Si barbaris foret configendum, ego ignipultâ pistolisque valeo; ministri mei cominus gladio bene pugnant, sed eminens a barbaris superantur. Nam neque multas habent sagittas, neque multum in hac arte sunt exerciti: porro si maxime essent sagittarii, duo viri a multis facile obruuntur. Melioribus opus est telis,—Hic pausam facio. 302. Illi primò tacuere: tandem invito sermonem. Elapsus timide interrogat, “anne sciam, quot habeamus in usum catapultarum praeparata spicula missilia?” Tum respondeo, “Ego certe nescio.” Ille vero, tanquam veritus ne me reprehensione corripiat, tacet iterum. Sed Secutor, paullo audentior, testatur, “non posse illos portare spiculorum jam confictorum pondus: plura confingere, inutile esse: quod genus telorum sit melius, se nescire, nisi si ignipultas denotare velim.” 303. Sensi me errasse; nam nolui igniaria tela tunc eos edocere. Itaque benigne dixi, “industriam illorum omni laude esse dignam, meque gaudere, quòd tantam haberent spiculorum vim: sperare me, sine praelio aut jurgio nos redituros; sed quotidie catapultas exercerent, et tot uterque secum assumeret spicula, quot res ipsa permetteret.” Tali responso contentos se demonstrabant.

304. Caesis duobus cocorum truncis, dissecamus, dolamus, in remos fingimus;—nam quatuor remos placebat conficere. Variatâ operâ ac ludo, in labores reficimur, aemulatione ac spe erecti. Haec inter negotia multum colloquimur. De ipsorum patriâ interrogo viros, numne earumdem rerum sit ferax, quae hac in insulâ gignuntur. 305. Illi explicant, paene contiguas se habitasse regiones, scopulosâ orâ divisas, quae ipsos propter scopulos, ab utrisque concupisceretur; hinc illos internecinis involvi bellis. Nam ceteram suorum terram ex merâ humo consistere, molli, uvidâ, arboribus fruticibusque uberrimâ, sed siccis solidisque locis carente: porro per inopiam ferri optimum lignum minus esse utile; igitur saxo destitutis nulla esse domorum fundamenta. 306. Domos gentilicias, ut plurimum, nidos esse, inter ramos arborum contextas, ut ab udo solo submoveantur, praesertim tumescentibus fluviis. In uvidâ calidâque illâ humo proceras nasci arbores, egregios fructus; plura tamen genera meis in montibus vigere, quae illic uvidus calor non patiatur. Interrogo, Habeant-ne uvas? “Habebamus,” inquit Secutor,

“sed gustu his dispares: nil erant nostrae, nisi dulcis quaedam in ore aqua.” “Ergo,” inquam, “tu exquire, quidnam e siccatis nostris uvis sit optimum, quod patri sponsae tuae des dono.” Arridet. 307. Tum in Elapsum conversus: “Tuâne in patriâ nuptias tum celeriter perficiunt, ut parens tribus horis unicam filiam viro ignoto forâs ducendam tradat?” Paullum pudibundus respondet ille: “Si pater domi relinquendus erit, non potest id fieri: sin pater cum filiâ sit iturus, potest nonnunquam. Atqui neque ego inter meos sum ignotus, et propter me confident Secutori. Te autem regie vestitum postquàm viderint ac vim telorum noverint, audierintque a me qualis et quantus sis, quidlibet mihi tui gratiâ concedent.” Dubitabam, merane esset hoc adulatio, an veritas; vera tamen eum dicere, libebat credere. 308. Mox e Secutore quaerebam, quapropter ipse atqui ipsius populares ad insulam meam tunc pervenerint et nunquam aliâs. Rem ab initio narrat. Scopulosa illa regio erat ab alteris occupata: hinc coeptum est bellum. Quisquis hostium erat in praesidio, comedendus destinabatur: id gravissimum iis supplicium. Inter alios correptus est illic Elapsus. Sed patriam versùs redeuntes oppressit procella, quae duas scaphas in apertum mare abripuit. Totam noctem frustra luctati, summo mânẽ insulam meam non longe viderunt. Volentes neque veniẽre neque iterum venient; nam ignei mei teli vis pro fulgure praestigiatoris divini sine dubio nunciatur. 309. Tum volo scire, utrum hic esse insulam prorsus nesciverint. Tum Elapsus confirmat, montem insulae excelsissimum interdum distinguere; sed non vacare ut merâ curiositate mari se committant,—tumido, an tranquillo. Percontor, numne caro humana propter lubricum palati exquiratur. Ambo vehementer negant: in ultionem summae injuriae, ideoque tantum aiunt quasi religiose comedi. 310. Mox Secutor urget, ut diserte dicam quò die velim navigare; nam certum se habere, benigna mea verba pro factis valere, nec velle me sine causâ diem proferre. Tum video decernendum esse sine ignaviâ diviticulorum. Respondeo, si cuncta parata sint, intra triduum nos profecturos. Rursus interrogat, anne velim eum omnia, quae victus causâ sunt commoda, praeparare: ego autem assentior. 311. Crastino die, dum aliis in rebus absum, Secutor haedum jugulat, sanguinem in agello suo diffundit, cornua reservat, membra discerpit; alia coquit, alia suspendit in fumo. Ungulas Elapsus pro glutine arripit, pellemque incipit patrio more depserere. Haec rediens invenio obviam; sed neque probo neque culpo, quoniam veniam meam praeripuerat Secutor. 312. Ad Elapsus conversus

quaero, anne sua in patria tales sint capri, sive aliarum pellium abundantia. Respondet, apud suos abundare ursulos, porcillos, immo porcos varii generis, macacos, sciuros, et quadrupedes capris meis pares, paene aquaticos; ex quibus pelles diversas habeant; porrò formidandos sed raros pardos, quorum pellis optima sane: item audisse se, longe inter scopulosos colles capros fere hujusmodi existere: se nunquam vidisse.—Lubet me talia sciscitari et colloqui.

313. Post biduum mihi nunciant, parata omnia: occidente sole navigandum. Hic nuncius me quasi stupore defixit; nam mille res prius videbantur conficiendae. Sed video me multa imperasse: nunc dicto obediendum: ergo de bellico apparatu primùm satago, postpositis rebus ceteris. 314. Mox repperio Secutorem lepores meos occidisse, coxisso, sub crustulâ condidisse. Vultu angorem demonstro: sed ille, me commotum sentiens, humi considet tacitus, reprehensionem (credo) expectans. Demùm fractâ voce ait: "Poenitet me, siquid te, here, laesi." Tum suspirans dixi, "Mutari non potest: fortasse non male fecisti: ceterum ne canem meum occidas. Ego verò tibi ignosco." 315. Ne longus sim, fere Nonis Novembribus, sub noctem navigamus, nunc remis, nunc aurâ adjuti. Astris facile dirigebatur cursus ad meridiem. Quum vento tranquille ferebamur, quieti me dēdi, jubens, si quid mutaretur, expergefacere. Ante lucem stagnavit aura; tunc evigilo; jubeo remigare. 316. Orto mox sole, Elapsus grumos patrios procul agnoscit: uterque moestior videbatur: susurrabant inter se. Sed Elapsum dormire jubeo: ego cum Secutore propello scapham. Post horulam video Elapsum propter inquietam mentem non posse dormire; itaque Secutori impero somnum. Quando intra conspectum venimus, Elapsus in malo erigit signum, apertâque arcâ, regiis vestibis me exornat. Tum extracto cibo vesci hortatur. Secutor mox evigilat, et vescimur omnes, câne non invito. 317. Jam linter a terrâ cautiùs appropinquat: tres inerant viri: credo, quia nos erant tres. "Quid autem te tui cives vocant?" Elapsum interrogo. "Ego apud eos" inquit, "sum Gelavi." "Dehinc ergo apud me eris Gelavius," inquam. "Ego vero apud meos eram Totopil," infit Secutor. "Ergo tu," inquam, "eris Totopillus." Dum risu et alloquio oblectamur, accesserat linter: mox noster Gelavius nescio quid clarâ voce pronunciat. Illi gestientes strepunt, proxime accedunt, me mirabundi aspectant. Postquam iterum peroravit Gelavius, illi rapide ad terram remigant, nos sequimur tardiuscule. Tandem, jubente Gelavio, ancoram jaci-

mus : me viri mei, honoris causâ, humeris suis in littus deportant. Stratis tapetibus, consideo : sericam meam umbellam Totopillus super me praetendit ; Gelavius evanuerat. 318. Opprimur reditum ejus. Redit demum cum catervâ magnâ. In fronte erat ipse, cum seniore viro et virgine. Tum me compellans ait, "En pater meus ! En unica soror !" Pater genua mea manûsque fervide osculatus est, virgo quasi venerans constitit. Mox Gelavius cum Totopillo verba secreto habet, post quae intimos credidi sermones misceri. Interea tota nobis caterva circumfunditur, mox ad scapham se convertit. Id me aliquantum commovet. Gelavius autem multas res, dona principi, effert ; dein ignipultas meas cum sacculis subsidiariis : mox Totopillum video scutulum pro metâ erexissè.

319. Quinque juvenes cum arcubus astabant. A viginti passibus sagittas ad scutulum direxere ; nemo medium ferit, nemo per tabulam penetrat. Deinde Gelavius et Totopillas a triginta passibus e catapultis jaculantur. Hi ét justius collineabant, et altius penetrabant : facile erant victores. Postea ad me venerans accedit caterva, orans ut ignipultae ostentem vim : tum multò cum honore ad carcer ducunt. Quinquaginta passus metari jubeo : bitubam meam suâ cum furcâ comportaveram. Demisso genu, bis ignem ejicio : utraque glans medium transverberat scutulum. Ejulabant territi, mox murmure collandabant : deinde magnum erat silentium. Gelavius tunc cunctis explicat, his telis se per me fuisse servatum. 320. Inter haec Gelavii pater cum filiâ coram me redit, Totopillus autem pro interprete mihi explicat, velle illum se suamque filiam fidei atque insulae meae committi. Tum ego abruptius Totopillo, "Ego-ne hanc pro tuâ uxore mecum reportabo ?" Is autem erubescens annuit : "Here ! reportabis sane, si libet, ét uxorem meam et patrem uxoris." "At vero," inquam, principi oportet me obviam venire honoris causâ, nec tanquam clanculum abire." Respondet Totopillus, "Immo, id principi foret ingratum. Ille neque tibi vult offensam afferre, neque nimio erga te honore se suis elevare.* Sed donis Gelavii placatus, honorificam coram multitudine de te fecit mentionem." 321. Jamque accurrit Gelavius, excitatus ut nunquam videram. Hic secum habebat virum ac mulierem cum virgine. Me recta petit, et rem omnem aperit. "Ellam ! quae mihi erat desponsa. Propter mei amorem nondum voluit nubere : en pater materque ejus ! Tu-ne nolis, O here ! hanc meam familiam mecum revelere ? Omnes sunt tui cupidissimi."

* Make lighter.

“Ego sane volo,” inquam: “sed quot post horas?” “Jam sunt parati,” respondet: “ad tenuem comportandam supellectilem vix semihorâ opus est.” 322. Fateor, haec mihi nimia erant: velut in somnio esse videbar. Tandem ministris meis dico: “Quod bene vortat Deus, ex intimo pectore gratulor vobis. Nunc, ne tempestas se mutet, quàm celerrime redeamus.” Illi cum senioribus colloquuntur; tandem renunciant, tribus post meridiem horis esse navigandum. Id admirans, aio non posse fieri. “Immo,” aiunt: “sic erit melius, ipso te iudice.”

323. Video alias aliasque accedere lintres, et multa inter se parare. Praestitutâ horâ scapham ingredimur, quinque viri, una mulier, duae virgines, cum câne optimo, quem pueri valde mirati sunt. Hospitum unusquisque spississimas suas vestes indutus est: stragulas quoque in scaphâ composuerant. Aura paullum erat adversa; sed octo lintres cum robustis remigibus nos fune trahebant, tribus horis amplius. Simul ut Auster ventus flabat, Gelavius, multis actis gratiis, bonos remiges valere jubet, munusculo quôque unumquemque proretam honorat, sed tantâ res tradidit celeritate, ut, quid dederit, nesciam scribere. 324. Excusso remulco, vëlis navigamus. Gelavius clavum tenet. Illud tantum narrabo, me propter concitationem mentis non potuisse dormire; Gelavium, qui prius non potuit, post aliquot horas dormivisse optime. Jucundissimam sensi noctis auram, et de futuro meditabar, non sine precibus ac gratiis Deo oblatis. 325. Primâ cum luce [montis nostri figuram] agnosco. Tandem Austro cessante, Subsolanus ventus surgit vehementior, torquetque nos nimium ad sinistram. Equidem nolebam tam pretiosum onus vel minimo periculo committere: igitur, quoniam nemo omnium erat invalidus, in hortorum portum direxi cursum. Ibi sumto matutino cibo, scapham Gelavio commisi, cum patre, quando faveat ventus, circumducendam: ego cum ceteris domum revertor, colles escendens. Nos ante meridiem cavernas assequimur: illi seriùs perveniunt. 326. Summam autem rupem dum pervadimus, fistulâ canendo recolligo gregem. Desunt duo tantùm e junioribus. Hos crastino die Totopillus acerrime anquisitos recuperat, cane adiutore. Sic illa res faustum habuit exitum.

CAPUT (XII.) DUODECIMUM.

327. NOMINA novae familiae hic libet narrare. Gelavii pater erat *Pachus*, soror *Laris*. Sponsa autem Gelavii *Fenis* appellabatur; hujus parentes *Calefus* et *Upis*. Upim credidi vix amplius quadraginta quatuor habere annos, et neque Pachum neque Calefum exsuperare quinquaginta. Biduum praeparandis nuptiis destinantur; quae quidem omnia ipsis relinquo. Nuncio tamen parentibus per interpretes meos, — si quid vestis apud me sit, quod utendum velint sumere propter filias suas, vel si quae de cavernis videantur pro cubiculis commodae, ne graventur quidvis me rogare.

328. Inter haec maximo cum gaudio accurrit Totopillus, nunciatque se alites tres, ex eo genere quod posset mansuescere, cepisse vivos. Atqui non erant phasiani, neque, quantum ego poteram intelligere, otides; sed nostratium gallos gallinasque potius referebant, quanquam longè erant grandiores augustioresque, ac sane splendidi. Equidem Gallum Indicum pro nomine indidi. Libenter credebam, hoc avium genus numero ovorum apprimè excellere: tum mansuefacienda decerno. Mas unus erat, duae feminae: nesciebam, anne pares numero conjuges esse deberent: sed Totopillo imperavi, asservaret omnes summâ cum sedulitate, daretque operam, ut proles gigneretur plurima ac mansueta. Ipsum erat genus alitum, quod olim mihi Gelavius denotaverat. 329. Quando autem fructuarium meum intro, fures ibi video res despoliasse. Cocorum aliquot nuces, sacculo quodam discisso, abreptae fuerant: id sine dubio macacorum erat opus. Atque antea, me absente, unam nucem surripuerat macacus, neque, qui rem vidit Totopillus, poterat prohibere. Alias res mire disjectas suis e locis invenimus: feles inculpat Totopillus. Equidem non credo: sed ille urget vehementer, petitque ut liceat unam reservare felem cum pusillo mare, ceteras abigere: ego vero, ne nimium adversarer, tandem permisi.

330. Exploratis cavernis, tres pro conjugalibus cubiculis destinantur: sed quoniam opera quaedam prius videbantur necessaria, meo ipsius cubiculo cedo. Hoc atque museum novis nuptis permitto, fructuarium Calefo et Upi: ego in armamentario dormio. Nuptias suo fere in more transigunt: sed postquam uterque pater sponsum sponsam suam osculari jussit, (id quod solemnes ceremonias mihi videbatur terminare,) ego, indutus regium vestitum, peroraturus assurrexi, jussique Gelavium interpretari. 331. Dixi me, Dei nomine, in meam eos insulam

convexisse, ut forent beati, me regente: ceterum obsequentiam postulo: jamque imprimis, mea lingua est ab omnibus perdis-cenda, et quantum fieri potest, semper dehinc hâc in insulâ audietur. — Tum Gelavio et Totopillo impero, ut prandium nuptiale apponatur. Post prandium, in rupem ambulabant, mirantes insulam. Vespere, obortis tenebris, e corrupto pulvere nitrato aliquot ego *pyrobolos* cremavi, gestientibus barbaris. Sic confectae sunt nuptiae.

332. Jam ego Upi matres antilopas, a câne vigilanter custoditas, demonstraveram, et de mulgendi arte conatus eram explicare. Ea curam lactariam acerrime suscipit: duae autem erant matres cum haediculis, nec multum sane expectabam lactis, quanquam corpore erant grandiores. Eadem *cassavam* panem ex maniocâ et *tapiocam* optime conficiebat. Mox Calefus pollicetur nova vasa fictilia, ac meliora quidem, se facturum; atque ego de caseo, de butyro, de lactis flore, quidquid noveram, per Totopillum communico, sed caseum praesertim censeo faciendum. Item plumbum liquefactum, ad vitream vasorum superficiem quantum conferat, demonstro. 333. Pachus instrumenta agri colendi atque omnem rem ferrariam vehementer admiratur: mox per Gelavium edoctus, princeps evadit faber ferrarius, item agricola. Calefus operam figulinam, lorariam, funariam potius exercebat; materiam quoque caedebat lubens. Totopillus, ut antea, culinae se dabat: item calo erat atque auriga, et hortulanus et lanus et auceps. Multam hic habuit in condendis decipulis peritiam. Nunquam ego ne unum quidem cuniculum resticulis potui capere; at Totopillus porcillos plurimos, aves innumerabiles, laqueis convolutis aut suspensis capiebat: hinc illae coenarum deliciae, illa pennarum plumarumque copia, quam miratus eram; hinc nuperime gallus Indicus cum gallinis. Etenim Gelavius patrio suo regulo vestem pulcerrimam, e multicoloribus avium plumis contextam, dono dedit, qualis in Angliâ caballi pretium afferret.

334. Video porro me ipsum, velut in Braziliâ quondam, oportere nunc pro operarum praefecto esse. Nauticam quidem rem ipse pro me suscepi; sed in nendo e foliis filum, in compli-cando cannas, juncos,—multa faciebant feminae. Linamenta lucernarum torquent, oleam palmarum exprimunt. E lignariâ fabrorum arte pleraque jam Gelavius exercebat et quidquid juberem, perficiebat prudentissime. In viminibus cannisque contexendis peritissimi erant omnes. Hic autem loci affirmare oportet quid de barbaris sentiam, non omnibus, sed multis, quos nos Angli nimium contemnimus. Erras valde et pessime

consulis, si longe ex ipsorum consuetudine velis eos detorquere; attamen hunc errorem si declinas,—si aperte ingenue fideliter juste agas,—multo fideliores tibi erunt quàm quis putaverit; mox miram sagacitatem, gratos animos generososque, aliasque virtutes neutiquam spernendas deprehendes summam inter barbariem. Nos autem, heu lugubri fato! nostra communicamus vitia, illosque dediscimus nativas ipsorum virtutes; dein incertis ex causis inimicitiae insurgunt, donec hostile odium mitia commercia pessumdet. 335. Prima autem mihi cura post nuptias erat, ut res comparatas melius ordinarem, unamquamque suo in loculo. Novas ut ollas largioresque praepararet Calefus, urgebam, argillamque unde haberet, indicavi. Ego autem, quoniam veteres non sufficiunt arcæ, majus quiddam, armarii instar, eum mensis interioribus, condo. Fores illas diaetae nauticae principalis, quae supra biennium apud me jacuerant, pro hujus armarii foribus adhibeo. Illud opus me per sex dies exercuit. Totopillum jussi curatissime deligere, quid primum deberet consumi, quid in saccharo conservandum, quid per se posset consistere. Is autem dioscoreis, maniocis, cucumibus in novo agello per se dedit operam. Quoties aliquid aut piscium aut carnis erat consumendum, plures didicerat reservare reliquias, quibus elixis propter canem ac feles massae farinulentae vel alius cibus gustum derivarent idoneum. 336. Mox de oleo ac saccharo erat providendum, deque *sagone* (quod appellant) et de cerâ palmarum. Palmis aliquot succisis, aut farinulentam medullam aut ceram habebamus: folia, cannas, stipites, ad suos quidque usus adhibemus. Maximam autem et olei et sacchari copiam jam nunc censui parandam. Saccharum Gelavius, optimum illud quidem, e palmâ quâdam affâtin detulit: *Borassum Flabelliformem*, ut nunc audio, appellant arborem. 337. Post haec de agriculturâ dubitabam. *Zeam* quàm maxime accurandam opinabar. *Oryzae* plantas in hortis dixi invenisse Gelavium; sed illam culturam minùs esse salubrem credidi, nec posse nisi uvidissimo in loco exerceri. Attamem Pachus et Calefus orant, ut sibi liceat hanc rem administrare: itaque ipsis remisi, simul indicans zeam a me oryzae anteponi. 338. Pachus in cavernis ordinandis strenuum se praebet. Feminae, adjuvante Gelavio et materiem suppeditante, in vestibus nectendis valde erant industriae; mox dato *sapone*, vestimenta lavare edocui. Tandem, post duos fere menses, tota mea familia suas habebat sedes, satis ornatas, suasque operas.

339. Tantis adjumentis suffultus, poteram esse otiosior, immo

segnior: nec laetior tamen eram. “Quorsum haec?” interrogabam. “Num tota mea vita sic est degenda,—res opimas colligendo, consumendo? An meliorem aliquam religionem potero his barbaris impertire? Tentandum est fortasse: sed linguam meam imprimis perdiscant oportet. Anne horum operâ ecquando patriam recuperabo meam?” Talibus exercitus cogitationibus moestior fiebam ac taciturnior: id vero sentio pessimi esse exempli. Etenim nisi multum colloquar, ne Gelavius quidem nec Totopillus garrient Anglicè; tum ceteri non poterunt discere. Statuo fabellis ac narratiunculis, quoties coenamur, abundare; et, cum Gelavio imprimis, item cum Totopillo, de religione sermones habere seorsim. 340 Equidem jam pridem de meâ ipsius historiâ quaedam, praecipue de naufragio, illis narraveram; sed plurima tunc parum intellexere, atque iterum audire aiebant. Nunc autem primum clare dixi quondam fuisse me Mauri hominis barbari servulum; id quod animos eorum adeo perculit, ut singula quaeque audire cupiverint magnopere. Ego autem quae plures per dies tunc narraui, non celarem lectorem meum, nisi dictu longiuscula forent. Profecto illa servitus crudum meum et praeferocem animum salubriter mitigavit; et quoniam herum non crudelem habui, multa tum didici sub Experientiâ magistrâ. Porro illâ in terrâ caloribus assuevi, immò robustior fiebam. Sol orae Marocanae, nostro longe acrior, aurâ Oceani temperatur, neque nobis est insaluber, modo caput fasciâ sindonis involvas, et vino abstineas prorsus. Illic quoque plurima didici de frugibus, de oleribus, de fruticibus, quae postea erant utilia. Plurimas res item minore didici apparatu facere, quâm quô apud nos fiunt. Quippe ferramenta agrestia, domesticam suppellectilem, instrumentum culinae, pistrini, fabricae,—offendi illic rudiora omnia; sed Necessitas inventrix multa simpliciter conficit, quae fato quodam meo disciebam. Denique ipso industriae fructu superbiens, strenuus operis evasi, versutus ad excogitandum patiensque laboris. 341. Sed ad rem redeo. Aliud quoque jam aequum videbatur. Quoniam continuus labor ad vitam non jam erat necessarius, festique aliquot dies ipsis barbaris assolent, septimus dies (quem *primum* vel *Domini* diem appellamus) Cristianorum more debebat tandem distingui; ex quo religionis aliqua posset cura exoriri, Itaque Kalendario meo recensito, quisnam sit “dies Domini” discerno: tum subditis meis edico, ut festus sit hic dies: quo die item coram me post matutinum cibum congregentur. Ego regium monile gerens, preceam brevem Numini Supremo pronuncio, ut suo halitu mentes

nostras purget; illum quoque ipsius propter virtutes adoro: postea litterarum rudimenta cunctos doceo, ut novam linguam profundius animis defigam. 342. Si pluvia cadit, in musœo congregamur; ego in tabulam ligneam cretâ scribo: sin serenum est caelum, ubi arena subtilis ac plana est potissimum, ibi radio maximas designo litteras. Ea imprimis vocabula, quae saepissime pronunciantur, docui scribere, ut nomina rerum, Homo, Vir, Femina, Cănis, Panis; ut verba communia, Fac, Dic, Da mihi, Vēni, Abi; ut pronomina, Ego, Tu, Nos, Vos, Hic, Ille, Sic.—Primo quidnam vellem faceremve, parum intelligebant; sed quum idem sonus eadem cum litterâ saepius audiebatur, sentiebam eos excitari. Gelavius primus orabat, ut sibi liceret rem iterare. Dein incipit a Me, Te, Se; item Nos. Vos, Hi, Hos, Sic, Dic; et postquā bis terque est a me edoctus, optime perdidicit breviora vocabula tot, quot omnibus elementis comprehendendis sufficerent. Mox ego totam litterarum seriem, in parvâ chartâ conscriptam, ipsi trado. 343. Gelavius sane et Totopillus, qui quae dicerem intelligebant, longe celerius ipsas discebant litteras. Hos amplius indies edocui. Proximo die Dominico ceteris ipsi praecipiebant. Tandem furor discendi cunctos pervasit magnus, quando hos viderunt et intelligere et pro magistris esse: sed multa non poterant legere, qui paucissima vocabula noverant. 344. Mox a me exquirat Gelavius, ex quānam re conficiatur charta. Ego de papyro, de lino, de gossypio facio certiorē; explico item de membranâ sive pergamenâ. Multa postea folia grandinsecula ad me reportat, siccāt in sole, premit, levigat; juncos item aquâ maceratos contundit, gummi miscet, explanat, chartas meas imitans, sed parum res cessit: tandem e praegrandibus palmarum cujusdam foliis satis bonam censet haberi chartam. Dixi huic arundines ac pennas avium pro calamis scriptoriis sufficere, pro atramento succum sepiarum; gummi addendum, si liquor in chartâ nimis diffunderet. Ille confirmat, nunquam sibi defuturum scribendi instrumentum, modò artem ipsam mente arripuerit. Jam unam quotidie horam litteras eum doceo. Die Domini quaecunque nova vocabula ceteri didicerint, ea doceo scribere; paulatimque, quum plura intelligunt, quaedam de religione incipio inculcare.

345. Cum Gelavio liberius de rebus divinis loquebar. Quidquid de Deo Creatore, de lege morali atque officiis, de sancto Dei iudicio, de ejusdem in sanctos gratiâ dicerem, id omne illi facile esse et quasi naturale comperio: etiam de immortalitate humani animi (id quod mirabar) jam credebat. Sed quoties auderem de

Cristo, de Moyse, de Judaeis narrare, otiosus audiebat, quasi qui miraretur quid haec ad se attinerent: aliquando fortiter contra dicebat. Tandem diffusus posse me tantis argumentis suam impertire gravitatem, abstinui, ne profundius me demergerem.

346. Non absurdum erit narrare, quantum Pachus suâ arte ferrariâ feminas adjuverit. Erant e meo instrumento acûs quaedam minores, item majores sarcinariae. Has Pachus multum admiratur. Minores nequit imitari, sed utriusque formae plures procudit grandes, quas exacuit politque satis pulcre, oculis recte pertusis. Unicuique feminae dono dat tres formae utriusque: his vestes, tegetes, stragula consuunt.

347. Gelavius identidem quaerit ex me, numne poeniteat me, quòd plures sumus: num velim ad tres viros rursùm redigi: num si pro octo octoginta forenus, id oporteret dolere: num malim paucorum esse quàm plurimorum regulus. Nesciebam quorsum haec intenderent: subesse quiddam mihi videbatur. Demum interrogo directà, anne consulto talia loquatur. Tum modeste ac candide respondet: "O here! talis est hujus insulae jucunditas, talis omnium rerum copia atque commoditas, talis tua ipsius benevolentia, aequitas, sapientia; ut ego populares meos vellem sane multos hisce rebus mecum frui. Nec dubito fore ut illi velint eadem, si modò liceret: tuum erit dicere, si id licebit nunquam." Haec quum responderet, haesitavi consilii incertus. Mox dixi: "sane suis esse illum benevolum: ego quid velle, quid nolle deberem, id mihi ipsi neutiquam liquere." Notavi postea cunctos, ultra quod necesse erat, ampliare culturam. Id ipsum antea fecisse Totopillum memineram, tum quum hancee coloniam clam meditabantur: itaque credo omnes eandem fovere spem, quam indicaverat Gelavius. Hoc me male habet, ne nimis adverser, neve periculosum quidpiam gratificer.

348. Iterum e Gelavio quaero quot novos colonos tutò posse venire credat, et quânam sub lege: num tot modò quot in unâ familiâ nobiscum aetatem possint degere.—Respondet, semper se credere, fore ut ego in patriam restituar: quippe, ubi una venerit navis, aliquando tandem venturam esse alteram. Tum se suosque, optimo defensore orbos, parvam manum pollentibus barbaris relinqui: nam hos quoque aliquando venturos, nec, nisi aut igneis telis aut majore catervâ, posse abigi. Tot erga novas familias, quot firmo sint praesidio, esse optandas. Mille viros nimis multos non fore, sed quinquaginta contra ejectamenta maris sufficere." Interrogo, quid sibi velint maris ejectamenta. Sic ille explicat, ut dicat, "viros qui in scaphis per casus maris huc

advehantur inviti." Vis ergo (inquam) quinquaginta importare familias? "Si liceret, vellem," respondet. At Gelavi! (rursus aio) id non per me licebit. Propter locos, arbores, antilopas, pisces, aves, nulla non erit pugna atrox. Nemo mihi obtemperabit, nemo intelliget: ego inter primos occidar. 349. "Ah, ne talia fingas," (inquit): ne metuas, here! Prius certe ego moriar: sed non nôsti meam gentem." Dic quomodo (inquam). "Primum, here! (respondet) homines sumus, non bestiae; itaque et Deum et principem veneramur. Quisquis fortitudine, prudentiâ, justitiâ excellit, hunc extollere, decorare, sequi amamus. Talis tu es vir, qui strenue ac juste regere calles. Nostrorum virorum quot te noverint, te prae nostris regulis omnibus anteponent. Dein, audi, quaeso, amplius. Summi nostri reguli patruus est Cortops quidam, optimus ille quidem vir, sed fratris filium sibi praeponi aegrè fert, habetque factionem non parvam. Mitis est ac senior vir; filii autem ejus omnes praelio occubant. Is profecto talem in insulam colonos deducere vehementer cupiat: immo, id ipsum audi, ac credo. Jam si huc adveniret, ille et suos cunctos facile regeret, et tibi obsequeretur officiosissime. Tum omnia illa de locis, arboribus, antilopis, ex consuetudine nostrâ ac sine pugna ordinabuntur." Optime causam dicis, O Gelavi (respondeo) et callide adularis; sed nimîa me sollicitudine tota haec res excruciet: quare amplius de eâ ne colloquamur.

350. Nos autem, ita ut dixi, cursum nostrum tenebamus, nec poenitebat me meorum subditorum. Singula narrare de tot hominibus, longum foret. Omnia quae egomet inveneram, paullatim discunt; sed Pachus novam rem reperit. Per Gelavium a me exquisiverat, unde veniret ferrum. Dixi, e montibus effodi, ejusque aspectum esse, tanquam in humum influxisset, massasque humi suâ gravitate implevisset. Post aliquot dies laetus renunciat, ferrum a se in monte repertum. Ostendit marram, novo quodam metallo crustatam. Explicant mihi, vidisse eum, in ulteriore altissimi illius montis latere, rivulum quendam discolorem, turbidum: marrâ postquam conciverit, hanc concrevisse crustam. Video non ferream esse crustam illam, sed aheneam. Respondeo, posse hoc multi esse usûs, quanquam non sit ferrum; amplius oportere examinari. Postea doceo tale aes colligere et fabricare, quoties usus venerit.

351. Hiems hujus regionis praeterierat. Calidior tempestas appropinquabat; quotidiani imbres augescebant. Die quodam Martii [solito acrius] flabat ventus et continenter per noctem duravit. Sub ipsum mane per tenuem pluviam ego cum Totopillo

cocorum sinum versus pergebam, atque a speculâ meâ video lintrem terrae appropinquantem. Egrediuntur duo viri, una femina: tot modo inerant. Video protinus piratas non esse hos: viri defessi esse videntur, femina algescere. Haec ubi a vento protegatur, vestibus contactam collocant: ipsi vagantur, ramos aspectantes, ut qui cibum anquirunt. 352. Pistolas mecum habui, sed nihil erat quod timerem. Ramulo arboris raptim abscisso, hunc elate gerens, cum Totopillo descendi, ciebamque eos clamore: neque illi a nobis fugerunt. Jussi Totopillum colloqui, si forte intelligerent. Is cito confirmat, esse eos Gelavii populares, vento abreptos, jamque fame, labore, frigore enectos. Nolui, in portum admissis, secreta domûs aperire: sed jussi eum dicere, "cibum iis missum iri," et ipsum juxtâ manere. Ego actutum redeo, tum Gelavium remitto cum cibo, uxoremque ejus cum spissis siccisque vestibus. Ipsi frustra conantur ignem fovere. Fenis et Totopillus apud eos morantur: Gelavius illico ad me redit: sic jussi. Tum colloquimur.

353. Ego aio: si per ventum non poterunt ante noctem regredi, nunquam regredi debere, ne plures postea in nos reportent, pervulgato insulae arcano.—Is laudat consilium meum, modò possit fieri. Mox addit: velle se quidem plures insulae cives; sed invitos retinere, nisi vincias, fore lubricum; nam posse aliquando scapham meam furari.—Id me perculit, nec quidquam ultra dixi: tamen eundem illum in sinum hospites cœercere statuo. Fenis autem rediens ait, sibi illam feminam antea notam esse, et vero dilectam, atque ejus se misereri. 354. Quando refoti sunt, tertio die de reditu consulitur. Erat sane difficilis lintri reditus, si ventus eâdem ex regione perstaret flare, quamvis clementer. Imperavi ut nemo retineret eos, nemo abigeret, sed suis relinquerentur consiliis. Multas nobis gratias agunt, viatico accepto, aiuntque velle se, ut primum possint, domum redire. Quarto demûm die evanuerant, sub noctem regressi.

355. Haec erant in mense Martio, neque ego tunc suspicabar quò me invitum divina duceret Providentia: nam novos colonos arcessere pertinaciter nolui, quamvis timerem ne meis forem iniquus: sed sollicitudo acris semper me vetabat. Continuabantur menses, et nostra omnium opera. Praeteriere suo in ordine genialis pluvia ac foeda tempestas: tertium jam mihi redibat siccior aestatis pars. Nos quidem in fructibus colligendis tum maxime fuimus occupati. 356. En autem ipso Sextili mense, dum cum Calefo et Totopillo per rupem incedo, e saltu prodeunt

duo viri barbari. Pistolâ correptâ, jubeo Totopillum eos compellare. Respondent, "amicos esse se, et regem insulae amicissime petere." Jubeo, mei honoris causâ, tela in humum projicere: projiciunt. Tunc ut amicos saluto, recipere tela jubeo, et dicere cur, unde, venerint. Totopillus, parum facile, tamen interpretatur responsa. Senior autem e duobus illis, mitis aspectu vir, qui fere septuaginta habere videbatur annos, in hunc modum loquitur. "Ego sum Cortops. Cum quindecim lintribus venio, octo et viginti familiis, ut tuâ veniâ cum bonâ pace consideramus hâc in insulâ, tibi pro summo principe obtemperaturi. Ceteros infra reliqui, dum tua reportamus jussa. Agrum autem ex tuâ abundantia a te oramus." Quia de re inopinatâ illicò respondere erat difficile, multum salvere jussi; hic in saltu requiesceret paulisper: honoris causâ hos duos meorum apud eum relinqui: me celeriter cum servis cibusque rediturum: tum nos de omni hâc re libere collocuturos. 357. Itaque decessi solus. Proditum me credidi. Gelavius sine dubio nuncium Cortopi per illos viros miserat, quoniam me obstinatum sensit. Tamen si triginta viri armati jam in terram expositi erant, per vim telorum malè resisto palam: arte et solertia est opus. Aut suadere debeo ut protenus abeant, aut deliberare quo tandem pacto minimo cum periculo maneant, sive ad tempus, sive in perpetuum. 358. Interim irascor Gelavio et incipio objurgare. Ille admirans, obnix ac simplicissime negat quidquam nuncii se aut misisse aut missum velle; idque iteravit tam anxie, ut nequiverim persistere. Jam hunc cum Pacho cibos ac dona aliquot relaturum mitto. Ipse, regalia assumens, memini Fenim fuisse feminae illius amicam. Igitur, missâ ad eam Lari, arcesso, et iratâ voce interrogo, quidnam hospiti dixerit. Illa, quanquam malè loqueretur, tamen, quae dicebam, satis intellexit. 359. Effusa in lacrimas respondet, se, ab amicâ suâ rogitatam, anne commode se hic haberet, dixisse; Immo optime: sane se esse beatissimam sub benignissimo ac justissimo principe in jucundissimâ insulâ." Talia eam velle dicere, sermone quamvis incondito, intellexi. "An nihil aliud dixisti?" interrogo. "Sane plurima," inquit. Quid ergo? "At ego nescio."—Nonne tu nuncium ad Cortopem misisti, ut huc veniret? "Certe nihil tale auderem (inquit) neque ausa sum." Sed neminem tu huc invitasti? "Oh here (respondet), invitavi neminem; tantum, ut credo, amicae meae dixi,—Vellem ipsam et quàm plurimos meorum sub optimo te principe esse beatos, velut memet." Postquam experior nihil ultra sciscitando extorqueri, vultum

compono : bono animo eam esse jubeo : dein egredior. 360. Incedens simul reputo. Si re verà propter famam mei, non propter cupiditatem malam, tot viri veniunt ; tum verò, si prorsus eos venisse nolim, ipse memet objurgare debeo, quòd non fuerim injustior ; neque adeò sunt timendi, qui ad imperata perferenda festinant. Meae me laudes fortasse emolliebant : nulla convincitur proditio. Tum illud surgit :—quatuor ope virorum nunquam hic navem fabricabor : si redire ad patriam volò, per plures id debet confici. Quid si nunc plures Deus ipse ad me misit ? Egone illos abigam, in aeternam memet redactus barbariem ? ” Reputans talia, cum alio prorsus animo ad Cortopem reverti, qui cibos jam confecerat, et cane meo, propter offulas blandienti, se oblectabat. 361. Nunciatur mihi, cunctam ejus plebem esse in portu hortorum ; sub arboribus a calore protegi : habere secum maximum zaeae atque oryzae numerum, item maniocarum ; coria quoque comportare et maximas vestes, tegetesque quae malignam imbrum vim possint arcere : quadraginta duos viros puerosve esse, septem et quinquaginta feminas : Cortopis omnes dicto obedire : ipsum Cortopem mihi profecto velle submitti, constanter autem a me orare sedem idoneam.—Responsum feci plenum benevolentia. Pollicitus sum, illicò me demissurum, qui ligna secaret in focos, atque alterum qui plura [cibo commoda] distribueret, velut oleum, sal, aromata : tertium qui ollas caca-bosque ferret. Interim me de sede dandâ meditaturum.—Mox nos redimus cavernas versus, duo illi viri ad suos. Quando animadverti auram extra ordinem a meridie continuari modicam, melius censeo ut in scaphâ [Gelavius cum patre soceroque] supellectilem ac cibum portet. Gelavius [minoribus gemmis fulgens] me repraesentat. Hic lignum secat, illi prandium properant. 362. Ego autem sub sericâ umbellâ propter fastum ac calorem tectus, ad Caprinum jugum deflecto, atque, inde prospectans, novae coloniae decerno longam illam oram subter jugo, cum primo sinu citra Lunatam Viam, si eo quoque egèrent. Sed ora illa facile suffectura erat. Postulo ut septimus quisque dies pro festo habeatur ; ut, quot possint, illo die coram me veniant ; ut Cortops quater in anno, ad minimum, me veneraturus adeat ; ut mea lingua pro imperatoriâ linguâ aestimetur, quam cuncti, ut primùm possint, discant elöqui. His acceptis legibus, proximo die circumremigant, suamque capiunt sedem.

363. Paulo post clariùs denoto ; quidquid sit illâ in orâ. Cortopis esse, sine ullâ exceptione. Quaslibet aves, quoslibet pisces, illâ tantùm in orâ, pro suis oportere eum aestimare. Sin

ultra lineam altissimi jugi Caprini voluerit venari aut fructum terrae percipere, id mecum amplius deliberandum. Si quid in monte velit seminari, id liberum esse; et quidquid coluerit quispiam, id fore cultoris.—Has quoque leges comprobârunt: tum ego sollicitudinem deponebam.

364. Mox ligones, secures, dolabras plurimas deligo, item marras aliquot et cultros mensales, quos Cortopi dono dem, suae plebi ad suum arbitrium distribuendos. Cultrum, furcam et cochleare, splendidiore specie, ipsi destino Cortopi. Sacchari aliquantum et olei addo, item aromata. Has res ille cupidissime ac multis cum gratiis accipit. Tum, ne gemmis Gelavius prae luceat, monili pulcrius variato exorno Cortopem. 365. Postea aliud quiddam mihi arrego:—Si hostes hanc in insulam descendant, ut sub Cortope cuncti imperata mea perficiant, conferantque subsidia belli.—Id quoque facile conceditur. Tum citrea atque aurea mâla, cocos nuces uvasque siccatas, et conservatarum ananassarum ollas ad Cortopem demitto.

CAPUT (XIII.) TREDECIMUM.

366. **J**AMQUE post violentam concitationem res ad suos cursus rediere. Sexdecim pòst diebus aestas procellis abrum-pitur: piget me quòd cavernis hospites carent. Ego autem de meâ linguâ intrudendâ praesertim sollicitabar. Prima mea colonia et linguam non absurde et litteras parce didicerat: nunc meditor quò possim pactò easdem novae plebi impertire. Quando cum Gelavio colloquor, rogat ille, utrum velim eum assentiri obedienter, an loqui libère. Libère autem (inquam) loqui. 367. Tum inquit: “Nos, here, tua familia, te et multum audivimus et valde amamus: igitur in linguâ litterisque profecimus melius. Tamen nimius fuit ille conatus, nec nisi propter tui amorem tolerabilis. Duas res unâ postulas, utramque difficilem. Crede mihi, longe praestat, ut de linguâ tuâ paullum differatur. Nostram potius nos linguam primùm litteris exprimere discamus: postea quidquid e tuâ didicerint linguâ (et discent multa paullatim) cupient ipsi scribere.” 368. Haec audiens, quasi obstupui. Quid? (inquam): tune linguam barbaram vis litteris effingere, et quantum possis, in perpetuum defigere?—Acriter respondet: “Nostrae tu, here, nescius es linguae, qui barbaram vocas. Lingua est copiosa, delicata, subtilis, tenerrima, sono mollissima,

usu gravissima: immo, quantum coniecere possim, tuâ sane praestantior.” Quid ais? inquam. Ego non nōvi tuam linguam: recte dicis. Sed cur credis eam meae antecellere? “En (ait) quando tu *Nos* dicitis, ego illud *Nos* per quatuor vocabula interpretor. Nam aut *Ego ac tu valet*, aut *Ego atque ille*, aut *Ego ac vos*, aut *Ego atque illi*. Hic quatuor sunt, quae tua lingua in unum illud *Nos* confundit; nostra pulcerrime distinguit *Bini*, *Bili*, *Binir*, *Bilir*. Nonne hanc recte dico magis hic esse subtilem, accuratam, copiosam?” Assentior. Item *Vos* (pergit dicere) duas confundit res; nam aut valet *Tu cum ceteris quos compello*, aut *Tu cum quibusdam absentibus*. Hic iterum nostrates duo habent vocabula, *Vinir*, *Divir*. Jam tu de *fronte contrahendâ* loqueris; unam hanc a te didici locutionem: nos quatuor habemus verba simplicia. Nam frontem contraho aut propter lucem nimiam, aut meditabundus, aut cum maerore, aut cum malitiâ: nos quadrifariam dicimus ac simpliciter.” Perge ultra, (inquam). “Deinde tu (inquit) de *demittendo capite* loqueris: nos septem vel amplius modis hoc pronunciamus. Nam caput demitto, primûm ut hostile telum vel ramum arboris devitem: deinde, ut venerer aliquem; tum, ut acutiûs prospeculer; quarto, ut assensum denotem; quinto, propter pudorem; sexto, per obstinatam contumaciam; septimo, in aquas descensurus; item octavo, saltans. En octo nostratium vocabula, *Metie*, *Rodie*, *Fiarilie*, *Duthie*, *Lianie*, *Shanfie*, *Madirie*, *Reutie*.”—Immo, Gelavi! (inquam interpellans) linguam tu meam parûm novisti: nam nos *Annuere* adhibemus, assensum capitis demissi denotantes.

369. “Verissime dixisti illud, here! (respondet). Non nōvi tuam linguam, neque unquam plene novero, nisi si possem renasci, et cum lacte matris carissimas voces haurire; nisi possem cum pueris iterum colludere, in vestris ludis litterariis discere; nisi possem in contione sapientium fervida captare verba, atque in foro, ubi res venditis, multos per menses nundinari. Nisi de novo possem matris, sororis caritatem discere, et suaves amoris susurros nunc primûm tuâ in linguâ audire, nunquam sic ego complectar eam, ut tu corde atque animo complectëris.” Fateor; vehementiâ ejus percussus sum. Nihil tale expectaveram: itaque reticui. Tum addit,—“O here, noli succensere: sed ita se res habet. Lingua tua nobis in meram mentem vënit, quasi cum frigidâ luce. Nostra pectus tangit, animum erigit. Ut tuam nos, quantum possimus, discamus linguam, aequissime postulas; sed nostram quae tenerimis nos memoriis perfundit, noli sic surripere nobis, ut tuam mancē apprehendamus, fortasse foede laceremus.”

370. Nunquam antea suspicatus eram, quam sua cuique genti pretiosa esset lingua. Pòst paullo fassus sum, malè me consulis, Gelavium recte judicare : itaque jubeo, si possit, populares suos edocere, quò pacto ipsorum linguam litteris expriment. Tum ille a me opem orat. Dicit, meis litteris illorum sonos non omnino congruere ; propterea, se haerere. Equidem non modo Lusitanicè multa de orthographiâ (quam appellant) cogitaveram ; sed priùs, quando Maurusiè discebam loqui, omnia Europaeis conscribebam litteris, mutatis additisque aliquot formis. 371. Igitur fere centum auditis perscriptisque vocibus, tandem quum autumat omnes linguae sonos se mihi pronunciasse, facile ei totam seriem explico. Hoc ubi plurifariam probavit, crediditque rem confectam, totum gregem nostrum edocet ; illi alacriter arripiunt. Postea, die Domini, quando ceteri conveniunt, incipit horulam dare huic rei impertiendae. Ego autem illo die còtionor de rebus pluribus, quae possint mentes stimulare, excolere, firmare. 372. Illud laetus video, non esse segnes hos barbaros neque ventri aut temeto deditos. Etenim veloces esse et armis strenuos, id cuncti pro publico officio aestimabant. Sed ludos sedulo iis commendo. Feminae nostrae quotidie natabant, sed suo in grege : nos viri jam [duntaxat extra portum] natamus. Ego sic jussi : namque ipsis non interesse videbatur. 373. At ego jam decerno, igneorum telorum usum Gelavio ac Totopillo impertire, quo tutior fiam. Id summo cum gaudio accipiunt, ut documentum fiduciae meae. Pulveris nitrati quia pareissimus fueram, aliquantum etiam restabat. Hoc reparari posse desperans, quidquid potest sine dispendio pulveris doceri, edoceo, atque illi acerrime artem meam assequi conantur. Totopillus de pulveris illius compositione acriter exquirat. Carbonem facile explico ; sed quid sit nitrum, quid sulfur, nequeo interpretari ; nec, propter immane periculum, vellem eum componendi experimentis se objicere. Itaque hoc pro arcano relinquitur. 374. Hâc aestate ego ac Pachus in peusilibus lectis super rupe dormiveramus : ceteri tres cum uxoribus malunt in cavernis manere ; neque ego prohibeo. Pachum pro comite mecum assumo.

375. Inter haec subita res iterum rotam meae vitae convertit, et demum me pàrentibus, mihi patriam reddidit. Ante lucem, tertio ante Idus Decembres, bombus cannonis me expergefacit. Iteratur ter quaterque. Agnosco signum navis, quae opem in periculo orat. Primâ luce per prospectulum contemplor, videoque navem magnam, quae in arenis longe a terrâ haeret. Arbitror illas i^llas esse arenas, ubi, quatuor antè annis ampliùs, nostra

navis se impegit, confregitque malos. Attentius observans, credo unum malorum esse confractum. Mox vexillum discerno: id erat Anglicum. Tum miro gaudio, moerore, spe afficior. 376. Mare erat tranquillissimum: vix ulla tum flabat aura. Acie oculorum contentâ, per prospectum nihil video motus neque instantis periculi. Tum illud succurrit: Quidni possumus, pluribus committentibus scaphis, remuleis navem ex arenâ detrudere? Gelavium jubeo properare ad Cortopem, et meo nomine impense rogare, ut lintres suas cunctas cum remigibus robustissimis remuleis ad navem mitteret, atque [a me dicta] eos accipere juberet. 377. Protenus ego cum Totopillo et Calefo Pachoque in scapham ingredior: nos quatuor remigamus, quoniam ventus deest. Cibus nondum gustaveramus, sed comportari jussi quidquid esset in promptu. Primi ad navem pertingimus, mox Anglicâ voce exquiro, ubinam sit praefectus navis. Illi mirabundi, et laetantes quanquam tanto in periculo, eum evocant. Narrat mihi, id quod ipse dispexeram. In littus, nocte utique tranquillâ, incurrerant, fregerantque malum anteriorem. Etiam tum haerebant, timebantque ne surgente vento obruerentur. Dico me jussisse lintres remigesque tracturos venire, si forte id opis esse posset. Tum certiore me facit, fundum navis esse solidum, neque admisisse aquam. Mox a magistro bolidem petii, et a scaphâ meâ tentabam aquas. Sex ulnae navi sufficebant. Means remeansque in scaphâ, submarini aggeris finem dimidio fere horae satis comperi. Jam autem tredecim pervenere lintres. Magister me docebat, quot remuleis esset opus: ipse affigit, funesque ex suo addit. Saburram tramovet, partes navis afflictas levans. Ejus dicta per me et Gelavium traduntur. Remis incumbunt, gravius quàm violentius primò. Remulci tenduntur, strident. Exclamat Gelavius: credo eum prohibuisse nimium intendi. Iterum; ter; quater incumbunt: demum non frustra esse video. Motus quidem navis exiguus apparet, augecit, continuatur: tandem clamor gaudentium exoritur: navis vado detrahitur et protenus bene natat. 379. Tum magister a me gubernatorem petit, qui in tutum aliquem locum navem deducat, donec malus erit resartus. Multum ille miratur, quum respondeo, "nemini ceterorum quidquam de hōc mari esse notum, me solum littoris aliquam habere notitiam." Remigibus per Gelavium indico, sperare me rem recte processuram: multas me agere gratias: sed parati sint iterum adjuvare, si iterum sit opus. Interim aura diurna a mari surrexerat, et, velis aliquot praetentis, tardiuscule movebatur navis. Ego in scaphâ, profunditatem

semper praetentans, flumen versùs, in quod primam meam direxerat, sensim deducebam. Sed quoniam tempus procellosum longe aberat, suasi ut ancoram extrà jacëret, deinde per suos nautas exploraret ostium. Assensus est. Tum ego meos viros cum scaphâ domum remitto, ipse in navi maneo colloquii gratiâ.

380. Protenus magister quaerit, ane novum possit mälum apud nos emëre. Respondeo: “Immo, secäre. Esse plurimas suprà arbores, mälis idoneas; quas succisas posse facile in vallem detrudi, et, in ripâ fluminis dedolatas, aquâ vehi ad navem. In ostio fluminis tutissimum esse portum vel furentibus procellis, modò profunditas aquae navem admittat.

381. Jam quaerit, ane cibos praeberere possimus. Id vero promitto. Illicò jubet prandium omnibus apponi liberius, narratque parcius per plures dies comedisse cunctos, quia metuerant inopiam. Ego verò interrogo, quare has in regiones venerint, utrum gnari an inviti. Ille postquam quaedam imperavit, seorsim ductum humili me voce compellat.

382. “Tu me (inquit) valde adjuvasti; ergo libère loquar. Merces ego Anglicas a Bristolîâ ad Jamaicam debebam portare. Propter vim venti in Corragiam Hibernorum confügere sum coactus. Ibi aliquot meorum nautarum majore mercede mihi surripit alius quidam navis magister. Tum alios ex necessitate accepi, quales ipse locus dabat, mercenarios nautas, quorum tres erant valde improbi. Multa molientes, seditionem serebant et bonorum pervertère mentes. Tandem cö-orti, in catenas me dëdere, quum maxime eramus in Occidentalis Indiae mari. Quid de me facere voluerint, nescio; sed ceteri nautae nihil gravius in me consuli patiebantur. Oculos Europaeorum fugientes, inter barbaros (ut opinor) se volebant recondere, credebantque se posse ditescere, divenditis meis mercibus. Unâ ex orâ optimam aquae copiam assecuti sunt, absentibus barbaris; mox, ubi cibos volebant emëre, orto jurgio, duo e navalibus sociis occisi sunt, quorum unus callidissimus erat e tribus illis improbis. Ceteri, qui cum scaphâ erant, aegre effügere. Duo illi, qui restabant e pessimis, homines imperiti, vi ac minis ac consuetudine quâdam navem regebant, quanquam coeli ac maris et chartarum marinarum ignari. Cibos iterum ac ter frustra quaesivere: propter inopiam alimentorum ceteri murmurabant: demum proximâ nocte sub auroram in arenas incurrimus. Tum verò imperitiae horum hominum succensentes, nautae eos catenis vinciunt, me liberant, orantque ut sontes puniam, ceteros a periculo libërem. Ego stätim cannonas opem orantes personare jussi: illud restat, ut si possim, quod male factum est, resarciam.

Jam autem, dic mihi, (quod maximi est) quot gradus terrestris longitudinis hic habeamus." 383. Paene risi, quum haec me interrogaret. Respondeo: illum a meo vestitu posse conjectare, quantâ in barbarie verser. Loci sane latitudinem, stellis observatis, cognosse me; longitudinem (quam appellant mathematici) prorsus nescire. Id tantum me habere cognitum, ad Occidentem nos degere, ultra ultimum Orinoconis ostium.—Ille ait, etiam hoc cognosse, magni referre. 384. Mox interrogo, anne velit me in patriam reportare. Is confirmat, maximo illud sibi gaudio fore; nec gratiis modo revectorum; nam propter servatam navem magnum mihi a se suisque deberi praemium. Tum jussi, de [hoc quod dicebam] reticere; jamque me in suâ scaphâ ad terram vehere, ut de cibis comparandis imperarem. 385. Undeviginti viri in nave erant: carnem recentem Anglis credo fore libentibus. Totopillo dico, si laqueis porcillos, lepores avesve possit capere, quàm plurimos capiat, ac vivos. Pachum ac Calefum, trahâ ac trahulâ eductâ (illâ duobus jumentis, hâc uno) mecum ad colles Caprinos vñire jubeo; Larim Fenimque in calathos plures fiscellasque componere dioscoreas, maniocas, bananas, dactylos, aliosque fructus vel legumina: Upim caseos promere quos habebat plurimos, et quidquid piscium sale conditum reservaverat,—si id quoque nautis usui foret. Ova gallinacea mihi non erant: pullis avibus parcendum decrevi. Denique Gelavium ad Cortopem mitto, orans ut si quid aut zeae aut oryzae possit sine suorum detrimento tradere, id meâ gratiâ navi convehendum praebat.

386. Pachum ac Calefum jam summâ in rupe offendi opperientes. Caprarum silvestrium agros versùs imus rectâ, usque eò ubi propter asperitatem saxorum nulla erat trahis via. Tum Pachum jubeo quàm occultissime, more barbarorum, pone saxa inserpere, donec gregem aliquem intra teli conjectum videat. Ignipultas duas iis tradideram portandas: una erat bituba mea. Ambas jam suffercio. Ut Pachus recurrit, progredior caute, etsi neutiquam fugaces erant hae ferae. E duplici tubo bis maximâ celeritate jaculatus, duas antilopas occido. Totus grex aufugit; sed propter formam locorum non poterat extra jactum extemplo evanescere. Alterâ ignipultâ de Calefo arreptâ, tertium protenus dejicio mortuum: is mas fuit, grandis ille quidem, qui restiterat hostem conspecturus. Jumenta nostra paxillis destinaverâmus: eò jam necesse erat praedam deportare. Calefus et Pachus, connisi, satis aegre humeris suis capras, unam post alteram, deferunt. Caprum antilopam video nimium fore: quare

egomet, oneri submissus, adjuvo. Sic per trium virorum nisus hic quoque in trahulam componitur: dein protinus domum eos remitto. 387. Egomet lacum versus propero, ut anseres vel ferum olorem reportem. Ipsam ad lacus oram nunquam pertigeram: ibi nunc olores video maximos. Anne pisces comedant, anne caro sit bona, nescio; credo tamen pisces e dulci aqua non nocituros gustui. Itaque igne coniecto maximum alitem, qui vix in margine erat aquae, occido; quem, quanquam canis non aderat, facile assequor. Hunc reportavi humeris meis, incommodum sane onus. 388. Ad cavernas Cortopem offendo, qui collocuturus de zeâ et oryzâ venerat. A Pacho vult discere, quanta sit secundae spes messis; item a Totopillo quantam vim radicum esculentarum, aut a nobis satam, aut genitam in vallibus, debeamus exspectare. Certior de his rebus factus, decrevit et zeam et oryzam praebere satis liberaliter. Eum magno cum honore excipio, oroque ut ad coenam maneat. Plures res in musæo nunc primum ei exhibeo. 389. Inter haec pervenit Totopillus cum navis magistro. Magister breviter ait, Ostium fluminis a se esse exploratum; satis superque esse aquae profundae; cras cum aestu maris velle se intrare. E valle Totopillum in rupe a se visum esse; (is de cuniculis ibi satagebat:) se cursum suum ad eum direxisse, ut ad me duceretur.—Totopillus secum habuit in sacculis quatuor vivos, unum mortuum cuniculum; dein ego demonstro magistro, quos ei cibos destinem. 390. Is de ceteris rebus multas agit gratias; sed unum illum ait sufficere antilopam, duas feminas nolle. Nam tantam carnis vim corruptum iri, nisi propere comedatur; nautis autem qui decem per dies parcius pasti essent, insaluberrimum fore, si multum subito carnis haberent. Sed ego (ait) in rupe mansuetum vidi gregem: quidni possis duos tresve haedos cum pabulo vivos navi imponere, quando in eo erimus ut solvamus?—Tum video errasse me per properantiam: porro malus novus erat caedendus. Igitur respondeo: “Bene est: quidquid poterimus, faciemus.” Tamen de meis haedis aegre ferebam: nam quidquid mihi cicur factum est, et e meâ manu pascebatur, id jugulare dolebat me. 391. De olore oblitus eram facere mentionem: nunc sententiam muto. In Cortopem convertor, interprete Gelavio. Multo cum honore illum maximo alite dono, item duabus mortuis antilopis, ut suis remigibus, si sibi libeat, praebeat epulum. Addo, nolle me oryzam ab ipso orare, nisi esset, unde supplerem. Is laetus accipit, polliceturque lintres ad convehendum cras mittere.—Tum a Totopillo quaero, numve aves porcillosve ceperit. Non-

dum ullos, respondet.—Igitur differas (aio) hanc rem, donec resarciatur navis: nunc ex uno illo lepore coenam appara.—Id ille properat. 392. Confecta coenâ, Cortops ad suos vult extemplo redire. Ego cum magistro trans rupem ambulo, ut arbores mälö idoneas oculis lustret. Quatuor, quas denotat, cretâ distinguo: hae erant in saltu meo. Descendens ad flumen quintam animadverti, ejusdem fere magnitudinis, quae pöpuli instar gerebat. Hanc ut propiorem commendo, atque ille comprobatur. Tum aio: “Fabrum tu navis tuae cras hüc mittito: si quid jumentis opus fuerit, ego per viros meos praebebo.”—“Eheu! (respondet): faber meus cum insignissimo illo improborum fuit a barbaris occisus: idque me male habet, quod nemo apud me est, qui arborem in mälum dedolare calleat. Sed nisi inter vos quispiam est fabrili arte exercitus, nautae mei, ut ut poterunt, caedent.” Tum narro et me et quosdam e meis ex necessitate multam rei fabrili dedisse operam; et posse nos, si velit, hanc rem aliquo tandem modo perficere. Id lubens audit: ait se, mälö, qui fractus sit, in ripam exposito, alterum, ejusdem plane mensurae, imperaturum mihi; pretiumque ejus, pecuniâ aestimatum, in accepti tabulam mihi relaturum. Tum ego, quantum possum, spondeo: is ad suam scapham abit, in navem rediturus; ego ad cavernas. 393. Postero die sine ullâ difficultate Pachus et Calefus arborem illam succidunt et ramos amputant. Navis cum matutino aestu ostium subit fluminis, mälumque illum confractum in ripam excutit. Ibi ego accuratissime omnes ejus partes metior conscriboque. Fabrilia navis instrumenta recognosco: molem quandam cochleatam mutuor et maximas confibulas plures; quoniam utroque in fine inter operandum debeat arbor firmiter destinari. Dolabras item et runcinas inde sumo, ne, si nostrae in caedendo retundantur, absumatur tempus. Ego quidem videbar plus festinare quam magister; inaniter credo: sed spem redeundi oblatam tandem, mora uniuscujusque diei videbatur imminuere. Video cras operam perfectum iri: igitur Totopillum jubeo, quam maturrime possit, testudinem capere; mox pabulum haedinum in navem congerere. Enimvero cras, id est, tertio die, ut speravi, mälum perfecimus. Vespere Gelavium ad Cortopem mitto, nunciaturum, me gravissimâ de re velle colloqui, quae cum plebe suâ debeat communicari; quare in ejus honorem, nisi quid nolit, ipsum me ad eum mănē venturum. Respondet, lubenti fore.

394. Mănč, regium vestitum gerens, meâ in scaphâ, comitantibus Calefo, Pacho, Gelavio, circumnavigavi ad Cortopem. Is

me multo cum honore excipit. Tumulum quendam vel tribunal e cespite exstruxerant, in quod mecum ascendit, et in arundinaceo quodam picto tapēte me requiescere jubet. Tum ad contionem suorum verba facit,—credo ut me iis commendet: illi conclamant plaudentes. Assurgo et manibus gesticulo: nihil aliud poteram. Dein descendimus, et per Gelavium oro, ut Cortops mecum et Calefo seorsim colloquatur. Jam me aperio, Calefo interprete.

395. Aio, me omnibus insulae meae civibus summam optare prosperitatem: hanc ut affirmem, praecipuae mihi esse curae. Illum, quippe virum nobilem, mitem, seniore et diu notum, quasdam propter causas me ipso fortasse melius eorum fortunis praesessurum: quare nnā sub condicione esse mihi in animo, ut de principatu illi cedam.—Primò non credit Calefum recte interpretari. Bis terque interrogabat, et, ut iteraretur res, postulavit. Igitur ego, regiis gemmis de meo collo detractis, illius super capite sustinebam. Sensi hominem valde moveri. Tum quae-sivit, quatenam foret illa una condicio? Respondeo:—Quoniam illi non essent filii, postulare me, ut Gelavium pro suo filio et principatūs successore adoptaret; et postquam ego coram contione Cortopem meis regalibus exornassem, is rursus Gelavium, pro suo filio ac successore pronunciatum, regio aliquo more publice agnosceret. Libentissime hanc condicionem accepit.

396. Tunc adhibitis in colloquium Pacho ac Gelavio, retēgo quid actum sit. Pachus laetatur, Gelavius obstupescens lacrimatur, interrogatque, numne abeam. Protenus explico; hanc navem meorum esse popularium et ad meam redire patriam: oportere me, patris senectutem amanter fovere; porro hic me, si maxime linguae Indicanae forem peritus, paucis aliquot posse esse carissimum, universis non posse esse acceptum gratumque principem. Non me poenitere quòd artem litterarum iis per Gelavium tradiderim. Hanc si excolant, filios fore patribus, nepotes filiis usque sapientiores. Sed opus meum hāc in insulā finitum esse. —Profundum subsequitur silentium.

397. Pòst paullisper Cortopem rogo, nunquid obstet, quominus rem illico perficiamus. Ille, quasi evigilans, vacuis oculis aliquid respondet. Interpretantur: “Nihil quod sciam.” Tum Calefus in cespitem escendens pauca proclamat, populum in contionem revocans. Oppèrimur, donec quàm plurimi reveniant. Tum Cortopis manum tenens, cum eo iterum escendo, cunctis mirantibus quid agatur. Protenus ego meo capite detractam cristam Cortopis impono capiti, et monile meum e bullis fulgentissimis et versicoloribus collo ejusdem circumpono. Adstrepit plebs gestiens. Mox Pachus

explicat, me in honorem Cortopis de meo principatu cedere. Conclamatur ab universis. Descendimus ego ac Pachus: Gelavium escendere jubco. 398. Rursus Cortops palam nunciat, se publice Gelavium pro suo filio adoptare, quem se mortuo debeant pro principe venerari. Post haec dicta, ipsum illud monile meum, suo collo detractum, imponit Gelavio, quò manifestior meis sit oculis acta res. Applaudo. Tum Cortops Gelavii collo manus suas circumdat, et paternum ei osculum imprimit. Dein brevissimum aliquid proclamat, quod mox mihi explicant: "En vobis filius meus!" Mox maximâ cum acclamatione disceditur. Oro Cortopem, ut propter mea summa negotia, si illi id non sit incommodum, ad meum portum secundo mănē veniat. Mox multâ cum ceremoniâ decedentes, domum scaphâ petivimus. Haec quarto erant die, post navis adventum. Eodem sane die novus ille mālus per duo jumenta ad navem a Totopillo deductus est.

CAPUT (XIV.) QUARTUMDECIMUM.

399. QUINTO die novus ille mālus suum in locum figitur. Ego autem quidquid volebam asportare, deligebam, componebam,—laetans, moerens, gemens, mire varius, et valde taciturnus. Statui autem me ante quintum finitum diem meas res omnes confecturum: atque confeci. 400. Sexto die pervēnit Cortops, sic ut rogaveram. Pulcerrimum ei gladiatorum meorum, qui erat e chalybe caeruleo, atque unam novaculam cum coticulâ suâ coriaceâ, dono do; item optimam ignipultam aucupariam: dicoque, si artem jaculandi velit discere, posse a Gelavio doceri. Mox furcillam mensalem et cochlear, quae argentea habebam, ut regii jaris, detuli. Instrumentum meum fabrilis ac coquinarium omne ei exhibui, jussique, si quid praesertim vellet, inde deligere. Nihil ille nisi ferream cratem, sartaginem* et duas secures delēgit. Serras dixit se cunctas concupiscere; sed accipere,—id fore impudentis. Tum ego arridens dico, quidquid cum Gelavio reliquerim, ejus usum fructumque penes Gelavii patrem principemque fore. Mox addidi, nescire me, quanti meam ille scapham aestimaret; Gelavii et Totopilli operâ fuisse exornatam; sed honoris causâ, acciperet a me. Honoris (respondet) causâ lubentissime se accipere. Denique sericam meam umbellam illi

* Frying Pan.

trado, quoniam haec quoque regium quiddam habere videbatur. Post prandium, ipsâ in scaphâ cum donis meis revertit, suam lintrem (pulcrâ illam quidem) concedens Gelavio, sagittasque Totopillo cum arcu splendidiore. Equidem meis omnibus sedulo multa gratificabar, maribus ignipultas pistolasque imprimis, honoris fortasse causâ, item alias res plures; sed feminis quae dari oporteat, aliquanto difficilius statuebam.

401. Rerum serie abreptus, cladem cymbae omisi narrare. Upis, praeter alias operas, in piscibus colligendis condiendisque erat utilis. Solebat in cymbâ retia mea ipso in portu visere, inde pisces reportans. Haec mulier cum Lari item nova fecit retia, et vetera resarcivit. Quodam die, quando, reti elato, in eo erat ut pisces extraheret, accipiter quidam marinus pro pisce certabat: id quod aliâs evenire noveram; nam hominem hi alites parùm formidabant. Ea surgens, remo afflixit alitem; sed vi verberis oblique se e cymbâ praecipitavit. Forte plenus tum maxime erat aestus, mari satis tumido. Cymba, resorbente aestu, extra asportatur, mox in scopulos affligitur. Mulier enatans facile terram attingit: cymbae nil nisi tabulas quasdam et unum remum recuperavimus.

402. Totopillus, ut primum tempestas favet, tres testudines ope Gelavii ac Pachi reportat. Has cum plurimis cibis vivas ad navem ego cum Gelavio, ipsius in lintre, convelho: ibi cum magistro colloquor. Polliceor vivos haedos pusillos quatuor: demonstroque, si amplius vellet pabuli, nautas posse e valle metere. Antennas, ait ille, mali etiam deesse; rogatque anne possim fracti mali antennas probe affigere, ceterasque res concinnare: suos enim nautas valde esse inhabiles, quos e Corrhagiâ duxisset. Credo posse me operam conficere; sed Dominicus dies accedebat. Ne post discessum meum prorsus negligeretur ille dies, comprehendinavi rem. "Die Lunari (dixi), si potero, perficiam; tum tu die Martis navem fortasse solves." Se fore praesto, ait, si ventus faveat.

403. Tum seorsim magistro dico; quoniam fabrum non habeat, quidni me pro fabro suo rediens accipiat? Ridet primò incredulus; sed quando me serius videt, respondet, "Sit sane, ut vis. Si opera tua fabrilis navi suffecerit, plenam fabri mercedem a sociis meis domi accipies. Servatae navis praemium tibi erit integrum. Pro cibis quos praebes, pecuniam non numerabo quidem nunc, sed aestimabo." 404. Tum quales habeat merces, interrogo. Ait se ad Jamaicam portare agricolendi instrumentum, item vilia servorum vestimenta, et quidquid coloniae sit idoneum.

Num serras habeat, num palas, rogo. Maxime, ait. Tum ego decem serras, decem palas, quadraginta cultellos plicatiles, quadraginta vestes e gossypio, et longi gossipii quatuor fascies, emo; novum donum Cortopi. Sic propter oryzam spero ejus plebi satis repensum iri. Mox varia conficio feminis nostris munuscula, aliqua viris meis, quae referre taedet: longè plura sane Gelavio confero, inter quae duo pono dolia pulveris nitrati, quatuor missilis plumbi sacculos. Has res omnes magister contra me in tabulam impensi refert, polliceturque in cavernas meas deportare. 405. Cras, qui dies erat Domini, plurimi convenère, ut me ultimùm salutarent. Multa dixi benigne, sed moribundi hominis animum gerebam. Multis Gelavium monui, ut quantum posset, non his tantùm viris, sed posteris prospiceret; nempe, si seniorum consilio de agris colendis, de usu-fructu agrorum ac maris, de aedibus condendis, de materie saxi caementique fruendâ, leges aequas firmasque promulgaret. De talibus rebus prout leges bonae exercentur, ita (dixi) civitatis cujusque viget polletque status. Si de his quae Deus donavit mortalibus aequè juste-que inter homines statutum sit, tum fore ut singulorum industria vigeat, universorum copiae abundant; neque unquam uberrimâ in insulâ defore principi tutamenta majestatis, si usque ad humillimum quemque civem descenderit principis aequitas.—Ille mea verba quasi haurit atque recondit, rarò respondens aut paucissima. Tandem ait (ignoscat mihi lector, quòd refero,) “O here, nunquam ego volui regnare; sed si antea nescirem, in te didici quaenam essent regnatoris elementa.” 406. Postea dixi: “Nae tu, quidquid evenierit, id agas, ut nunquam hâc in insulâ duo sint inter se liberi principes. Si ad tempus id devitari nequibit, at tu per foedus facito ut filii vestri ac filii omnium qui in eâdem hâc erunt insulâ, eòdem summo principe utantur. Quàm mites sitis inter vos, tu optimè noveris. Quàm atrox funestumque possit esse bellum, ego video, quatuor illos fortesque requirens Cortopis filios. Tu in fratris jam loco es erga Totopillum; cur, quaeso, acerrimi quondam crudelissimique fuistis hostes?” Lacrimâ obortâ, “Tu concilliasti,” inquit. De se nihil promittebat.

407. Die Lunari antennas resarcivimus: tum funes nautae ipsi ordinabant. Magister queritur, inter fructus non fuisse limonas, de quâ re illico imperabam. Mox Totopillus octo aves vivas detulit, quinque mortuas; ex his tres grandes erant; otidas esse credidi. Dixit habere se porcillos quoque, cras fortasse alia delaturum. 408. Ego unam acum polarem, unum par pistolarum.

bitubam meam, alteramque aucupariam mecum eram avecturus; item quidquid proprium fuit Brazilici magistri. Quidquid nemini datum relinquerem, id omne pronuncio Gelavii esse. Hunc porro rogavi, ut in matris meae honorem cocum illam in portu rigaret foveretque.

409. Summo mane expectecti, maximâ cum expectatione multi mortales discurremus. Totopillus mature porcillos vivos tres detulit, novamque avium copiam, inter quas columbi erant e meis vivi. Seriùs Fenis, Laris, Pachus fiscellam limonum suo quisque in capite deportat. Mox a Cortope nuncius remigum operam pollicetur, siquâ forte opus sit. Sed propter ventum adversissimum et cautes vadosi maris parûm nôtas, magister honorifico responso negat se audere hodie egredi: id quòd multum doleo. 410. Nam suspensis intentisque animis moestissimum est segnitia: item, paratis rebus omnibus, quid nobis nisi segnitia restat? Propterea, procedendo die, jurebat me quòd magister, plurima interrogando, multum a me sermonem elicuit. Praecipue mirabatur, quò tandem fato ego, Anglus homo, inter Lusitanos Brazilienses ineunte adolescentiâ fuerim colonus, ubi ipsa religio deterret Anglos. Ubi Gelavius quoque oravit, ut totam hanc rem plenius explicarem, in plenâ nantarum contione hanc tandem in modum locutus sum. 411. Ego, in nave Anglicâ ad Guineam navigans, a Mauro piratâ captus sum cum sociis nostris navalibus. Is me quatuor fere annos pro servulo laborare co-egit. Tandem felici audaciâ aufugi, in phaselo heri velocissimo, unum puerum Maurum simul asportans. Ipso in Oceano nave Lusitanâ excepti sumus atque ad Braziliam devecti. Magister negat se pro naulo quidquam a fugitivo Christiano accepturum: pro phaselo et rebus omnibus quas asportavi, ipse pollicetur pretium. Denique ab hòc viro liberali, postquam in Omnium Sanctorum Sinu ancoram jacimus, persoluta mihi est summa ducentarum viginti minarum Lusitanarum. Hoc caput mihi erat pecuniae, in Braziliam exposito. Fatendum autem est me clam patre navigasse; noluisse me idcirco sic reverti in patriam, ut pãrentis opes iners consumerem. 412. Illa sane regio, immensa agrorum, profunda saltibus, vacua virorum, advenas libentissime excipit: nec diu exspecto, antequam apud colonum quendam in agriculturam adhibear. Primò quidem propter linguam ignotam parûm eram utilis. Poteram sane colentibus astare, observare, segnitiam cohibere, et modicâ quâdam operâ cibum tectumque mereri, ut ne ex meo impenderem. Interim per eundem navis magistrum transigebam, ut ex Angliâ pecuniae

quaedam meae ad me mitterentur. Is nempe, Ulyssiponem rediturus, credebat se illic posse id procurare, si ego litteras sibi ad mearum pecuniarum sequestrem confiderem; id quod lubenter feci. (At femina habebat nummos meos, vidua magistri navis, primi mei atque optimi patroni.) Postea autem vir benignus, re meâ tanquam suâ ipsius accuratius perpensâ, ait nummis nequaquam opus esse; sed caput pecuniae, postquam de summâ certior veniret ab Angliâ nuncius, Lusitanâ merce mutandum, qualis praesertim Braziliae esset idonea. Posse me post aliquod tempus Ulyssiponem ad se scribere, siquid potissimum vellem: sin minus, tum quaecunque sibi viderentur, reportaturum. Gratias sane egi, litterasque ad amicam viduam composui, in quibus omnia, quae contigerant, strictim narrabantur. Ea, postquam redditae sunt hae litterae, laeta effugio meo, propter mariti sui memoriam Lusitanum magistrum ex suo liberaliter donat, simul parentibus meis cuncta impertit. Comperire non potui, credo tamen, meas apud illam pecunias a patre confestim auctas esse; nam merx quam demum accepi, aliquanto plus erat quàm quod aut exspectaveram aut potui explicare. Sed redeo unde deflexi.

413. Colonus ille (Araujo ei erat nomen) cujus in operis eram, agri ditior erat quàm pecuniae, nec potuit naturali agrorum ubertate ita frui ut debebat. Ager per servos colitur. Atqui ille neque tot servos, quot opus erant, habebat, neque instrumentum satis amplum, si, propagatâ culturâ, redditus ac commercia opperiretur. Ut industrium me primò esse vidit, agrique colendi haud ignarum; mox, intellexit nummorum me aliquantum manu tenere, alias exspectare ab Angliâ pecunias: sensi cum familiariùs me compellare, tum saepius astare, velle colloqui, ad mensam interdum adhibere. Mox pueris uxorque me commendat. Garrio cum pueris, ruri cômēs fio; ludum quasi gladiatorium facio,—non cum ipso gladio, nam virga pro telo erat,—dum doceo quomodo Anglus nauta, quomodo Maurus, feriat, arceat. Quae omnia non modo animum meum inter peregrinos valde solabantur, sed propter linguae quoque usum proderant. Lusitanicè loqui ex pueris disco, cum patre sermones [ipsius de re] habeo arctiores.

414. Tandem is se aperit. Benigne de me quaedam praefatus, ait,—Si socium hand panperem haberet, ambobus lautius fore quàm nunc sibi soli: tantam esse agri ubertatem, coeli teporem, aquarum abundantiam. Me, si in haeticâ religione persistam, agros meo nomine non posse in Brazilâ tenere. Sane se velle, concordesset forent omnes Cristiani: sin autem id fieri non possit, tum—idoneâ factâ synggraphâ, quin pecunias in fundo ejus collocem, amplosque redditus fœnore accipiam?

415. Ubi cibus abundat et jucunda æeris temperies facili operâ corpus fovet, ibi (opinor) animi ad liberalitatem, apud nos ad avaritiam, sunt propensiores. Itaque coloni illi sunt haud raro segnes, negligentes, prodigi; profecto non sunt illiberales. Quare, quae in medium proferebat, cōmiter excutiebam; neque abhorrebam a viro, vultu moribusque juxtâ benigno. 416. Illud quoque considerabam; Lusitaniam Angliae arctiore quodam vinculo astringi, ex quo tempore formidanda illa, ingens potentiae Hispania, nostra dirissima atque implacabilis hostis, e possessione Lusitaniae est exturbata: quo tutiores mihi fore pecunias, apud civem Lusitanum collocatas. 417. Denique consensi; scriptisque litteris, quas merces ille desiderabat potissimum, has ego Ulyssipone reportandas ad me rogavi. Pecunias propter praesentēs usūs illico poteram ex arcâ meâ conferre. Paciscitur porro, ut ego operas agrestes curem regamque, ille praestet mihi ex ipso fundo cibum, servos, equos, cuncta quae maximi sunt: cetera ex praesenti pecuniâ atque ex annuo foenore facile solvo. 418. Miranda sane est illâ in regione arborum atque fruticum tum copia, tum proceritas. Plurimarum nomina arduum est dicere: immo, prorsus populis Europaeis sunt incognita. Celebris est ibi mandioca esculenta, item milium atque zea Indica, item banana, et oryza sativa. Atqui ego, qui plurima terrâ nascentia apud Mauros didiceram, tamen longe plura hic primò ignota invēni. 419. Noster quidem fundus saccharum praecipue et tabacum gignebat. Radices esculentas, olera, cerealia, ipsi in suis agellis servi edūcant, heroque praestant unus quisque aliquantum. Ille sēminā quaedam, instrumenta, vestimenta, tecta domorum confert; cuncta administrat, defendit, regia vectigalia persolvit. 420. Per biennium plurima circa fundum erant novanda. Plus aliquando excolebatur agri. Sepēs, viae, portulae erant conficiendae: tum casulae novae, plutei. Distribuendum instrumentum, cultura regenda, multa nove docenda. Irrigatione non opus erat; duntaxat propter oryzam quibusdam in agellis cohibebantur rivuli decurrentes. Tertio itidem anno multâ opus erat alacritate et perpensatione diligentissimâ, ut ad amussim judicarem quid sapienter, quid stulte impensum; quae retinendae rationes, quae mutandae forent. Necnōn, ipsorum servorum ingeniis jam melius perspectis, ad suas quemque curas fructuosius poteram disponere. Tantummodò non satis habebamus virorum in operis, quanquam vernulae quotannis nascebantur, et post aliquot annos videbantur suffecturi. 421. Attamen quarto jam anno affluebant opes, servuli continuam

officiorum rotam persequabantur. Socius (sive collega) ille meus Araujo, vetus negociandi, externas fundi nostri res diligenter administrabat. Ego verò quasi brachiis replicatis poteram ditescere, nisi quòd propter novam hanc segnitiam tum maxime fundi, regionis, hominum, meique ipsius taedebat me.

422. Debebam fortasse uxorem ducere, sed religio loci impediebat: non quòd ego Anglici cultus tenax fuerim atque ostentator; nam extra, vix diversus a ceteris videbar. Sciebam autem, ut primum matrimonium contemplerer, extemplo sacerdotes de meâ religione fore curiosissimos; dein arctas connubii leges postulatos, quibus neque uxor sit mea ipsius, neque liberi neque domus neque servi; sed sacerdos suâ sponte intret, cognoscat, ordinet, imperitet; cunctos, si lubitum fuerit, contra me cohortetur. Id vero non erat ferendum. Itaque solus manebam, solum me fovebam, oblectabam: mox, me ipsum perosus, inquieto agitabar animo.

423. Ita affecto subita supervenit vitae conversio, quam satis mirari non possum. Collega ille sive magister meus sedulo me ad se vocat; ait, gravi de re velle se colloqui; aures benignas et patientes se orare. Ego, mirabundus quid sit, respondeo, esse mihi otii satis superque, et perlubenter me auscultaturum.

424. Tum infit: Opulentiores se per me indies fieri. Quidquid dicat, ne se putem ingratum, neve velle ab se me amotum. Multa me fundo suo optime fecisse, unum non potuisse facere, ut plures essent servuli. Id si fieret, multò etiam perfectius latiusque excoli posse agros. Operam meam per triennium utilem fuisse, immo necessariam; jam ipsam per se quasi confectam: sic enim me res administrasse, ut non jam indigerent mei. Nunc si sibi suisque familiaribus consultum velim, in eo res esse ut valde possim adjuvare.

425. Hic pausam fecit: ego autem exspectans etiam tacui. Tum de novo incipit: Audisse se ex me, navigasse me ad Guineam commercii caussâ. Si iterum vellem eòdem proficisci, sibi amicisque gratum fore, mihi ipsi fortasse non malum. Etenim plures notasse, me, qui antea hilaris strenuusque fuisset, nuper taciturnum evasisse, moestum, languidum. Fortasse propter valetudinem mutandum aëra. Excursionem maritimam corpori mentique fore salubrem.

426. Interroganti mihi, Quid autem ego tibi tuisque circa Guineam sum profuturus? respondet: Imprimis tu rationem hujus commercii atque idoneas merces intelligis, quas hinc oporteat exportare: tum, (quod est maximum) servos nigras, quos volumus cõemere, tu clementer reges, sanos deportabis.

Liberè tecum de te loquar. Difficile est virum bonâ familiâ, humane institutum, benevolum, veterem rei maritimæ, strenuum negociando, regendi capacem reperire, qui servitia venalia conquirit. Atqui vel maxime tali viro hic est opus. 427. Tu homines barbaros benigne excipies, demulcebis, ad obsequium dūces leniter: alii efferos, contumaces, tristes, vel languidos, morbosos, semimortuos important. Nos te volumus sine tuo impendio ire. Manicipia de nostro cō-emes: deportata inter nos dividemus; tu parem nobis habebis sortem. Porro, quod nunc tibi propter operam tuam agrestem attribuo, id omne, pecuniâ aestimatum, quamdiu in nave sis, solvam. 428. Nescio an laus mei me nonnihil oblectaverit: ceterum respondeo, admirans si per regium præfectum talis expeditio liceret: nam rex jus servitorum venditandorum paucis quibusdam propter magnam pecuniam concedit. At ille: "Nihil nos contra regis edicta sumus facturi. Palam non licet venditare, at nos prorsus non vendemus. Et verò, quo certius res se habeat, muneribus quibusdam sagaciter distributis efficiamus ut ne nimia de navis onere sit investigatio. 429. Accedit quòd sacerdotes tale inceptum vehementer comprobant. Barbaros homines, quorum vita (libera sit, an servilis) saeva est, impia, foeda,— hos in mansuetum servitium sub benignitate Cristianâ tradere, verae aiunt esse pietatis. Jam navis parata est; merx, qualem tu jubebis, cito parabitur."

430. Neque valde placebut mihi neque displicebat hæc expeditio. Haud amplius juvenali ardore in maria irruebam, et tamen amabam mare atque ipsam operum commutationem. Condiciones vidi aequas esse, rem lucrosam, neque amicos homines rejicere facile fuit. Re ponderatâ, demum consensi. Tum quasi intermortuus, solemnī testamento omnia concludo. Benignum illum navis magistrum, qui me ex mari servaverat, hæredem instituo ex semisse. Alterum semissem rei meae ad Angliam remittendum destino, conscriboque singillatim, quid opus facto sit. Sane, si, ut in testamento fui providus, sic in vitâ dirigendâ fuisset sagax, nunquam tantas aerumnas exsul ab hominis genere forem perpressus.

431. Jamque paratis rebus omnibus, solvimus a portu ipsis Nonis, Augusto mense. Primò ad septentriones navigavimus, paene littus Americae nostrae legentes, tempestate bonâ, duntaxat vehementer calidâ, donec ad promontorium Augustinianum devenimus. Inde ad Aquilones versus, tanquam ad insulam Ferdinandi Neroniani direximus cursum, citoque terram condidimus. Duodecimo die turbo ventorum ex Austro conversus

detorquetur in Eurum, inde in Aquilonem, violentiâ semper angescens. 432. Nos, multum contrâ luctati, necessario tempestate deferimur. E sodalicio unus vir febre victus decessit: mox nauta ac puer, superscandente fluctu, asportantur. Ut potuit magister, paullum decrescente vento, coelum observare, credidit nos prope Septentrionale continentis littus, circa Orinocanis ostia, devectos. Navem negat Atlanticum mare trajiciendi jam esse compötem: igitur me in consilium adhibito, rectâ domum redeundum censet. Id verò vehementer nolo; inspectoque mari in chartis descripto, suadeo ut Barbadam petat, vitato aestûs decursu, qui sinum Mexicanum invehitur. 433. Ille consensit ne redeat, clavumque ita flectit, ut qui in aliquô Anglarum Antillium portu cupiat navem reficere. Hâc spe adductus, iterum nos in altum committit: attamen novae procellae infortunatam navem excipiunt. Denique, ne longus sim, multum reluctati, in has ipsas arenas depellimur, ubi vestra navis afflicta est. Sed nos, scaphâ conantes effügere, salo maris obrûti sumus, unde ego solus evasi vivus. Ceterum navis ad plenilunium duravit incolumis, et praebeuit mihi, non victum modò, sed paene insulae hujus imperium.

434. Talia ubi dixeram, multa inter se colloquuntur, atque alia interrogant, quibus Gelavium respondere jubeo: sic vario sermone finitus est dies. Nocte mutatur ventus. Primâ luce magister mihi aperit, remiges nunc posse multum adjuvare; de quo protinus nuncium misi. Horâ ante meridiem decem cum ipso Cortope vênere. Mei quoque omnes congregabantur, inter quos (ignoscat lector!) canem paene lacrimans aspicio. Hunc, illis tam utilem, asportare nolui: illud dolebam, quòd feminam canem non potui simul dare, ne ipsum genus periret. 435. Mox solvunt ancoram. Movetur navis cum aestu, remulci applicantur, flumen descendimus. Vocibus, vultu, gestu, plenis caritate, plenis item magno moerore, discedimus. Ad coelum surgit cor meum, quaeritantis equando eccebi hosce tam fideles, tam bonos iterum conveniam. Gelavium oculi mei anquirunt frustra: fortasse propter dolorem se occultabat. A terrâ jam recedens, egregiam insulae pulcritudinem admiror. Nunquam sane algae, fruticeta, praegrandes arbores, palmeta, colles, aqua purpurea, coelum clarissimum, tam digna mihi antea visa sunt Paradiso. Sic remiges nos trahunt, quamdiu magistro id tutius videretur. 436. Ut primum in alto sumus et rite concinnantur vela, magister mihi significat ut dimittam lintres. Tum video Gelavium, loco Cortopis, iis esse praefectum. Is propere navem scandit,

genua mea complectitur; et antea quam verba possim illo momento digna fingere, recesserat, evaserat. Extemplo inter lintres ac navem magnum exstitit intervallum. Descendo in cellam meam, animum variis motibus distractum, pietate, si possim recollecturus.

437. Ad Caurum, quantum sineret ventus, semper contendebamus. Postquam quadraginta fere millia cursus fecimus, navis Europaea apparet; mercatoria navis, ut credimus. Eam versus rectā tendens, magister canones opem precantes personari jubet. Mox per prospecula vexillum videmus Anglicum. "Forsitan (inquit magister) illā citius in nave quā in meā patriam attingas." Id me dubitatione conturbat. Postea aio, si maxime illa navis rectā ad Angliam properet, praestat praemonere parentes, vivere me ac venire. Dein memini, quoniam pro fabro operam locassem meam, aequius esse, ut ne, nisi coactus, pactum abrumperem; et quidquid rei pecuniariae inter me et magistrum pendēret, id benignius a sociis ejus aestimatum iri, si tunc navi adhaererem. 438. Igitur propere litteras conscribo, quae ad patrem meum traderentur, si forte navis illa perferret. Quando convenimus, magister noster quaerit ab iis, quānam in longitudine terrestri versemur. Illi confestim et longitudinem et latitudinem nobis pronunciant; aiunt porro Angliam se directā petere. Magister meas aliasque a se litteras iis tradit; mox inter utrosque disceditur. 439. Jamaicae sine noxā attigimus: hic finis mihi erat vagandi. Divenditā merce atque aliā merce assumptā, iterum solvimus, et minus quinquaginta diebus in Bristoliae portu recondimur. Inde epistolam ad patrem scribo, et tenerrimo responso exhilaror. 440. Transactis festinanter negociis, aliās litteras ad Braziliam compono. Quidquid de meā re ex meo testamento fecisset optimus et amicissimus meus haeres, credens me mortuum, id omne confirmo. Quidquid ex re navis magistri illius, qui in naufragio periit, apud me teneo,—horologia, aurum Hispanum, aliaque,—haec et si cujus alius rei pretium exceperim, spondeo reparare. Omnes ibi amicos salvere jubeo. 441. Tum propero ad pārentes, portans mecum documenta illa fidelium ministrorum, regiam tegetem dorsualem, praecinctorium, calceamenta, item clavam bellicam viri occisi. Nec diu est, quum Eboraci ad carissimorum ac diu neglectorum pertingo sinum, senectuti patris matrisque tenerā pietate opitulaturus.

GLOSSARY.

- Acus sarcinaria, packing needle.*
Amentum, a loop, thong with loop.
Argilla vitrearia, glazier's putty.
 †*Artillator, the gunner of a ship.*
Aurea mæla, oranges.
Batillum, coal shovel.
Blatta, chafer or beetle.
Capis, -idis, jug, mug, tankard.
 †*Cannon, -onis, a cannon.*
Cinchona, Peruvian bark.
Cochlear, -ære, a spoon.
Confibula, a clamp.
Culter plicatilis, a clasp-knife.
Cupa natans, a buoy.
Cymba, a skiff.
Dactylus, †Datta, a date (fruit).
Diaeta, cabin of ship.
 †*Dioscorea, a yam.*
Forceps, pincers.
Forfex, shears, scissors.
Frutices, shrubs.
Furcilla, table fork.
 †*Grallatores, wading birds.*
 †*Grossularius, gooseberry.*
Hasta cunicularia, miner's pike.
Helcia, traces
Horologium, clock or watch.
 †*Ignipulta, a gun.*
Infula, turban.
Res Jaculatoria, gunnery.
Lodices, blankets.
Lorica, (ship's) parapet or bulwark.
- †*Macacus, monkey.*
Magis, -idis, rolling pin.
Otides, bustards
Pessulum, a bolt.
Podium, outjutting ledge, balcony,
Prospeculum, small telescope.
 †*Pistola, pistol.*
Pulvis nitratus, gunpowder.
Riscus, a rude box, a chest.
Rubus, bramble, as blackberry bush.
Rutabulum, coal rake.
 †*Sago, -onis, sago.*
 †*Sapo, -onis, soap.*
 †*Saccharum, sugar.*
Scapha, ship's boat.
Serinium, dispatch box, desk.
Sinum, a bowl.
Stellio, small lizard.
Sublica, pile, stake, support.
Subula, bodkin.
Succidia, a slice.
Succulae, a windlass?
Sudarium, pocket handkerchief.
Suffercio, I load (a gun).
Supparum, topsail.
Tibiales, stockings.
Tolleno, a crane for lifting.
Traha, a sledge; dimin. †Trahula
Trochlea, a pulley; dimin.
Trochleola.
Tunica. a shirt.
Vespertilio, a (flying) bat.
Zea, maize.

Among **WORKS** by **F. W. NEWMAN**, are—

HIAWATHA, in Rhythmical Latin. 12mo. 2s. 6d.

TRANSLATIONS OF ENGLISH POETRY INTO LATIN
VERSE. Crown 8vo. 6s.

TRANSLATION OF HORACE'S ODES into unrhymed specific
stanzas. Post 8vo. 4s.

TRANSLATION OF HOMER'S ILIAD into the modern Greek
Epic verse. Royal 8vo. 10s. 6d.

HOMERIC TRANSLATION: a Reply to Professor MATTHEW
ARNOLD. 2s. 6d.

SUGGESTED IMPROVEMENTS OF THE TEXT OF
AESCHYLUS. Demy 8vo. 5s.

ATTEMPT TO RENDER THE IGUVINE INSCRIPTIONS
INTO LATIN. 8vo. 2s.

PUBLISHED BY

TRÜBNER & CO., 57 & 59, LUDGATE HILL,
LONDON.

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 11 04 08 011 3